บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของโครงการ

ในการวางแผนการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ จำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับปริมาณและความสกปรกของน้ำเสีย และของเสียจากขั้นตอนการผลิตแต่ละส่วนและน้ำเสียรวมจากการผลิตทั้งโรงงาน เพื่อจะได้ทราบจุดที่ควรปรับปรุงแก้ไขหรือหาทางหมุนเวียนใช้ประโยชน์จากน้ำเสียและของเสีย ซึ่งจะเป็นการช่วยป้องกันปัญหามลพิษที่แหล่งกำเนิดและช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายในการบำบัดน้ำเสียขั้นสุดท้าย (End of Pipe) ดังนั้น สำนักเทคโนโลยี-
สิ่งแวดล้อมโรงงาน กรมโรงงานอุตสาหกรรม จึงได้มอบให้บริษัท ซีเอ็มเอส เอ็นจิเนียริ่ง แอนด์ แมเนจเม้นท์ จำกัด ทำการศึกษาและจัดทำเอกสารคู่มือทางวิชาการในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมโรงงานฆ่าสัตว์ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมประเภทหนึ่งที่ทำให้เกิดมลภาวะทางน้ำมาก อีกทั้งน้ำเสียเหล่านี้ยังมีผลกระทบต่อสุขภาพมนุษย์ด้วย เพื่อจะได้เป็นการเผยแพร่ให้แก่โรงงานใช้เป็นแนวทางปฏิบัติ และให้เจ้าหน้าที่ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องใช้สำหรับกำกับดูแลโรงงานประเภทนี้ ต่อไป

1.2 ขอบเขตของคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับโรงงานฆ่าสัตว์

ขอบเขตของการศึกษานี้จะครอบคลุมโรงงานฆ่าสัตว์ ซึ่งจัดเป็นอุตสาหกรรมประเภทที่ 4(1) ของกรมโรงงานอุตสาหกรรม และโดยที่โรงงานฆ่าสัตว์แต่ละชนิดจะมีกรรมวิธีการผลิตที่แตกต่างกัน ทำให้รายละเอียดของการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เสนอแนะสำหรับโรงงานฆ่าสัตว์แต่ละประเภทแตกต่างกันด้วย ดังนั้น คู่มือแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับโรงงานฆ่าสัตว์ที่จัดทำขึ้นจึงแยกเล่มสำหรับแต่ละประเภทโรงงาน ดังนี้

- คู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับโรงงานฆ่าสัตว์ปีก
- คู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับโรงงานฆ่าสุกร
- คู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับโรงงานฆ่าโค

ในส่วนของคู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับโรงงานฆ่าโคฉบับนี้ จะประกอบด้วยรายละเอียดในหัวข้อต่อไปนี้

1) รายละเอียดของกระบวนการผลิตแต่ละส่วน

2) รายละเอียดของแหล่งกำเนิดน้ำเสียและของเสียต่าง ๆ จากการผลิต

3) รายละเอียดของทางเลือกและวิธีการประหยัดวัตถุดิบ (รวมทั้งน้ำใช้) และการลดปริมาณของเสียในแต่ละส่วนของกระบวนการผลิต

4) รายละเอียดของวิธีการที่เหมาะสมในการบำบัดน้ำเสียของโรงงานฆ่าโค

5) รายละเอียดของทางเลือกสำหรับการใช้ประโยชน์ และ/หรือ การบำบัดของเสียที่เป็นของแข็ง รวมทั้งตะกอนส่วนเกินจากระบบบำบัด

6) รายละเอียดของการควบคุมดูแลระบบบำบัดน้ำเสีย

7) เสนอมาตรฐานน้ำทิ้งที่เหมาะสมใช้เฉพาะประเภทโรงงานฆ่าสัตว์ของประเทศไทย

บทที่ 2

อุตสาหกรรมฆ่าโคในประเทศไทย

2.1 โครงสร้างการผลิตและการตลาด

2.1.1 ภาวะการผลิตในประเทศไทย

จากสถิติกรมปศุสัตว์ ในปีพ.ศ. 2536 มีปริมาณโคทั้งสิ้น 7,472,573 ตัว เป็นโคเนื้อ 735,410 ตัว (ตารางที่ 2-1) โดยที่ผ่านมาอัตราการขยายตัวของจำนวนโคเนื้อประมาณร้อยละ 0.75 ต่อปี แหล่งเลี้ยงโคภายในประเทศ ได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ 35.88 , 25.36 , 28.09 และ 10.67 ตามลำดับ สำหรับผู้เลี้ยงโคเนื้อเป็นการค้า มักเลี้ยงโคตั้งแต่ 30 ตัวขึ้นไป นับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2535 เป็นต้นมา รัฐบาลได้ส่งเสริมการเลี้ยงโคเพื่อลดพื้นที่ปลูกข้าว มันสำปะหลัง กาแฟ และพริกไทย ด้วยการให้สินเชื่อแก่เกษตรกรที่เลี้ยงโคเนื้อโดยคิดอัตราดอกเบี้ยต่ำ และสนับสนุนการปรับปรุงพันธุ์โคเนื้อด้วยการสร้างศูนย์บำรุงพันธุ์สัตว์แท้ปีละ 60 ศูนย์ เป็นต้น

ในส่วนของการผลิตเนื้อโค ส่วนใหญ่เป็นการผลิตเพื่อการบริโภคภายในประเทศเท่านั้น มีการส่งออกไปต่างประเทศน้อยมาก การส่งออกส่วนใหญ่เป็นโคที่ยังมีชีวิต โดยประเทศผู้นำเข้าโคมีชีวิตที่สำคัญ คือ มาเลเซีย ฮ่องกง สิงคโปร์ ลาวและบรูไน ในปี พ.ศ. 2536 มีจำนวนโคที่ถูกฆ่าเพื่อบริโภคตามอาชญาบัตรประมาณ 0.47 ล้านตัว โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการฆ่ามากที่สุด รองลงมาได้แก่ ภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคใต้ คิดเป็นร้อยละ 46.60 , 23.60 , 19.70 , และ 10.10 ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม เนื้อโคที่บริโภคในประเทศคาดว่าจะมากถึงปีละประมาณ 1.07-1.27 ล้านตัว ดังนั้น มากกว่าครึ่งหนึ่งของเนื้อโคที่บริโภคในประเทศจึงเป็นโคที่ลักลอบนำเข้ามาตามชายแดนประเทศพม่า ลาว และกัมพูชา รวมทั้งเป็นเนื้อโคที่มาจากการฆ่าโดยไม่มีอาชญาบัตร

สำหรับส่วนประกอบของโค 1 ตัว แสดงดังรูปที่ 2-1

ตารางที่ 2-1 จำนวนประชากรสัตว์ประเภทสัตว์ปีก สุกร และโคในประเทศ ระหว่างปี พ.ศ. 2535-2539

ตัว : Head

ปีพ.ศ. YEAR	ไก่ CHICKEN	เป็ด DUCK	สุกร SWINE	โค CATTLE	กระบือ BUFFALO
2530 (1987)	92,133,783	19,831,031	5,866,886	4,399,099	4,683,599
2531 (1988)	89,812,207	15,934,434	5,740,399	4,595,667	4,619,826
2532 (1989)	69,594,264	16,683,376	6,015,398	5,119,717	4,611,692
2533 (1990)	107,559,323	17,901,840	7,349,710	5,668,530	4,694,290
2534 (1991)	130,837,394	19,123,564	8,202,472	6,626,971	4,805,071
2535 (1992)	135,175,576	19,344,714	8,332,668	7,121,479	4,728,271
2536 (1993)	138,832,027	21,778,395	8,569,126	7,472,573	4,804,146
2537 (1994)	129,997,098	21,811,815	8,479,400	7,637,350	4,224,791
2538 (1995)	111,648,510	18,896,635	8,561,921	7,609,068	3,710,061
2539 (1996)	144,579,428	21,400,375	8,707,887	6,225,221	2,711,737
2540 (1997)	164,685,842	21,829,896	10,139,040	5,592,170	2,293,938

ที่มา : สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด

รวบรวมโดย : ฝ่ายประมาวลผลและสถิติ กองแผนงาน กรมปศุสัตว์

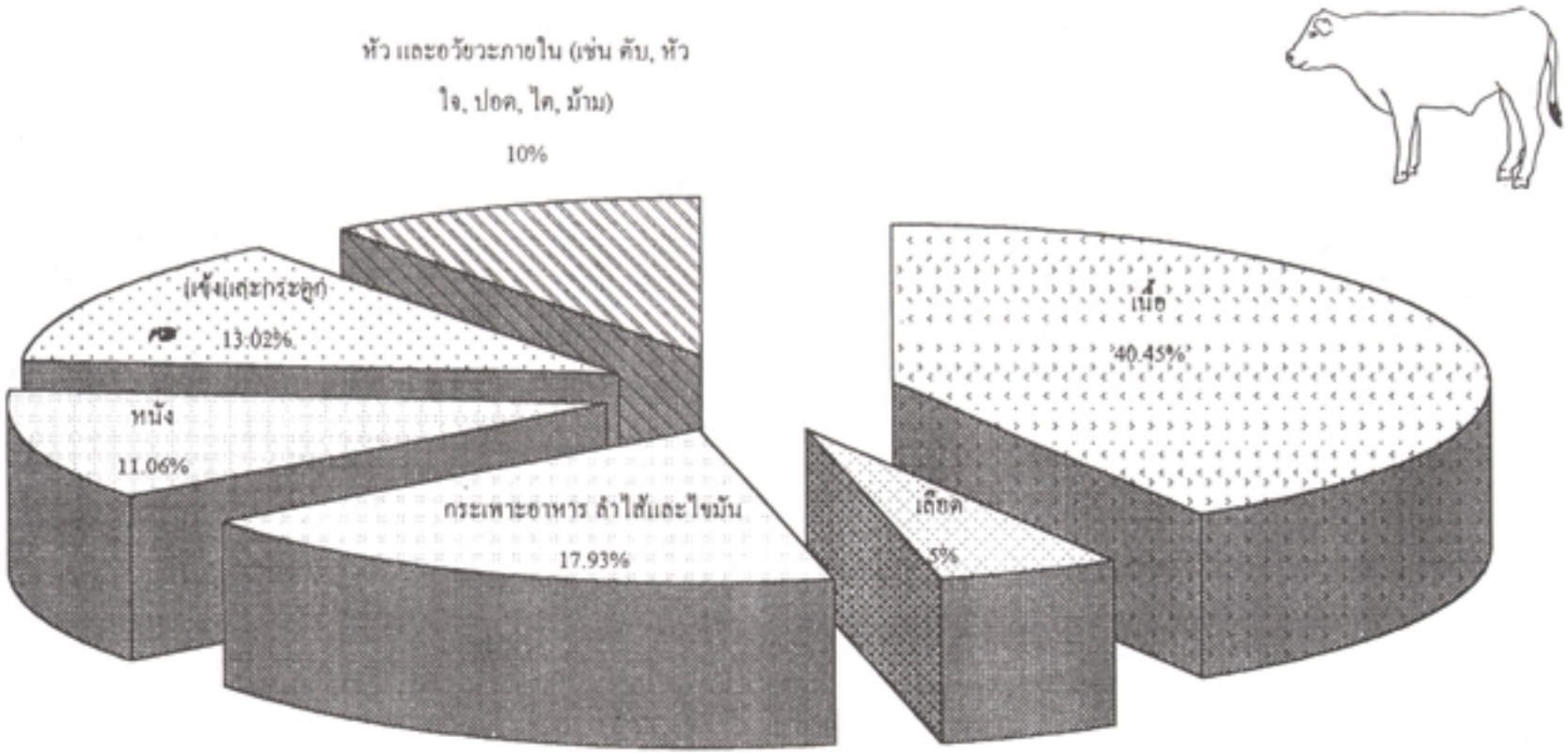

ที่มา : ปรับปรุงจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2536

รูปที่ 2-1 ส่วนประกอบโดยเฉลี่ยของโค 1 ตัว (น้ำหนัก 400 กิโลกรัม)

2.1.2 ลักษณะการผลิต

ในอดีตโคที่จะถูกนำมาฆ่ามักจะเป็นโคที่ปลดระวางจากการทำงานหรือเป็นแม่วัวที่ไม่สามารถให้ลูกได้ (เป็นหมัน) ดังนั้น สัตว์ที่จะเข้ามาฆ่าจึงมักมีอายุมาก และการฆ่ามักจะเกิดขึ้นในโรงฆ่าสัตว์ของหน่วยราชการส่วนท้องถิ่น ภายใต้การควบคุมของเจ้าพนักงานตรวจเนื้อและซาก วิธีการฆ่าเป็นแบบง่าย ๆ สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด เนื้อที่ได้จึงมีการปนเปื้อนค่อนข้างสูงและเนื้อเหนียว ทำให้ไม่สามารถส่งออกไปจำหน่ายต่างประเทศได้

แต่เมื่อรัฐบาลได้ส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อมากขึ้น โคที่จะถูกนำมาฆ่าจะมีอายุน้อยลงและเป็นโคที่ได้รับการขุนด้วยเมล็ดธัญญพืช หรือที่เรียกกันว่าอาหารข้นมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง คือ ประมาณ 90-240 วัน เพื่อให้โคได้มีโอกาสสะสมไขมันมากขึ้น เนื้อที่ได้จึงนุ่มและอร่อย อย่างไรก็ตาม การฆ่าโคมักจะยังเกิดขึ้นในโรงฆ่าสัตว์ของหน่วยราชการส่วนท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากโรงงานเอกชนที่ทันสมัยยังคงมีจำนวนน้อยและมีต้นทุนการผลิตสูง ผลผลิตที่ได้จากโรงงานเอกชนมักส่งจำหน่ายตามซุปเปอร์มาร์เก็ต โรงแรมชั้นนำต่าง ๆ และอาจส่งไปจำหน่ายต่างประเทศบ้างแต่ก็มีจำนวนน้อยมาก ทั้งนี้เพราะประเทศไทยยังประสบกับปัญหาการระบาดของโรคปากและเท้าเปื่อย อีกทั้งผลิตภัณฑ์เนื้อจากประเทศไทยยังมีกรรมวิธีที่ไม่ถูกหลักสุขอนามัย

2.1.3 ลักษณะการตลาด

2.1.3.1 ตลาดภายในประเทศ

- ตลาดเนื้อโคโดยทั่วไป จะเป็นเนื้อโคที่มีคุณภาพต่ำ โคมีชีวิตที่เข้าสู่ตลาดนี้มาจากโคพื้นเมืองหรือโคพันธุ์ลูกผสม ที่เลี้ยงแบบพื้นบ้านดั้งเดิมไม่ได้ขุนโดยให้อาหารข้น โดยพ่อค้าคนกลางจะเป็นผู้รวบรวมส่งโรงฆ่าสัตว์ ผลผลิตเนื้อโคที่ได้จะซื้อขายตามน้ำหนักซากโคสดหรือซากอุ่น ซึ่งเป็นน้ำหนักซากโคหลังจากแต่งและล้างซากแล้ว แล้วส่งจำหน่ายในประเทศ
- ตลาดเนื้อโคที่มีคุณภาพดี โคมีชีวิตที่เข้าสู่ตลาดนี้มาจาก 2 แหล่ง คือ เป็นโคขุนที่เกษตรกรเลี้ยงโดยได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ หรือเอกชนโดยใช้โคพันธุ์ลูกผสม วิธีการเลี้ยงเป็นไปตามหลักวิชาการ และจะนำไปฆ่ายังโรงงานฆ่าสัตว์ที่ได้มาตรฐาน ซึ่งซากโคที่ชำแหละแล้วจะนำเข้าห้องเย็นและจำหน่ายเป็นซากเย็น

2.1.3.2 ตลาดต่างประเทศ

ดังกล่าวแล้วว่า ประเทศไทยมีการส่งออกเนื้อโคน้อยมาก เนื่องจากปัญหาในด้านต่าง ๆ อีกทั้งในขณะนี้ ยังต้องนำเข้าผลิตภัณฑ์เนื้อโคแช่เย็น เนื้อโคติดกระดูก และเนื้อโคไม่ติดกระดูกจากประเทศสหรัฐอเมริกา นิวซีแลนด์ เนเธอร์แลนด์ และออสเตรเลีย โดยในแต่ละปีมีปริมาณการนำเข้ามากกว่า 1,600 ตันและมูลค่าการนำเข้ามากกว่า 100 ล้านบาท (ข้อมูลปีพ.ศ.2536)

ปัญหาและอุปสรรคบางประการที่จำเป็นต้องเร่งแก้ไขสำหรับปัญหาด้านการผลิตเนื้อโค สรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาโรคระบาดเป็นปัญหาที่ผู้เลี้ยงต้องเผชิญเกือบทุกปี โรคระบาดของโคที่สำคัญ ได้แก่ โรคปากและเท้าเปื่อย ซึ่งเป็นโรคที่เป็นอุปสรรคต่อการส่งออกเนื้อโคไปต่างประเทศเป็นอย่างมาก

2. ปัญหาต้นทุนการผลิตสูง ส่งผลกระทบโดยตรงต่อผู้เลี้ยงโค โดยเฉพาะวัตถุดิบอาหารสัตว์จำพวกข้าวโพด กากถั่วเหลือง และปลาป่น ซึ่งไทยไม่สามารถผลิตได้อย่างเพียงพอต้องมีการนำเข้า ประกอบกับนโยบายปกป้องเกษตรผู้ผลิตวัตถุดิบอาหารสัตว์ภายในประเทศ ทำให้การนำเข้าถูกเก็บภาษีรวมกัน ค่าเซอร์ชาร์จมีผลทำให้วัตถุดิบอาหารสัตว์ดังกล่าวมีราคาแพงกว่าความเป็นจริงมาก ทั้งนี้ต้นทุนการผลิตสูงในลักษณะนี้จึงมีผลทำให้โคจากไทยไม่สามารถแข่งขันกับโคต่างประเทศซึ่งมีต้นทุนอาหารสัตว์ถูกกว่าได้

3. ปัญหาการขาดแคลนโรงชำแหละโคที่ได้มาตรฐาน ปัจจุบันไทยมีโรงชำแหละที่ทันสมัยและได้มาตรฐานเพียงไม่กี่แห่ง โรงชำแหละของรัฐกว่า 700 แห่งทั่วประเทศ เป็นโรงชำแหละที่ล้าสมัย ประกอบกับมีโรงฆ่าสัตว์เถื่อนทั่วประเทศอีกเป็นจำนวนมาก ทำให้ตลาดต่างประเทศไม่ค่อยยอมรับเนื้อโคจากไทย ด้วยอ้างเหตุผลว่าขาดการชำแหละที่ถูกสุขอนามัย

4. ขาดแคลนโคพันธุ์ดีที่จะนำไปเลี้ยงเป็นโคขุน

2.2 โรงงานฆ่าโค

จากข้อมูลของกรมปศุสัตว์ในปี พ.ศ. 2539 ประเทศไทยมีโรงฆ่าสัตว์ใหญ่ เช่น โคและกระบือ จำนวน 737 แห่ง ในขณะที่มีโรงงานฆ่าโคที่ขึ้นทะเบียนกรมโรงงานอุตสาหกรรมเพียง 26 แห่ง โดยเป็นโรงงานฆ่าโคเพียงอย่างเดียว 9 แห่ง และอีก 17 แห่งเป็นโรงงานที่ฆ่าทั้งโคและสุกรซึ่งทั้งหมดเป็นโรงฆ่าสัตว์ของหน่วยราชการส่วนท้องถิ่น

2.3 มลภาวะจากโรงงานฆ่าโค

โดยทั่วไปน้ำเสียจากโรงฆ่าสัตว์จะมีความสกปรกทั้งในรูปของไขมัน น้ำมันและสารอินทรีย์ปนเปื้อนอยู่ในปริมาณสูง ถ้าหากมีการระบายน้ำเสียที่ยังมิได้ทำการบำบัดความสกปรกเหล่านี้ก่อนลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะโดยตรง ก็จะส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตในน้ำและประชาชนที่ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำนั้น ๆ อย่างมาก หรือหากโรงงานมีการบำบัดน้ำเสียที่ไม่เหมาะสม ก็ยังจะทำให้เกิดกลิ่นเหม็นจากระบบบำบัดส่งผลกระทบต่อชุมชนข้างเคียง ขณะเดียวกันปัญหากลิ่นเหม็นอีกส่วนหนึ่ง มักเกิดจากการ

ตกค้างของของเสียที่เป็นของแข็ง เช่น ขน เศษหนัง และเศษกระดูก เป็นต้น หรือมีการกำจัดอย่างไม่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล

จากจำนวนโรงฆ่าสัตว์ใหญ่ เช่น โค และกระบือทั่วประเทศประมาณ 737 แห่งนั้น มากกว่า ร้อยละ 95 เป็นโรงงานที่มีขนาดเล็กที่ยังขาดการจัดการด้านของเสียและน้ำเสียอย่างถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล โรงฆ่าสัตว์เหล่านี้จึงมักก่อให้เกิดปัญหาต่อสิ่งแวดล้อมดังที่ได้กล่าวมาแล้ว สำหรับโรงงานขนาดใหญ่แม้ว่าจะมีการบำบัดน้ำเสียและการจัดการของเสียที่ดีกว่าโรงงานขนาดเล็ก แต่พบว่า โรงงานบางแห่งก็ยังมีการใช้น้ำอย่างไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ซึ่งนอกจากจะเป็นการสิ้นเปลืองทรัพยากรน้ำเป็นอย่างมากแล้วยังเป็นการเพิ่มปริมาณความสกปรกในน้ำเสียที่จะต้องทำการบำบัดโดยไม่จำเป็นอีกด้วย

บทที่ 3

กระบวนการผลิต แหล่งของวัสดุเศษเหลือและสมดุลย์มวลสาร

3.1 กระบวนการผลิต

เนื่องจาก เมื่อพิจารณาจากกระบวนการผลิตของโรงงานฆ่าโคทั้งหมดที่ขึ้นทะเบียนกับกรม-โรงงานอุตสาหกรรม พบว่าแบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

ประเภทที่ 1 : เป็นกระบวนการฆ่าและชำแหละโคที่มีกระบวนการตัดแต่งร่วมด้วย โดยจะเรียกว่าเป็นแบบมาตรฐาน (เป็นกระบวนการผลิตของโรงงานขนาดกลางถึงขนาดใหญ่)

ประเภทที่ 2 : เป็นกระบวนการฆ่าและชำแหละโคแต่ไม่มีกระบวนการตัดแต่ง (เป็นกระบวนการผลิตของโรงงานขนาดเล็กซึ่งเป็นโรงฆ่าสัตว์ของหน่วยราชการส่วนท้องถิ่นที่จะฆ่าทั้งสุกรและโค รวมทั้งกระบือด้วยในบางครั้ง)

3.1.1 <u>กระบวนการฆ่าและชำแหละโคแบบมาตรฐาน</u>

3.1.1.1 <u>การรับโค</u>

โดยทั่วไปโคที่จะถูกนำมาฆ่ามีน้ำหนักอยู่ระหว่าง 300-420 กิโลกรัม มีอายุราว 1.5-3.5 ปี การขนส่งโคมายังโรงงานมักจะใช้ทางรถยนต์เช่นเดียวกับการขนส่งสุกร และเมื่อมาถึงโรงงานจะนำโคเข้าสู่คอกพักสัตว์โดยไม่ให้อาหารเป็นเวลาอย่างน้อย 24 ชั่วโมง แต่จะมีน้ำกินอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้การอดอาหารจะทำให้การเอาเลือดออกเป็นไปได้อย่างหมดจดกว่า ชำแหละซากได้ง่าย และซากมีสีสดกว่าในระหว่างนี้ สัตวแพทย์จะทำการตรวจสภาพโคก่อนฆ่า (Antemortem inspection) ถ้าพบว่ามีโรคหรือสงสัยจะสั่งให้ดำเนินการเพื่อป้องกันการนำเอาสัตว์เหล่านี้ไปฆ่าเป็นอาหารมนุษย์ ส่วนโคที่มีสุขภาพสมบูรณ์ก็จะส่งต่อไปยังขั้นตอนการทำให้สลบ

ในขั้นตอนการรับโค ประกอบด้วย

น้ำใช้ประมาณ 0.1 ลูกบาศก์เมตร/ตันโค

วัสดุเศษเหลือที่เป็นของแข็ง : มูลโค 20 กิโลกรัม/ตันโค

วัสดุเศษเหลือที่เป็นของเหลว : น้ำเสียจากการฉีดล้างตัวโค 0.1 ลูกบาศก์เมตร/ตันโค

3.1.1.2 <u>การทำให้สลบ การฆ่าและการรวบรวมเลือด</u>

โคที่ผ่านการตรวจสอบแล้วจะถูกต้อนเข้าไปอยู่ภายในซองเพื่อใช้เครื่องมือยิงสัตว์สลบ (Captive bolt stunner) จ่อยิงเข้าที่บริเวณกลางหน้าผากที่จุดเส้น 2 เส้น ลากจากฐานหูซ้ายมายังตาขวาและหูขวามายังตาซ้ายตัดกัน ณ ที่จุดนี้เป็นรอยต่อของกระดูกหน้าผากจึงบางกว่าจุดอื่น ๆ ดังนั้นแท่งเหล็ก (Bolt) จึงพุ่งทะลุเข้าไปในสมองได้ง่าย ทำให้สัตว์สลบได้อย่างรวดเร็ว เมื่อสัตว์ล้มสลบไปจะใช้โซ่ (Shackle) ผูกรัดขาหลังที่บริเวณข้อแข้งหลัง (hock) และนำอีกปลายอีกข้างต่อเข้ากับรอกไฟฟ้ากดสวิทซ์ดึงตัวสัตว์ขึ้น ห้อยหัวลง จากนั้นจะใช้มีดผ่าหนังบริเวณยอดอกใต้ brisket หรือเสือร้องไห้ลงมาเป็นรอยยาวประมาณ 12-18 นิ้ว แล้วจึงแทงเข้าไปในช่องระหว่างอกเพื่อตัดเส้นเลือด carotid artery และ jugular vein เลือดจะไหลออกมาอย่างแรงจนหมดภายในเวลาประมาณ 5-7 นาทีและรวบรวมเลือดไว้ในภาชนะเพื่อส่งจำหน่าย จากนั้นจะล้างทำความสะอาดตัวโคเพื่อกำจัดเลือดที่ติดอยู่ตามผิวหนัง

กระบวนการทำให้สลบ การฆ่าและการรวบรวมเลือด ประกอบด้วย

น้ำใช้ปริมาณ 0.08 ลูกบาศก์เมตร/ตันโค

วัสดุเศษเหลือที่เป็นของเหลว : เลือดโคที่รวบรวมได้ 40 กิโลกรัม/ตันโค

: น้ำเสียจากการฉีดล้างตัวโค 0.10 ลูกบาศก์เมตร/ตันโค

3.1.1.3 <u>การกำจัดขน</u>

วิธีการกำจัดขนออกจากโคจะใช้การถลกหนังออกโดยเริ่มจากการเลาะหนังออกรอบ ๆ เขาไปจนถึงจมูกแล้วจึงเลาะหนังออกจากบริเวณหน้า คาง แก้ม และตัดหัวออก หลักจากนั้นจึงใช้มีดผ่าเปิดหนังด้านในของแข้งหน้าแล้วเลาะไปจนถึงกลางลำตัวที่ยอดอก และเลาะเปิดหนังไปจนถึงบริเวณข้อเข่าหน้าของทั้งสองแข้ง แล้วตัดแข้งออกด้วยมีดหรือเลื่อย

จากนั้นเจาะเอ็นที่ขาหลังทั้งสองแล้วเอาตะขอแขวนซากสอดเข้าไปกดสวิทซ์รอกไฟฟ้าดึงตัวสัตว์ขึ้น และผ่าเปิดหนังด้านในของขาหลังทั้งคู่ แล้วเริ่มเลาะหนังรอบ ๆ ขาออก แล้วจึงดึงทวารหนักออก และจึงเริ่มเลาะหนังบริเวณขาหลัง สะโพกด้านข้างลำตัว เรื่อยไปจนถึงบริเวณอกและจนในที่สุดหนังจะหลุดออกหมด พร้อมกับตัดโคนหางออก แล้วจึงใช้น้ำฉีดล้างทำความสะอาดซากโคที่เลาะหนังออกแล้วอีกครั้ง

กระบวนการเลาะหนังเพื่อกำจัดขน ประกอบด้วย

น้ำใช้ ประมาณ 0.10 ลูกบาศก์เมตร/ตันโค

วัสดุเศษเหลือที่เป็นของแข็ง : หัว 70 กิโลกรัม/ตันโค

แข้ง 35 กิโลกรัม/ตันโค

หนัง 116 กิโลกรัม/ตันโค

วัสดุเศษเหลือที่เป็นของเหลว : น้ำเสียจากการฉีดล้างซากโค
0.10 ลูกบาศก์เมตร/ตันโค

3.1.1.4 <u>การชำแหละ</u>

ซากโคที่ผ่านการถลกหนังแล้ว จะถูกนำมาผ่ากระดูกอกและกระดูกเชิงกราน โดยใช้เลื่อยๆออก จากนั้นใช้มีดผ่ากลางท้องจากบริเวณใต้กระดูกเชิงกรานที่ผ่าไว้แล้วลงไปจนถึงบริเวณอก ดึงลำไส้และกะเพาะทั้งสี่ออกมาโดยให้ทิ้งไตติดไว้กับซาก ตัดแยกหัวใจ ตับ และปอด พร้อมทั้งใช้น้ำฉีดล้างซากให้สะอาดทั้งด้านนอกและด้านใน จากนั้นเลื่อยผ่าซากเป็น 2 ซีก ตามแนวกึ่งกลางของกระดูกสันหลัง และใช้น้ำฉีดล้างซากทั้งสองซีกอีกครั้ง

ในขั้นตอนการชำแหละ ประกอบด้วย

น้ำผสมคลอรีนความเข้มข้นประมาณ 5 ppm 0.2 ลูกบาศก์เมตร/ตันโค

วัสดุเศษเหลือที่เป็นของแข็ง : เครื่องในและเศษอาหารในกระเพาะ 167 กิโลกรัม/ตันโค

วัสดุเศษเหลือที่เป็นของเหลว : น้ำเสียจากการล้างซาก 0.2 ลูกบาศก์เมตร/ตันโค

3.1.1.5 <u>การลดอุณหภูมิซาก</u>

หลังจากผ่าซีกซากโคแล้วจะทำการลดอุณหภูมิของซากลง เพื่อหยุดการกระจายของเชื้อจุลินทรีย์ในเนื้อและลดการสูญเสียน้ำในเนื้อ รวมทั้งยังช่วยรักษาคุณภาพเนื้ออีกด้วยการลดอุณหภูมิซากโคโดยนำซากเข้าเก็บรักษาไว้ในห้องเย็นอุณหภูมิ 3-5 องศาเซลเซียส นานอย่างน้อย 24 ชั่วโมง หลังจากนั้นจึงจะนำมาตัดแต่งซาก โดยแต่ละซีกจะแบ่งออกเป็น 2 ชิ้นส่วนใหญ่ คือ ส่วนหน้า และส่วนหลังและอาจตัดแต่งเป็นชิ้นส่วนใหญ่ที่ไม่ติดกระดูกหรือติดกระดูกตามแต่ตลาดต้องการ

ดังนั้นในขั้นตอนการลดอุณหภูมิซากจึงไม่มีวัสดุเศษเหลือเกิดขึ้น

3.1.1.6 <u>บทสรุปของการทำสมดุลย์มวลสาร</u>

แผนผังแสดงกรรมวิธีการฆ่าโคแบบมาตรฐาน และข้อมูลสมดุลย์มวลสารประเภทของแข็งแสดงดังรูปที่ 3-1 และตารางที่ 3-1

3.1.2 <u>กระบวนการฆ่าโคในโรงงานขนาดเล็ก</u>

โคในเมืองไทยส่วนมากฆ่าและจำหน่ายโดยคนที่นับถือศาสนาอิสลาม โดยทำการฆ่าภายในโรงฆ่าสัตว์ของราชการส่วนท้องถิ่น เช่น โรงฆ่าสัตว์ของเทศบาลและสุขาภิบาล ซึ่งส่วนใหญ่จะฆ่าทั้งสุกรและโค รวมทั้งกระบือด้วยในบางครั้ง แต่จะแยกห้องกันระหว่างพวกที่ฆ่าสุกรกับโค กระบือ ภายในห้องฆ่าสัตว์ใหญ่นี้จะมีเสาหลัก จำนวน ขึ้นอยู่กับขนาดของห้อง ผู้ฆ่าจะจูงสัตว์มาผูกไว้กับเสา แล้วจึงล้มสัตว์ลงด้วยเชือก จับคอบิดหงายขึ้น เส้นเลือดก็จะบวมเห็นได้ชัด ผู้ฆ่าจะใช้มีดปาดคอเอาเลือดออก เมื่อรองเลือดจนพอแล้วจึงตัดหัวออก ดันตัวสัตว์หงายหลังแล้วจับไว้พร้อมกับเริ่มเลาะเอาหนังออก

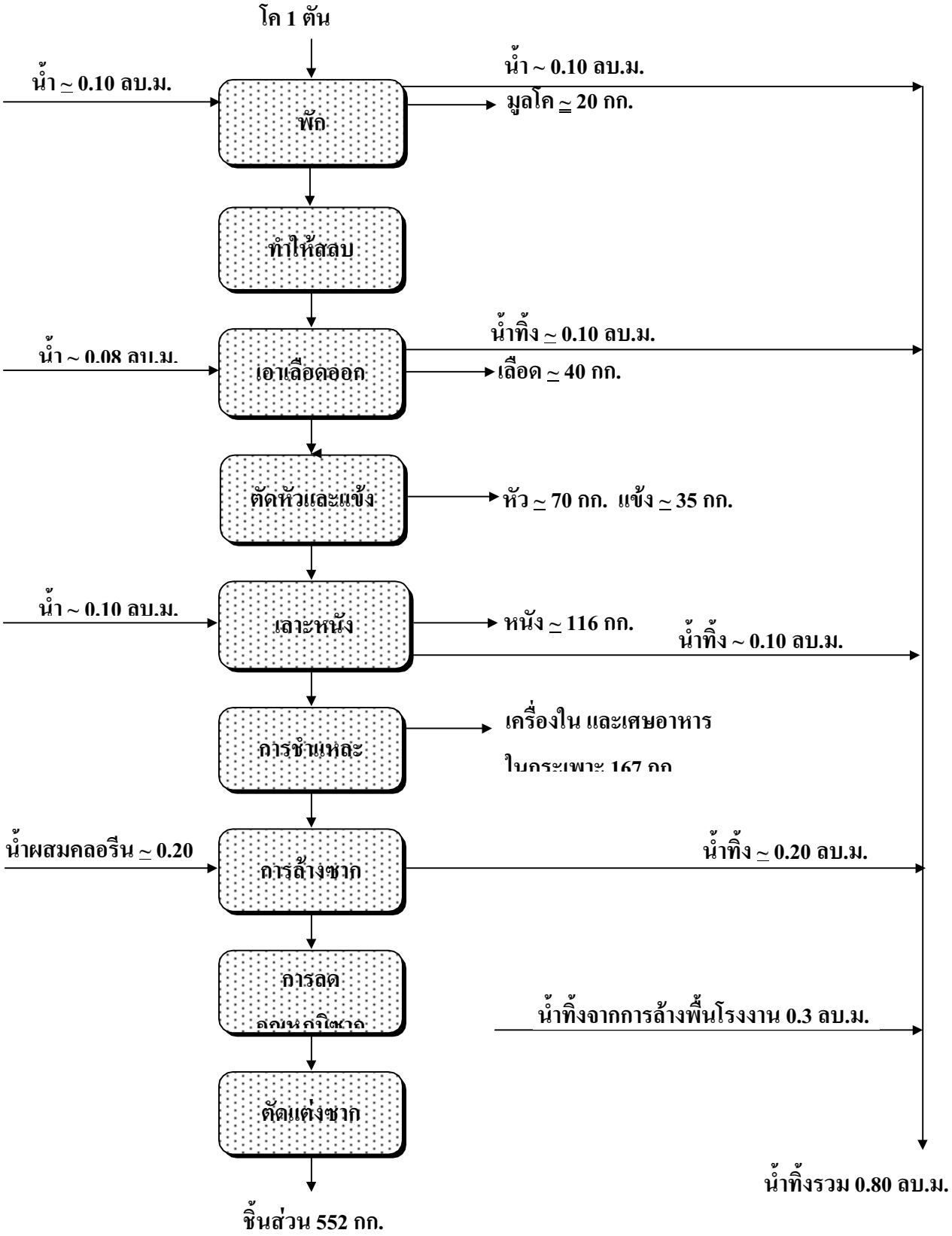

<u>รูปที่ 3-1</u> แผนผังแสดงขั้นตอนการฆ่าและชำแหละโคแบบมาตรฐาน

ประเภท	ชนิดของวัสดุ	มวล (กก./ตันโคมีชีวิต)
ผลผลิต	เครื่องใน	127.0
	ซากโค	552.0
	รวม	**719.0**
วัสดุเศษเหลือ	หัว	70.0
	แข้ง	35.0
	หนัง	116.0
	มูล	20.0
	เศษอาหารในกระเพาะอาหาร	40.0
	รวม	**241.0**
รวมปริมาณของแข็งทั้งหมด		**960.0**

หมายเหตุ :* เป็นปริมาณของแข็งจากกระบวนการฆ่าโค เมื่อรวมกับปริมาณเลือด ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เป็นของเหลวอีก 40 กิโลกรัม จะรวมเป็น 1,000 กิโลกรัม

โดยเริ่มจากแข้งทั้ง 4 ก่อน ผ่าหนังกลางท้องจากอกจรดโคนหางแล้วเลาะหนังออก โดยเริ่มจากท้องลงสีข้างและถึงหลัง เมื่อบรรจบกันทั้ง 2 ข้างแล้ว หนัง

ทั้งผืนก็จะหลุดออกหมดและโดยที่หนังยังวางแผ่อยู่บนพื้น จึงทำหน้าที่เหมือนที่ปูรองรับซากไม่ให้สกปรกมากเกินไป ผ่าท้องและอก เอาอวัยวะภายในออก แล้วแยกเอาไปทำความสะอาดต่างหาก

ใช้มีดเลาะเอาขาหลังทั้งสองออกจากซาก โดยปาดตามรอยซากของขอที่ติดกับลำตัว ทำเช่นเดียวกันในกรณีของขาหน้าทั้งสอง ส่วนที่เหลือคือโครงกระดูก ซี่โครง กระดูกสันหลังและสะโพก เลาะเอาเนื้อสันนอกและสันในออก เสร็จแล้วจึงเลาะเอากระดูกซี่โครงออกทีละซี่ โดยไม่ให้มีเนื้อติดไปด้วย ส่วนที่เหลือคือเนื้อพื้นท้อง

ในส่วนของการตัดแต่งเนื้อที่ได้จะดำเนินการที่ตลาดสด ทั้งนี้โดยผู้ตัดแต่งอาศัยความชำนาญเป็นสำคัญ เนื้อที่ได้จึงมีคุณภาพต่ำและไม่สม่ำเสมอ ส่วนใหญ่ไม่สามารถเก็บไว้ได้นานเพราะมีการปนเปื้อนสูงมาก ส่วนการนำเอาไปทำเป็นผลิตภัณฑ์เนื้อสัตว์ก็เช่นกัน มักจะเป็นสาเหตุให้คุณภาพของผลิตภัณฑ์ไม่สม่ำเสมอ ทั้งนี้เพราะมีการปนเปื้อนสูงนั่นเอง จึงเป็นสาเหตุให้ไม่มีการส่งออกเนื้อสัตว์ได้เลย

3.2 ลักษณะสมบัติของวัสดุเศษเหลือจากการฆ่าโค

มวลสารที่นำเข้า
- โค
- น้ำใช้ในกระบวนการผลิต (รวมทั้งน้ำร้อนและน้ำเย็น) และน้ำคลอรีน

มวลสารที่เกิดขึ้น
- ชิ้นส่วนของโค
- น้ำเสียจากกระบวนการผลิต
- ตะกอนส่วนเกินจากระบบบำบัดน้ำเสีย

สำหรับลักษณะสมบัติของน้ำเสียจากกระบวนการฆ่าและชำแหละโคแบบมาตรฐาน และน้ำทิ้งหลังผ่านการบำบัดแล้วแสดงดังตารางที่ 3-2 ส่วนลักษณะสมบัติของน้ำเสียจากกระบวนการฆ่าโคในโรงงานขนาดเล็ก และน้ำทิ้งหลังผ่านการบำบัดแล้วแสดงดังตารางที่ 3-3 โดยลักษณะสมบัติของน้ำเสียและน้ำทิ้งที่นำมาพิจารณาประกอบด้วย

- สารประกอบคาร์บอนในรูปของ BOD_5 และ COD
- ไขมันและน้ำมัน
- ของแข็งแขวนลอยในรูปของ SS
- สารประกอบอินทรีย์ไนโตรเจนและแร่ธาตุในรูปของ TKN
- ฟอสฟอรัสในรูปของ P

ตารางที่ 3-2 ปริมาณและลักษณะสมบัติน้ำเสียจากกระบวนการฆ่าและชำแหละโคแบบมาตรฐาน

แหล่งกำเนิดน้ำเสีย	ปริมาณน้ำเสีย	บีโอดี		ซีโอดี		ของแข็งแขวนลอย		ไนโตรเจน		ฟอสฟอรัส		ไขมันและน้ำมัน	
	(ลบ.ม./ตันโคมีชีวิต)	ก/ล.	กก./ตัน	ก/ล.	กก./ตัน	ก/ล.	กก./ตัน	ก/ล.	กก./ตัน	ก/ล.	กก./ตัน	ก/ล.	กก./ตัน
การล้างตัวโค	0.100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
การล้างเอาเลือดออก	0.100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
การเลาะหนัง	0.100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
การล้างซาก	0.200	0.64	0.128	1.25	0.25	0.475	0.095	0.143	0.029	0.005	0.001	0.024	0.005
การล้างพื้นโรงงาน	0.300	-	-	2.282	0.685	0.747	0.224	0.074	0.022	-	-	-	-
น้ำเสียรวม	0.800	2.95	2.36	7.08	5.664	0.66	0.526	0.588	0.47	0.003	0.002	0.014	0.01
น้ำทิ้งหลังผ่านการบำบัด	0.800	0.009	0.007	0.061	0.044	0.023	0.017	0.014	0.01	nil	nil	nil	nil

หมายเหตุ : * ลักษณะสมบัติเป็นผลจากการรวบรวมข้อมูลจาก Oanh, N.T.K.(1991)

ลักษณะสมบัติของน้ำเสีย	น้ำเสียรวม (2.8 ลบ.ม./ตันสัตว์มีชีวิต)		น้ำทิ้งหลังผ่านการบำบัด (2.8 ลบ.ม./ตันสัตว์มีชีวิต)	
	ก./ล.	กก./ตัน	ก./ล.	กก./ตัน
บีโอดี	1.17	3.54	0.04	0.12
ซีโอดี	1.58	4.78	0.12	0.37
ของแข็งแขวนลอย	0.66	2.00	0.07	0.21
ไนโตรเจน	0.192	0.58	0.15	0.45
ฟอสฟอรัส	0.008	0.024	0.01	0.03
ไขมันและน้ำมัน	0.11	0.33	nil	nil

บทที่ 4

มาตรการป้องกันและควบคุมมลภาวะในกระบวนการผลิต

หลักการของมาตรการป้องกันและควบคุมมลภาวะในกระบวนการผลิต หรือ Process Integrated Pollution Prevention and Control Strategy (IPPCS) คือเพื่อจัดการกระบวนการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลัก 5 ประการ ดังนี้

- คัดเลือกและควบคุมคุณภาพของวัตถุดิบ
- ปรับปรุงคุณภาพของผลิตภัณฑ์
- ควบคุมผลพลอยได้ (by-product) และวัสดุเศษเหลือ (residues) จากการผลิต
- นำผลพลอยได้และวัสดุเศษเหลือจากการผลิตไปใช้ประโยชน์ให้มากที่สุด
- ลดปริมาณของวัสดุเศษเหลือที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ และหาทางกำจัดอย่างเหมาะสม

ดังนั้นมาตรการป้องกันและควบคุมมลภาวะในกระบวนการผลิต (IPPCS) จึงช่วยให้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ลดปัญหาสิ่งแวดล้อม และเป็นประโยชน์ต่อผู้ผลิตทั้งในด้านการเพิ่มผลผลิต การลดพลังงานที่ใช้ในการผลิต และการลดค่าใช้จ่ายในการบำบัดน้ำเสียและวัสดุเศษเหลือต่าง ๆ

ข้อเสนอในการจัดการควบคุมมลภาวะในกระบวนการผลิตของโรงงานฆ่าโคต่อไปนี้เป็นเทคโนโลยีที่ได้มีการนำมาใช้แล้วในต่างประเทศและในบางส่วนก็มีการนำมาใช้แล้วในประเทศไทยด้วย

4.1 เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการผลิต

4.1.1 <u>การจัดการในฟาร์ม</u>

การคัดเลือกพันธุ์สัตว์ อาหารที่ใช้เลี้ยงสัตว์ การจัดการเลี้ยงดู และสภาพของโรงเรือนที่ดี นอกจากจะช่วยให้ได้ซากสัตว์ที่มีคุณภาพดี ซึ่งหมายถึงซากที่ปริมาณเนื้อสูงและไขมันต่ำ รวมถึงคุณภาพเนื้อและไขมันดีแล้ว ยังเป็นการช่วยลดปริมาณวัสดุเศษเหลือที่ต้องกำจัด และลดปริมาณน้ำใช้ในโรงงานฆ่าสัตว์ด้วย

- **การคัดเลือกพันธุ์สัตว์**

ปริมาณไขมันแทรกในกล้ามเนื้อสัตว์ จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับอิทธิพลทางพันธุกรรมของสัตว์เป็นอย่างมาก เช่น โคลูกผสมพันธุ์อเมริกันบราห์มัน เป็นสายพันธุ์ที่มีการสะสมกล้ามเนื้อสูงจะมีปริมาณไขมันแทรกน้อยกว่าโคพันธุ์พื้นเมืองทั่วไป

- **อาหารที่ใช้เลี้ยงสัตว์**

สูตรอาหารที่ขาดความสมดุลย์ทางโภชนะ การใช้ยาปฏิชีวนะ สารเร่งการเจริญเติบโต ฮอร์โมนสังเคราะห์ วัสดุอาหารสัตว์ที่มีการปนเปื้อนสารเคมี เช่น ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าเชื้อราจะมีผลต่อการตกค้างของสารดังกล่าวในเนื้อสัตว์

- **การจัดการเลี้ยงดูและสภาพของโรงเรือน**

คอกหรือโรงเรือนต้องสะอาด ไม่ควรให้มีการหมักหมมของปฏิกูล มูลสัตว์จะมีเชื้อโรคที่เป็นสาเหตุทำให้คุณภาพของเนื้อด้อยลง ได้แก่ เชื้อ Salmonella และ Clostridium ซึ่งเชื้อโรคดังกล่าวจะเจริญเติบโตในมูลสัตว์ และติดไปกับผิวหนังสัตว์ การจัดการไม่ดีจะทำให้เกิดการติดเชื้อที่บริเวณแผลบนผิวหนังสัตว์ที่เกิดจากแมลงเจาะดูดเลือดแทงทะลุผ่านผิวหนังเข้าสู่เนื้อสัตว์

- **การให้ยาสัตว์**

สัตว์จะต้องได้รับการฉีดวัคซีนที่จำเป็น เพื่อป้องกันโรคระบาดที่จะเกิดขึ้น การรักษาสัตว์ด้วยการให้กินยาหรือฉีดยาป้องกันต้องคำนึงถึงพิษตกค้างของยาที่ยังเหลืออยู่ในเนื้อเยื่อ การใช้เข็มฉีดยาสัตว์ในระหว่างการรักษาต้องใช้เข็มที่สะอาด เพื่อป้องกันการทำให้เนื้อบริเวณที่เข็มฉีดยาลงไปแข็งเป็นไต หรือบางครั้งอาจติดเชื้อวัณโรคโดยเริ่มจากบริเวณแผลที่เกิดจากเข็มฉีดยา

ในการคัดเลือกสัตว์เข้าสู่โรงงานฆ่าสัตว์ สิ่งที่ต้องควรคำนึงถึง ได้แก่

- อายุและน้ำหนักของสัตว์ที่จะนำไปฆ่า นอกจากจะส่งผลต่อเปอร์เซ็นต์ซากหรือปริมาณผลิตภัณฑ์ ยังส่งผลต่อคุณภาพเนื้อด้วย สำหรับโคควรมีอายุไม่เกิน 3 ปี น้ำหนักเฉลี่ย 380-420 กิโลกรัม
- คัดเลือกเฉพาะสัตว์ที่สุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง
- ควรทำความสะอาดสัตว์ที่จะถูกนำไปฆ่า เพื่อให้มีเศษดินโคลนปนเปื้อนมาด้วยน้อยที่สุดโดยเฉพาะในฤดูฝน

4.1.2 <u>การจับและขนส่งสัตว์เข้าสู่โรงงาน</u>

การขนย้ายหรือขนส่งสัตว์เป็นต้นเหตุสำคัญของความเครียดที่เกิดขึ้นกับสัตว์อันเป็นสภาวะที่ระบบต่าง ๆ ภายในร่างกายเกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดขึ้นโดยอาศัยการกระตุ้นของฮอร์โมนต่าง ๆ หลายชนิด การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้แก่ การเพิ่มอัตราการเต้นของหัวใจ การพยายามระบายความร้อนออกจากร่างกาย เป็นต้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะก่อให้เกิดกระบวนการย่อยสลายในระดับของ

เซลอย่างกะทันหัน เพื่อให้ได้มาซึ่งพลังงานโดยผ่านกระบวนการไกลโคไลซีส หรือ กระบวนการย่อยสลายไกลโคเจนโดยไม่ใช้ออกซิเจน (anaerobic metabolism) เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งผลที่ได้นอกจากจะได้พลังงานแล้วยังเกิดกรดแลคติคและความร้อน ทำให้เกิดผลเสียต่อคุณภาพเนื้อในเวลาต่อมา

ดังนั้น ข้อควรระวังในการจับและขนส่งสัตว์เข้าสู่โรงงาน ได้แก่

- ต้องไม่กระทำการทารุณหรือทำให้สัตว์บาดเจ็บ การเฆี่ยนตีสัตว์มีผลให้เกิดรอยแผลฟกช้ำ และเกิดจุดเลือดในกล้ามเนื้อ และเนื้อเยื่อไขมันขึ้น นอกจากนี้ การขนย้ายด้วยวิธีทารุณจะทำให้เกิดรอยฟกช้ำบริเวณสะโพกด้านใน จำเป็นต้องตัดเนื้อที่ฟกช้ำนี้ออกซึ่งเป็นการสูญเสียผลิตภัณฑ์ด้วย การบรรทุกสัตว์ต้องไม่แออัดจนเป็นการทรมานสัตว์ ถ้าหากเป็นการเดินทางที่นานกว่า 12 ชั่วโมง จะต้องมีระยะพักระหว่างทางให้สัตว์ได้กินน้ำ และการเคลื่อนย้ายสัตว์จะต้องกระทำเฉพาะในสัตว์ที่มีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์
- เขื่อนเทียบสำหรับขนสัตว์ขึ้นหรือลงจากรถบรรทุกควรเอียงทำมุมกับพื้นดินไม่เกิน 30 องศา เนื่องจากเขื่อนเทียบที่มีความชันมากจะยิ่งเร่งอัตราการเต้นของหัวใจ และวัสดุที่ใช้ทำพื้นเขื่อนเทียบจะต้องไม่ง่ายต่อการลื่นไถล
- สภาพถนนจากฟาร์มไปยังโรงงานไม่ควรขรุขระและมีความคดเคี้ยวหรือเป็นทางขึ้นลงเขา นอกจากนี้คนขับรถควรใช้ความเร็วที่สม่ำเสมอและขับรถด้วยความระมัดระวัง
- การขนส่งโดยใช้รถยนต์ควรมีระยะเวลาการเดินทางที่เหมาะสมคือประมาณ 3 ชั่วโมง เนื่องจากสัตว์จะสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ก่อนที่จะถึงโรงงาน
- การบรรทุกสัตว์ต้องไม่แออัดเบียดเสียดจนเกินไป
- การขนย้ายสัตว์ควรกระทำในเวลาเย็นหรือเดินทางตอนกลางคืน การใช้น้ำเย็นฉีดพ่นลงบนตัวหรือใช้น้ำแข็งโปรยให้ทั่วรถจะช่วยลดความร้อนในตัวสัตว์ลงได้
- การอดอาหารสัตว์ก่อนส่งฆ่าเป็นสิ่งจำเป็น เพราะนอกจากจะช่วยลดความเครียดเนื่องจากความร้อนที่เกิดจากกระบวนการย่อยอาหารแล้ว ยังช่วยลดปริมาณการติดเชื้อจุลินทรีย์ที่มาจากเศษอาหารและอุจจาระในกระเพาะและลำไส้ในขณะทำการผ่าท้องเพื่อเอาเครื่องในออกจากตัว และลดปริมาณวัสดุเศษเหลือที่ต้องกำจัดที่เป็นเศษอาหารในกระเพาะและลำไส้ และอุจจาระในคอกพักสัตว์ นอกจากนี้การอดอาหารสัตว์ก่อนฆ่าจะช่วยทำให้เลือดออกจากตัวสัตว์ได้มาก

ระยะเวลาที่เหมาะสมในการอดอาหารโคจะอยู่ในช่วงระหว่าง 12-16 ชั่วโมง ก่อนการขนส่งสัตว์

4.1.3 การป้องกันการสูญเสียผลิตภัณฑ์ในระหว่างการผลิตและการลดปริมาณของเสีย

ดังได้กล่าวแล้วว่าโรงงานฆ่าโค สามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่มตามกระบวนการผลิต คือ กลุ่มที่ 1 เป็นกระบวนการผลิตแบบมาตรฐาน ซึ่งเป็นกระบวนการผลิตของโรงงานขนาดใหญ่และขนาดกลาง ส่วนกลุ่มที่ 2 เป็นโรงงานที่ฆ่าทั้งสุกร โค และ/หรือกระบือด้วย ในกลุ่มนี้จัดเป็นโรงงานขนาดเล็กและแทบทั้งหมดเป็นโรงงานของหน่วยราชการส่วนท้องถิ่น การนำเสนอแนวทางการป้องกันการสูญเสียผลิตภัณฑ์ระหว่างการผลิต และการลดปริมาณของเสียจึงแบ่งเป็น 2 ส่วนตามประเภทของกระบวนการผลิต ทั้งนี้แนวทางที่นำเสนอสำหรับแต่ละกลุ่มได้พิจารณาถึงประเด็นความเป็นไปได้สูงสุด เพราะมาตรฐานทั้งด้านคุณภาพของผลิตภัณฑ์และการสุขอนามัยในกระบวนการผลิตของโรงงานทั้ง 2 กลุ่มที่เป็นอยู่ในปัจจุบันยังมีความแตกต่างกันสูงมาก

4.1.3.1 การควบคุมกระบวนการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ

1) โรงงานขนาดใหญ่และขนาดกลาง

1) การจัดการวัตถุดิบ :

- สัตว์ที่จะนำมาฆ่าจะต้องได้รับการตรวจรับรองจากสัตวแพทย์แล้ว
- ทางเข้า-ออกของรถบรรทุกที่ขนส่งสัตว์สู่บริเวณพักสัตว์ในโรงงานไม่ควรเป็นเส้นเดียวกัน เพื่อลดการปนเปื้อน (cross-contamination)
- สัตว์ที่จะถูกฆ่าจะต้องมีเวลาพักผ่อนภายหลังการขนส่งอย่างน้อย 2 ชั่วโมง ก่อนนำไปฆ่า เพื่อลดปริมาณกรดแลคติคในกล้ามเนื้อสัตว์
- สัตว์ที่จะถูกฆ่าจะต้องถูกอดอาหารตลอดเวลาที่อยู่ในคอกพักสัตว์ และควรจัดทำตารางเวลาการขนส่งสัตว์เข้าสู่โรงงานที่สอดคล้องกับกระบวนการผลิตในโรงงาน เพื่อไม่ให้มีการพักสัตว์นานเกินไป
- คอกพักสัตว์ที่จัดเตรียมไว้ให้สัตว์พักผ่อนก่อนนำไปฆ่าควรมีอากาศถ่ายเทสะดวก และจัดน้ำให้สัตว์ได้ดื่มกินเต็มที่และตลอดเวลา
- การอาบน้ำสัตว์ภายในคอกพักจะทำให้ได้เนื้อสัตว์ที่มีคุณภาพดี

2) การทำให้สัตว์สลบ :

- การใช้เครื่องยิงสัตว์สลบเป็นวิธีที่เหมาะสำหรับการฆ่าโค โดยจ่อยิงเข้าที่บริเวณกลางหน้าผาก ทำให้แท่งเหล็กพุ่งทะลุเข้าไปในสมอง ทำให้สัตว์สลบ
- ตรวจสอบให้สัตว์สลบก่อนเชือด เพื่อป้องกันการเคลื่อนที่ (ดิ้น) ของสัตว์ซึ่งทำให้เลือดหกในบริเวณอื่น และติดอยู่ตามขนมาก เป็นการเพิ่ม

ความสกปรกในน้ำเสีย ขณะเดียวกันการที่สัตว์สลบก่อนเชือด ยังทำให้สามารถรวบรวมเลือดที่เป็นวัสดุเศษเหลือที่บริโภคได้มากขึ้นด้วย

3) *การเชือดคอหรือแทงคอเพื่อเอาเลือดออก* :

- การเชือดคอหรือแทงคอสัตว์จะต้องทำในตำแหน่งที่ถูกต้อง เพื่อตัดเส้นเลือดใหญ่ให้เลือดไหลออกมาอย่างแรงและระมัดระวังไม่ให้บาดแผลที่เกิดกว้างมาก เพราะจะทำให้จุลินทรีย์ที่ติดอยู่ตามผิวหนังและน้ำที่ใช้ลวกซากเข้าสู่เนื้อเยื่อต่าง ๆ ทำให้เนื้อสัตว์เน่าเสียเร็ว
- ทิ้งระยะเวลาที่เหมาะสมเพื่อให้เลือดไหลออกจนหมด เลือดที่รวบรวมได้เป็นวัสดุเศษเหลือที่บริโภคได้หรือจำหน่ายสู่โรงงานผลิตอาหารสัตว์

4) *การเลาะหนังโค* :

- ขณะเลาะหนังสัตว์ควรจะแขวนอยู่ด้วยตะขอแขวนซาก การเลาะหนังต้องระวังอย่าใช้มือข้างที่จับหนังด้านนอกเข้าไปสัมผัสถูกซากบริเวณที่เลาะหนังออกแล้ว เพื่อป้องกันการปนเปื้อน
- มีดที่ใช้ควรเป็นมีดเลาะหนัง และขณะปาดเลาะควรปาดเป็นรอยยาวและแรงกดสม่ำเสมอ ระวังอย่าให้คมมีดปาดทะลุหนัง เพราะจะทำให้หนังมีตำหนิ

5) *การแยกเครื่องในและการล้างซาก* :

- การแยก การล้าง และการผลิตที่เกี่ยวกับเครื่องใน ควรแยกบริเวณออกจากการล้างและการผลิตซากเพื่อป้องกันการปนเปื้อน
- การใช้มีดกรีด และการล้วงเอาเครื่องในออกจากซากต้องทำด้วยความระมัดระวังไม่ให้เครื่องใน เช่น กระเพาะและลำไส้แตกเพราะจุลินทรีย์จะแพร่กระจายเข้าสู่เนื้อเยื่อส่วนอื่น ๆ
- ควรใช้เครื่องฉีดพ่นน้ำแบบฝอย (spray) ที่มีแรงดันสูง (ประมาณ 4-5 บาร์) สำหรับล้างทำความสะอาดซาก

6) *การลดอุณหภูมิซาก* :

- ควบคุมให้มีการแช่ซากสัตว์ในห้องเย็นอุณหภูมิ 3-5 องศาเซลเซียส นานอย่างน้อย 24 ชั่วโมงเพื่อลดปริมาณการกระจายของเชื้อจุลินทรีย์ในเนื้อ และลดเปอร์เซ็นต์การสูญเสียน้ำในเนื้อ (drip losses)

7) *การชำแหละ* :

- ทำความสะอาดอุปกรณ์ที่ใช้ในการชำแหละ เช่น มีด และเขียงอย่างสม่ำเสมอ

- ควบคุมความสะอาดของพนักงานในส่วนที่ต้องสัมผัสกับตัวสัตว์

8) *ตรวจสอบคุณภาพของผลผลิตอย่างสม่ำเสมอ* :

2) โรงงานขนาดเล็ก

1) *การจัดการวัตถุดิบ* :

- จัดให้สัตว์ได้พักอย่างน้อย 2 ชั่วโมงก่อนเข้าสู่กระบวนการฆ่า เพื่อลดปริมาณกรดแลคติคในกล้ามเนื้อสัตว์
- คอกพักสัตว์จะต้องสะอาดและจัดน้ำให้สัตว์ได้ดื่มตลอดเวลาเพื่อลดความเครียด
- ทำความสะอาดสัตว์โดยการใช้น้ำฉีดล้าง เพื่อลดปริมาณสิ่งสกปรกและเชื้อจุลินทรีย์ที่ติดมากับสัตว์

2. *การทำให้สัตว์สลบ* :

- ควรจะมีการทำให้สัตว์สลบก่อนการฆ่า เพื่อทำให้คุณภาพของเนื้อสัตว์ดีขึ้น

3) *การเชือดคอหรือแทงคอ* :

- บริเวณรองรับเลือดที่ไหลออกจากตัวสัตว์ควรจัดให้มีผนังที่สูงและส่วนที่เป็นพื้นควรแคบและจำกัด
- สัตว์ที่ฆ่าแล้วไม่ควรให้สัมผัสกับพื้นอีกต่อไป เพื่อป้องกันการปนเปื้อนจากสิ่งสกปรกและเชื้อจุลินทรีย์จากพื้น

4) *การเลาะหนังโคและกระบือ* :

- ขณะเลาะหนังสัตว์ควรจะวางอยู่บนพื้นที่สะอาด
- ปรับปรุงเทคนิคในการเลาะหนัง เพื่อลดการสูญเสียหรือมีตำหนิ
- ภาชนะหรืออุปกรณ์ที่ใช้ต้องสะอาด

5) *การแยกเครื่องในและการล้างซาก* :

- การแยก การล้าง และการผลิตที่เกี่ยวกับเครื่องในควรแยกบริเวณออกจากการล้างและการผลิตซากเพื่อป้องกันการปนเปื้อน
- การใช้มีดกรีด และการล้วงเอาเครื่องในออกจากซาก ต้องทำด้วยความระมัดระวังไม่ให้เครื่องใน เช่น กระเพาะและลำไส้แตก เพราะจุลินทรีย์จะแพร่กระจายเข้าสู่เนื้อเยื่อส่วนอื่น ๆ
- ควรใช้เครื่องฉีดพ่นน้ำเป็นฝอย (spray) ที่มีแรงดันสูง (ประมาณ 4-5 บาร์) สำหรับล้างทำความสะอาดซาก

6) *<u>การลดอุณหภูมิซาก</u>* :

- ควรจัดให้มีการลดอุณหภูมิซากก่อนส่งจำหน่าย

7) *<u>การชำแหละ</u>* :

- บริเวณชำแหละควรแยกส่วนออกจากกระบวนการผลิตอื่น ๆ เช่น จัดให้มีผนังกั้น

8) *<u>ตรวจสอบคุณภาพของผลผลิตอย่างสม่ำเสมอ</u>* :

- อย่างน้อยควรตรวจสอบลักษณะของผลิตภัณฑ์ภายนอกที่สังเกตเห็น เช่น ไม่มีบาดแผล เนื้อที่ช้ำหรือมีจุดเลือดที่เนื้อหรือไขมัน

สำหรับข้อสรุปของแนวทางการควบคุมกระบวนการผลิต เพื่อป้องกันการสูญเสียผลิตภัณฑ์และการลดปริมาณของเสียแสดงดังตารางที่ 4-1

4.1.3.2 <u>การปรับปรุงกระบวนการผลิต</u>

1) <u>โรงงานขนาดใหญ่และขนาดกลาง</u>

- การเคลื่อนย้ายของวัตถุดิบผ่านเข้าสู่กระบวนการผลิตขั้นตอนต่าง ๆ จนเป็นผลิตภัณฑ์สุดท้ายควรเป็นไปในทิศทางเดียว เพื่อป้องกันการปนเปื้อนของผลิตภัณฑ์ เช่น วัตถุดิบจะถูกขนส่งเข้าโรงงานทางประตูด้านหนึ่ง ส่วนผลิตภัณฑ์จะถูกขนส่งออกทางประตูอีกด้านหนึ่งของโรงงาน เป็นต้น
- ในแต่ละขั้นตอนของการผลิตควรมีการจัดแบ่งบริเวณที่ชัดเจน เช่น มีผนังกั้นเพื่อป้องกันการปนเปื้อนของผลิตภัณฑ์จากขั้นตอนหนึ่งไปยังอีกขั้นตอนหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการชำแหละซาก ควรแยกออกจากบริเวณที่เป็นการฆ่าและบริเวณรับวัตถุดิบ
- สัตว์ที่ฆ่าแล้วควรแขวนซากไว้บนรางแขวนและไม่ควรให้สัมผัสกับพื้นอีกต่อไป เพื่อป้องกันการปนเปื้อนจากสิ่งสกปรกและเชื้อจุลินทรีย์จากพื้น
- ควรมีการตรวจสุขภาพพนักงานที่ปฏิบัติหน้าที่ในกระบวนการผลิตและจัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับสุขอนามัยของกระบวนการผลิตอาหาร
- ปรับปรุงตัวอาคารของโรงงานที่ใช้เป็นพื้นที่การผลิตให้ สามารถป้องกันนก หนู แมลง และสัตว์ต่าง ๆ ไม่ให้เข้าไปในกระบวนการผลิตได้

ตารางที่ 4-1 แนวทางการควบคุมกระบวนการผลิตอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อลดปริมาณของเสีย

ขั้นตอนการผลิต	โรงงานขนาดกลางและขนาดใหญ่	โรงงานขนาดเล็ก
1. การจัดการวัตถุดิบ	- สัตว์จะต้องผ่านการตรวจรับรองจากสัตว์แพทย์ - ทางเข้า-ออกของรถบรรทุกขนส่งสัตว์จะต้องไม่เป็นเส้นทางเดียวกัน เพื่อลด cross-contamination - บริเวณพักสัตว์ควรมีพัดลมระบายอากาศและควบคุมความชื้นสัมพันธ์ในอากาศไม่ให้มากกว่า 70% - จัดทำตารางเวลาขนส่งสัตว์เข้าโรงงานให้สอดคล้องกับ production line เพื่อลดปริมาณมูลสัตว์ในบริเวณพักสัตว์	- บริเวณพักสัตว์ต้องแยกออกจากบริเวณฆ่าและชำแหละและมีหลังคาคลุมรวมทั้งพัดลมช่วยระบายอากาศ - สัตว์จะต้องถูกอดอาหารตลอดเวลาที่อยู่ในบริเวณพักสัตว์
2. การทำให้สัตว์สลบ	- การยิงด้วยแท่งเหล็กบริเวณกลางหน้าผาก ทำให้แท่งเหล็กพุ่งทะลุเข้าไปในสมอง เป็นวิธีที่เหมาะสมในการทำให้โคและกระบือสลบ - ตรวจสอบให้สัตว์สลบก่อนเชือด เพื่อป้องกันการดิ้นของสัตว์ ซึ่งจะทำให้เลือดหกในบริเวณอื่น หรือติดอยู่ตามขนมาก	- ควรมีขั้นตอนที่ทำให้สัตว์สลบก่อนฆ่า เพื่อลดปริมาณเลือดที่หกลงพื้นและทำให้คุณภาพเนื้อดีขึ้น
3. การเชือดคอหรือแทงคอเพื่อเอาเลือดออก	- บริเวณรองรับเลือดที่ไหลออกจากตัวสัตว์ควรทำเป็นผนังสูงและพื้นแคบ - การเชือดคอหรือแทงคอ ต้องไม่ให้บาดแผลกว้างมาก เพื่อลดโอกาสที่จุลินทรีย์เข้าสู่เนื้อเยื่อต่าง ๆ - ทิ้งระยะเวลาที่เหมาะสมเพื่อให้เลือดไหลออกหมด สำหรับโคต้องไม่ต่ำกว่า 5 นาที	- บริเวณรองรับเลือดที่ไหลออกจากตัวสัตว์ควรทำเป็นผนังสูงและพื้นแคบ - สัตว์ที่ฆ่าแล้วไม่ควรให้สัมผัสพื้นอีกต่อไป เพื่อป้องกันการปนเปื้อน
4. การเลาะหนังโค	- มีดที่ใช้ควรเป็นมีดเลาะหนัง และระวังอย่าให้คมมีดปากทะลุหนัง - ขณะเลาะหนังระวังอย่าใช้มือที่จับหนังด้านนอกเข้าไปสัมผัสซากบริเวณที่เลาะหนังออกแล้ว	- ขณะเลาะหนัง สัตว์ควรวางอยู่บนพื้นที่สะอาด - ควบคุมความสะอาดของอุปกรณ์ที่ใช้ - ปรับปรุงเทคนิคการเลาะหนัง เพื่อลดการสูญเสีย

ตารางที่ 4-1 (ต่อ)

ขั้นตอนการผลิต	โรงงานขนาดกลางและขนาดใหญ่	โรงงานขนาดเล็ก
5. การแยกเครื่องในและการล้างซาก	- การแยกเครื่องในออกจากซาก ต้องระวังไม่ให้เครื่องในแตก - แยกบริเวณล้างเครื่องในออกจากบริเวณผลิตซาก - ควรใช้เครื่องฉีดพ่นน้ำแบบ spray ที่มีแรงดันสูง (ประมาณ 4-5 บาร์) สำหรับล้างทำความสะอาดซาก (งานวิจัยต่างประเทศพบว่าสามารถลดปริมาณน้ำใช้ส่วนนี้ได้ถึง 33%)	- เช่นเดียวกับโรงงานขนาดกลางและใหญ่
6. การลดอุณหภูมิซาก	- ควบคุมให้มีการแช่ซากโคในห้องเย็น อุณหภูมิ 3-5 ^{O}C นานอย่างน้อย 24 ชั่วโมง	- ควรจัดให้มีการลดอุณหภูมิซากก่อนส่งจำหน่ายอย่างน้อยควรเป็นการแช่เย็นผลิตภัณฑ์ในตู้เย็นหรือในน้ำแข็ง
7. การชำแหละ	- ทำความสะอาดอุปกรณ์ที่ใช้ในการชำแหละ - ควบคุมความสะอาดของพนักงานในส่วนที่ต้องสัมผัสกับตัวสัตว์	- ควรแยกบริเวณชำแหละออกจากกระบวนการผลิตอื่น ๆ เช่น จัดให้มีผนังกั้น
8. การล้างทำความสะอาดพื้นโรงงาน	- ควรใช้เครื่องฉีดพ่นน้ำแบบ spray ที่มีแรงดันสูง	- ควรใช้เครื่องฉีดพ่นน้ำแบบ spray ที่มีแรงดันสูง หรืออย่างน้อยใช้สายยางขนาดเล็กและเพิ่มแรงดันของน้ำ
9. การตรวจสอบคุณภาพของผลผลิต	- ควรตรวจสอบคุณภาพของผลผลิตอย่างน้อยตามข้อกำหนดของกรมปศุสัตว์อย่างสม่ำเสมอ	- ควรตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ภายนอกที่สังเกตได้ เช่น ไม่มีบาดแผล เนื้อที่ช้ำ หรือมีจุดเลือดที่เนื้อหรือไขมัน

- เปลี่ยนอุปกรณ์ที่ฉีดล้างซาก การล้างทำความสะอาดพื้นโรงงานและอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งการล้างมือพนักงานจากก๊อกน้ำธรรมดาเป็นการเพิ่มแรงดันน้ำ และใช้หัวฉีดแบบพ่นเป็นฝอย (spray) เพื่อลดปริมาณน้ำใช้ (การคำนวณความคุ้มทุนทางเศรษฐศาสตร์แสดงในภาคผนวก ช.)
- หาแนวทางในการนำวัสดุเศษเหลือ ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดและลดปัญหาทางด้านมลภาวะ ตลอดจนปรับปรุงหรือหาวิธีการบำบัดน้ำเสียและวัสดุเศษเหลือที่ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

2) <u>โรงงานขนาดเล็ก</u>

- ควรจัดแบ่งพื้นที่ที่ใช้ในกระบวนการผลิตให้ชัดเจน เพื่อป้องกันการปนเปื้อนของผลิตภัณฑ์จากขั้นตอนหนึ่งไปยังอีกขั้นตอนหนึ่ง โดยจัดทำผนังกั้นแบ่งพื้นที่เป็นบริเวณต่าง ๆ ได้แก่ บริเวณรับวัตถุดิบ บริเวณที่ใช้ในกระบวนการฆ่า และบริเวณที่เก็บรักษาผลิตภัณฑ์ก่อนส่งจำหน่าย
- จัดให้มีการทำความสะอาดและ/หรือฆ่าเชื้อบริเวณต่าง ๆ พร้อมทั้งอุปกรณ์เครื่องใช้อย่างสม่ำเสมอ อาจจะจัดทำตามระยะเวลาหรือปริมาณการผลิต และเมื่อสิ้นสุดการปฏิบัติงานในแต่ละวัน
- จัดแยกอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ที่ใช้เฉพาะพื้นที่ปฏิบัติงานหนึ่ง ๆ เช่น ไม่ควรนำเครื่องมือเครื่องใช้ในกระบวนการฆ่ามาใช้ในการชำแหละซาก เพื่อป้องกันการปนเปื้อนของ ผลิตภัณฑ์
- ซากของสัตว์ที่ฆ่าแล้วจะต้องเข้าสู่กระบวนการผลิตที่มีความระมัด-ระวังในเรื่องของความสะอาด โดยซากจะต้องสัมผัสกับพื้นหรือภาชนะที่สะอาดเท่านั้น พื้นที่ใช้ควรจะยกสูงจากพื้นปกติหรืออาจจะเป็นโต๊ะที่จัดไว้โดยเฉพาะ ตลอดจนน้ำที่ใช้ล้างซากจะต้องเป็นน้ำที่สะอาด
- ควรจัดให้มีการฝึกอบรมพนักงานที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงฆ่าสัตว์ขนาดฆ่าสัตว์ขนาดเล็กเกี่ยวกับหลักปฏิบัติและเทคนิคที่ถูกต้องในกระบวนการผลิตเพื่อลดการสูญเสียในการผลิต และเป็นการเพิ่มคุณภาพของผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้อาจมีการแนะนำเกี่ยวกับเทคนิคที่ทันสมัย ซึ่ง

อาจจะนำมาใช้ในการปรับปรุงกระบวนการผลิตด้วย (ดูจากกรณีโรงงานขนาดใหญ่และขนาดกลาง)

- ควรจัดให้มีการตรวจสุขภาพพนักงานที่ปฏิบัติหน้าที่ในกระบวนการผลิต และจัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับเรื่องสุขอนามัยของกระบวนการผลิตอาหาร
- ควรจัดให้มีการจัดเก็บวัสดุเศษเหลือ ผลิตภัณฑ์ที่ปนเปื้อนและของเสียต่าง ๆ ที่ไม่สามารถนำมาใช้เป็นอาหารได้ลงในภาชนะที่มีฝาปิดมิดชิด ซึ่งจัดเตรียมไว้โดยเฉพาะแยกออกจากกระบวนการผลิต เพื่อป้องกันการปนเปื้อนของผลิตภัณฑ์
- ควรจัดให้มีการเก็บและถนอมรักษาผลิตภัณฑ์อย่างถูกต้องเช่น จัดให้มีการแช่เย็นผลิตภัณฑ์ในห้อง/ตู้เย็นหรือในน้ำแข็ง เพื่อยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อจุลินทรีย์ ทำให้ผลิตภัณฑ์ไม่เน่าเสียเร็วก่อนถึงมือผู้บริโภค

สำหรับข้อสรุปของแนวทางการปรับปรุงกระบวนการผลิตเพื่อลดปริมาณของเสียสำหรับโรงงานขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก แสดงดังตารางที่ 4-2

4.1.3.3 <u>การลดปริมาณน้ำเสีย</u>

วิธีการที่สามารถช่วยลดปริมาณน้ำเสียซึ่งจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการบำบัดเพื่อลดความสกปรกที่ปนเปื้อนในน้ำเสียให้ได้ตามมาตรฐานน้ำทิ้งของทางราชการก่อนระบายออกสู่แหล่งรองรับนั้น ที่สำคัญที่สุด คือ การลดปริมาณน้ำใช้ในกระบวนการผลิต และการนำน้ำทิ้งจากแต่ละขั้นตอนกลับมาใช้ใหม่ โดยข้อพิจารณาในการลดปริมาณน้ำเสียภายในโรงงานฆ่าสัตว์ มีดังนี้

1) มีผลดีในด้านการประหยัดทรัพยากรน้ำ และลดค่าใช้จ่ายในการบำบัดน้ำเสีย
2) การลดปริมาณน้ำที่ใช้ในกระบวนการผลิตบางขั้นตอนจะต้องไม่ต่ำกว่ามาตรฐานที่กรมปศุสัตว์กำหนด (ภาคผนวก ก.)
3) กรณีของการนำน้ำทิ้งจากแต่ละขั้นตอนการผลิตกลับมาใช้ใหม่ มีข้อจำกัด ดังนี้

ตารางที่ 4-2 สรุปแนวทางการปรับปรุงกระบวนการผลิต เพื่อลดของเสียสำหรับโรงงานขนาดกลาง-ใหญ่ และขนาดเล็ก

ขั้นตอนการผลิต	โรงงานขนาดกลางและขนาดใหญ่	โรงงานขนาดเล็ก
1. การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอุปกรณ์	- เปลี่ยนอุปกรณ์ที่ฉีดล้างซาก การล้างทำความสะอาดพื้นโรงงานและอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งการล้างมือพนักงานจากก๊อกน้ำธรรมดาเป็นการเพิ่มแรงดันน้ำ และใช้หัวฉีดแบบพ่นเป็นฝอย (spray) เพื่อลดปริมาณน้ำใช้	การฉีดล้างซาก และทำความสะอาดพื้นโรงงาน อย่างน้อยควรใช้สายยางที่มีขนาดเล็ก และเพิ่มแรงดันน้ำ
2. การปรับปรุงวิธีการดำเนินงาน	- การเคลื่อนย้ายของวัตถุดิบผ่านเข้าสู่กระบวนการผลิตขั้นตอนต่าง ๆ จนเป็นผลิตภัณฑ์สุดท้าย ควรเป็นไปในทิศทางเดียว เพื่อป้องกันการปนเปื้อนของผลิตภัณฑ์ เช่น วัตถุดิบจะถูกขนส่งเข้าโรงงานทางประตูด้านหนึ่ง ส่วนผลิตภัณฑ์จะถูกขนส่งออกทางประตูอีกด้านหนึ่งของโรงงาน เป็นต้น - ในแต่ละขั้นตอนของการผลิตควรมีการจัดแบ่งบริเวณที่ชัดเจน เช่น มีผนังกั้นเพื่อป้องกันการปนเปื้อนของผลิตภัณฑ์จากขั้นตอนหนึ่งไปยังอีกขั้นตอนหนึ่งไปยังอีกขั้นตอนหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการชำแหละซาก ควรแยกออกจากบริเวณที่เป็นการฆ่าและบริเวณรับวัตถุดิบ - สัตว์ที่ฆ่าแล้วควรแขวนซากไว้บนรางแขวน และไม่ควรให้สัมผัสกับพื้นอีกต่อไป เพื่อป้องกันการปนเปื้อนจากสิ่งสกปรก และเชื้อจุลินทรีย์จากพื้น - ควรมีการตรวจสุขภาพพนักงานที่ปฏิบัติหน้าที่ในกระบวนการผลิตและจัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับสุขอนามัยของกระบวนการผลิตอาหาร - ปรับปรุงตัวอาคารของโรงงานที่ใช้เป็นพื้นที่การผลิตให้สามารถป้องกันหนู แมลง และสัตว์ต่าง ๆ ไม่ให้เข้าไปในกระบวนการผลิตได้	- ควรจัดแบ่งพื้นที่ที่ใช้ในกระบวนการผลิตให้ชัดเจน เพื่อป้องกันการปนเปื้อนของผลิตภัณฑ์จากขั้นตอนหนึ่งไปยังอีกขั้นตอนหนึ่งโดยจัดทำผนังกั้นแบ่งพื้นที่เป็นบริเวณต่าง ๆ ได้แก่ บริเวณรับวัตถุดิบ บริเวณที่ใช้ในการฆ่า และบริเวณที่เก็บรักษาผลิตภัณฑ์ก่อนส่งจำหน่าย - จัดให้มีการทำความสะอาดหรือฆ่าเชื้อบริเวณต่าง ๆ พร้อมทั้งอุปกรณ์เครื่องใช้อย่างสม่ำเสมอ อาจจะจัดทำตามระยะเวลาหรือปริมาณการผลิตและเมื่อสิ้นสุดการปฏิบัติงานในแต่ละวัน - ควรจัดแยกอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ที่ใช้เฉพาะพื้นที่ปฏิบัติงานหนึ่ง ๆ - ซากของสัตว์ที่ฆ่าแล้วจะต้องเข้าสู่กระบวนการผลิตที่มีความระมัดระวังในเรื่องความสะอาด โดยซากจะต้องสัมผัสกับพื้นหรือภาชนะที่สะอาดเท่านั้น พื้นที่ใช้ควรจะยกสูงจากพื้นปกติ หรืออาจเป็นโต๊ะที่จัดไว้โดยเฉพาะ ตลอดจนน้ำที่ใช้ล้างซากจะต้องเป็นน้ำที่สะอาด

ตารางที่ 4-2 (ต่อ)

ขั้นตอนการผลิต	โรงงานขนาดกลางและขนาดใหญ่	โรงงานขนาดเล็ก
	- หาแนวทางในการนำวัสดุเศษเหลือไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และลดปัญหาทางด้านมลภาวะ ตลอดจนปรับปรุงหรือหาวิธีการบำบัดน้ำเสียและวัสดุเศษเหลือที่ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ	- จัดให้มีการฝึกอบรมพนักงานที่ปฏิบัติหน้าที่ในโรงงานเกี่ยวกับหลักปฏิบัติและเทคนิคที่ถูกต้องในกระบวนการผลิต เพื่อลดการสูญเสียในการผลิต และเป็นการเพิ่มคุณภาพของผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้อาจมีการแนะนำเกี่ยวกับเทคนิคที่ทันสมัย ซึ่งอาจจะนำมาใช้ในการปรับปรุงกระบวนการผลิตด้วย (ดูจากกรณีโรงงานขนาดใหญ่และขนาดกลาง) - จัดให้มีการตรวจสุขภาพพนักงานที่ปฏิบัติหน้าที่ในกระบวนการผลิต และจัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับเรื่องสุขอนามัยของกระบวนการผลิตอาหาร - จัดให้มีการจัดเก็บวัสดุเศษเหนือ ผลิตภัณฑ์ที่ปนเปื้อนและของเสียต่าง ๆ ที่ไม่สามารถนำมาใช้เป็นอาหารได้ ลงในภาชนะที่มีฝาปิดมิดชิด ซึ่งจัดเตรียมไว้โดยเฉพาะ แยกออกจากกระบวนการผลิต เพื่อป้องกันการปนเปื้อนของผลิตภัณฑ์ - ควรจัดให้มีการเก็บและถนอมรักษาผลิตภัณฑ์ในห้อง/ตู้เย็นหรือในน้ำแข็ง เพื่อยับยั้งการเจริญเติบโตของเชื้อจุลินทรีย์ทำให้ผลิตภัณฑ์ไม่เน่าเสียเร็วก่อนถึงมือผู้บริโภค

+ เพิ่มการสะสมของสารละลายหรือเกลือในน้ำใช้มากขึ้น
+ เพิ่มการกัดกร่อนของระบบท่อส่งน้ำในกระบวนการผลิต
+ เป็นการสะสมของสารต่าง ๆ ที่อาจเป็นอันตรายต่อการทำงานของจุลินทรีย์ในระบบบำบัดน้ำเสียแบบชีววิธี
+ เป็นการเพิ่มโอกาสที่จุลินทรีย์และสิ่งสกปรกจะเข้าไปปนเปื้อนในผลิตภัณฑ์โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมอาหาร ซึ่งประเด็นนี้เป็นข้อจำกัดที่สำคัญที่สุดที่ทำให้การลดปริมาณน้ำเสียด้วยการนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ในโรงงานฆ่าสัตว์มีความเป็นไปได้น้อยมาก และหากนำมาใช้ต้องคำนึงถึงการปนเปื้อนกับผลิตภัณฑ์อย่างมาก

แนวทางที่เป็นไปได้มากที่สุดในการลดปริมาณน้ำเสียสำหรับโรงงานฆ่าสัตว์จะเป็นการพยายามลดปริมาณน้ำใช้ในกระบวนการผลิต ซึ่งในหลายแนวทางที่จะนำเสนอต่อไปนี้มีการนำมาใช้แล้วในต่างประเทศ ส่วนแนวคิดของการนำน้ำทิ้งจากแต่ละขั้นตอนกลับมาใช้ใหม่ในกระบวนการผลิตยังไม่ได้รับการยืนยันจากกระทรวงเกษตรของสหรัฐอเมริกา (United States Department of Agriculture ; USDA) แต่ก็เป็นแนวทางที่มีความเป็นไปได้มากที่สุด

1) <u>โรงงานขนาดใหญ่และขนาดกลาง</u>

1) <u>บริเวณรับสัตว์หรือคอกพักสัตว์</u> :

- ควรทำความสะอาดบริเวณรับสัตว์หรือคอกพักสัตว์โดยวิธีแห้ง เช่น การตัก ขัดถู ขูดหรือกวาดเพื่อรวบรวมของเสียที่เป็นของแข็งก่อน แล้วจึงใช้น้ำล้างเป็นครั้งสุดท้ายจะทำให้ลดปริมาณน้ำใช้ลงได้อย่างมาก
- การล้างบริเวณรับสัตว์หรือคอกพักสัตว์ด้วยน้ำที่มีแรงดันสูงและเป็นแบบฉีดพ่นเป็นฝอยจะทำให้ปริมาณน้ำใช้ลดลง
- ควรวางแผนการขนส่งสัตว์เข้าโรงงานให้สอดคล้องกับสายการผลิต (production line) ภายในโรงงานเพื่อลดระยะเวลาการพักสัตว์ก่อนนำเข้ากระบวนการผลิต
- การล้างคอกพักสัตว์ภายหลังนำสัตว์ออกแล้ว ควรแบ่งการทำความสะอาดเป็น 3 ขั้นตอน โดยขั้นแรกล้างโดยใช้น้ำทิ้งจากการผลิต เช่น น้ำล้างซาก ขั้นสองล้างภายใต้แรงดันด้วยน้ำยาทำความสะอาดที่หมุนเวียนกลับมาใช้ และขั้นตอนสุดท้ายล้างด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อ

2) <u>การฆ่าและการรองรับเลือด</u> :

- พื้นและผนังของบริเวณรองรับเลือดที่แคบและจำกัดจะทำให้ปริมาณน้ำใช้ทำความสะอาดลดลงกว่าพื้นและผนังที่กว้าง

3) *<u>การแยกเครื่องในและการล้างซาก</u>* :

- การนำน้ำทิ้งจากการแยกเครื่องในไปผ่านตะแกรงกรอง เพื่อแยกของแข็งแขวนลอยออกแล้วนำกลับไปใช้ในการพาเครื่องในอีกครั้งจะช่วยลดปริมาณน้ำใช้ลงได้ แต่การพาเครื่องในและอวัยวะของสัตว์ไปยังบริเวณทำความสะอาดเครื่องในและอวัยวะโดยใช้วิธีแห้ง เช่น ระบบ vacuum อัตโนมัติจะช่วยลดทั้งปริมาณและความสกปรกในน้ำเสีย
- น้ำทิ้งจากการล้างกระเพาะอาหารและจากการล้างอวัยวะ รวมทั้งน้ำทิ้งจากการล้างมือพนักงานในส่วนนี้จะมีแบคทีเรียมากจึงไม่เหมาะสมที่จะนำกลับมาใช้ใหม่ในกระบวนการผลิตในขั้นตอนที่สัมผัสกับสัตว์
- การปรับปรุงรูปแบบของหัวฉีดน้ำแบบพ่นฝอยและการใช้น้ำที่มีแรงดันที่เหมาะสมสามารถลดปริมาณน้ำใช้ในการล้างซาก (inside-outside washing) ได้ถึง 33% และลดน้ำใช้ล้างมือพนักงานในห้องแยกเครื่องในได้ 65% (Harold R.Jones,1974)
- การติดตั้งหัวฉีดน้ำแบบพ่นเป็นฝอย (spray) และเครื่องควบคุมการปิด-เปิดน้ำอัตโนมัติ เช่น Solenoid Valves สามารถลดปริมาณน้ำใช้ในการล้างเครื่องในสัตว์เหลือ 19 ลิตร/นาที ซึ่งเป็นปริมาณที่เพียงพอสำหรับการทำความสะอาด
- น้ำใช้ในการล้างซากต้องเป็นน้ำสะอาดและน้ำทิ้งจากส่วนนี้สามารถนำไปใช้ในการทำความสะอาดคอกพักสัตว์ได้

4) *<u>การทำความสะอาดโรงงาน</u>* :

- ก่อนการทำความสะอาดโดยใช้น้ำล้าง ควรเก็บกวาดวัสดุเศษเหลือที่เป็นของแข็งแบบแห้งบนโต๊ะและพื้นเพื่อรวบรวมนำไปแปรรูปต่อหรือส่งขายโรงงานผลิตอาหารสัตว์ได้
- ควรลดอุณหภูมิน้ำใช้ในการทำความสะอาดโรงงานให้ต่ำกว่า 49 ^{0}ซ และติดตั้งหัวฉีดน้ำแบบพ่นเป็นฝอย (spray) ในสายยางที่ใช้ฉีดล้าง พร้อมทั้งติดเครื่องปิด-เปิดสวิทช์อัตโนมัติเพื่อควบคุมการใช้น้ำ

2) **<u>โรงงานขนาดเล็ก</u>**

ถึงแม้ว่าปริมาณการใช้น้ำในโรงงานขนาดเล็กจะไม่แตกต่างจากการใช้น้ำในโรงงานขนาดใหญ่ แต่พบว่า การใช้น้ำเป็นไปอย่างไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร เช่น การล้างทำความสะอาดพื้นโรงงาน และการใช้น้ำเพื่อทำความสะอาดซากจะเปิดน้ำทิ้งไว้เป็นระยะเวลานานแต่ไม่สามารถทำความสะอาดได้ทั้งหมด รวมทั้งยังไม่มีการใช้น้ำในการทำความสะอาดตัวสัตว์ก่อนการฆ่าด้วย

ดังนั้น โรงงานขนาดเล็กจึงควรมุ่งปรับปรุงการใช้น้ำให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยอย่างน้อยเป็นการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในโรงงานในด้านสุขอนามัยของกระบวนการผลิต และขั้นตอนที่มีความจำเป็นต้องใช้น้ำในการทำความสะอาด เป็นต้น

สำหรับข้อสรุปของแนวทางการลดปริมาณน้ำเสียสำหรับโรงงานขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก แสดงดังตารางที่ 4-3

4.2 การใช้ประโยชน์จากวัสดุเศษเหลือของโรงงานฆ่าโค

4.2.1 การจัดการวัสดุเศษเหลือจากกระบวนการผลิตเพื่อนำไปใช้ประโยชน์

จากกระบวนการฆ่าสุกรที่นำเสนอในบทที่ 3 นั้น จะมีวัสดุเศษเหลือทั้งที่เป็นของแข็งและของเหลวที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆได้หากมีการจัดการที่เหมาะสม ซึ่งต้องเริ่มตั้งแต่การเก็บรวบรวม การขนส่ง และการแปรรูปก่อนนำไปใช้ประโยชน์ สำหรับในหัวข้อนี้จะได้กล่าวถึงวิธีการจัดการวัสดุเศษเหลือของโรงงานฆ่าสัตว์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งเสนอแนวทางการปรับปรุงรูปแบบการจัดการวัสดุเศษเหลือที่ควรจะเป็นสำหรับโรงงานฆ่าสัตว์แต่ละประเภท โดยมีรายละเอียดดังตารางที่ 4-4

ในส่วนของมาตรการการเก็บรวบรวม และการขนส่งวัสดุเศษเหลือเพื่อนำไปแปรรูปหรือนำไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ มีหลักการดังนี้

1) ทำการแยกวัสดุเศษเหลือออกจากกระบวนการผลิต และใส่ลงในภาชนะที่สามารถป้องกันการซึมผ่านของของเหลวได้และมีฝาปิดมิดชิด ทำด้วยวัสดุที่สามารถทำความสะอาดและฆ่าเชื้อได้ง่าย เช่น ถังพลาสติก ซึ่งภาชนะดังกล่าวจะต้องจัดวางไว้ตามจุดปฏิบัติงานต่าง ๆ อย่างเพียงพอ พร้อมทั้งมีป้ายหรือรหัสสีที่บ่งบอกอย่างชัดเจนว่าเป็นภาชนะบรรจุวัสดุเศษเหลือ

2) การขนย้ายวัสดุเศษเหลือออกจากโรงงาน ต้องทำอย่างสม่ำเสมอเมื่อมีปริมาณมากพอ หรืออย่างน้อยที่สุดจะต้องขนย้ายทุกวันเพื่อป้องกันการเน่าเสียของวัสดุเศษเหลือ

3) ภาชนะบรรจุที่ใช้แล้วจะต้องนำมาล้างทำความสะอาดและฆ่าเชื้อก่อนที่จะเก็บหรือนำมาใช้อีกครั้งหนึ่ง และห้ามนำไปใช้กับผลิตภัณฑ์

ตารางที่ 4-3 ข้อสรุปแนวทางการลดปริมาณน้ำเสีย

ขั้นตอนการผลิต	วิธีการผลิต
1. บริเวณรับสัตว์หรือคอกพักสัตว์	- ทำความสะอาดโดยวิธีแห้ง เช่น ตัก ขัดถู ขูดหรือกวาดก่อน แล้วใช้น้ำล้างเป็นครั้งสุดท้าย - ใช้น้ำที่มีแรงดันสูงและเป็นแบบ spray ในการล้างทำความสะอาด - การล้างภาชนะที่บรรจุสัตว์ภายหลังนำสัตว์ออกแล้ว ควรแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ขั้นแรกใช้น้ำทิ้งจากการผลิต เช่น น้ำล้างซาก หรือน้ำที่ผ่านการบำบัดแล้ว ขั้นสองล้างภายใต้แรงดันด้วยน้ำยาทำความสะอาดที่หมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ ขั้นตอนสุดท้ายล้างด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อ
2. การฆ่าและการรองรับเลือด	- พื้นและผนังของบริเวณรองรับเลือดที่แคบและจำกัด จะทำให้ปริมาณน้ำใช้ทำความสะอาดลดลง
3. การแยกเครื่องในและการล้างซาก	- ควรนำน้ำทิ้งจากการแยกเครื่องในไปผ่านตะแกรงกรอง เพื่อแยกของแข็งแขวนลอยออกแล้วนำกลับไปใช้ในการพาเครื่องในอีกครั้ง - การพาเครื่องในและอวัยวะของสัตว์ไปยังบริเวณทำความสะอาดเครื่องในและอวัยวะโดยใช้วิธีแห้ง เช่น ระบบ vacuum อัตโนมัติ จะช่วยลดทั้งปริมาณน้ำใช้และความสกปรกในน้ำเสีย - น้ำทิ้งจากการล้างกระเพาะอาหารและจากการล้างอวัยวะ รวมทั้งน้ำทิ้งจากการล้างมือพนักงาน ในส่วนนี้จะมีแบคทีเรียมากจึงไม่เหมาะสมที่จะนำกลับมาใช้ใหม่ในกระบวนการผลิตในขั้นตอนที่สัมผัสกับสัตว์ - การปรับปรุงรูปแบบของหัวฉีดน้ำแบบพ่นฝอยและการใช้น้ำที่มีแรงดันที่เหมาะสม สามารถลดปริมาณน้ำใช้ในการล้างซาก (inside-outside washing) ได้ถึง 33% และลดน้ำใช้ล้างมือพนักงานในห้องแยกเครื่องในได้ 65% (Harold R.Jones, 1974) - ติดตั้งสวิทช์ปิด-เปิดอัตโนมัติ เพื่อควบคุมการปิดน้ำที่ต้องการตามความเหมาะสมของงาน - น้ำใช้ในการล้างซากต้องเป็นน้ำสะอาด และน้ำทิ้งจากส่วนนี้สามารถนำไปใช้ในการล้างพื้นโรงงาน หรือรถบรรทุกสัตว์ได้
4. การทำความสะอาดโรงงาน	- ก่อนการทำความสะอาดโดยใช้น้ำล้าง ควรเก็บกวาดวัสดุเศษเหลือที่เป็นของแข็งแบบแห้งบนโต๊ะและพื้น เพื่อรวบรวมน้ำไปแปรรูปต่อ หรือส่งขายโรงงานผลิตอาหารสัตว์ไ

ตารางที่ 4-4 การจัดการวัสดุเศษเหลือของโรงงานฆ่าโคเพื่อนำไปใช้ประโยชน์

วัสดุเศษเหลือ	ปริมาณ	การจัดการในปัจจุบันและสภาพปัญหา	การปรับปรุง
1. มูล	20 กก./ตัน	ใช้น้ำฉีดล้างลงสู่ระบบรวบรวมและบำบัดน้ำเสีย ทำให้น้ำเสียมีความสกปรกเพิ่มขึ้น จึงเสียค่าใช้จ่ายในการบำบัดน้ำเสียเพิ่มขึ้น	ควรเก็บกวาดรวบรวมโดยวิธีแห้งเพื่อนำไปเป็นปุ๋ย
2. หนัง	116 กก./ตัน	จำหน่ายแก่โรงงานฟอกหนัง	ควรส่งจำหน่ายทุกวันที่มีการฆ่าสัตว์ พยายามไม่ให้ตกค้างอยู่ในโรงงาน
3. หัว เท้า กระดูก แข้ง	105 กก./ตัน	จำหน่ายแก่โรงงานผลิตกระดูกป่น	- การขนส่งจำหน่าย ควรบรรจุในถังพลาสติกที่มีฝา - สกัดแยกไขมัน ซึ่งจะได้ fat และกระดูกป่นที่ใช้เป็นอาหารสัตว์ - เอ็น และกระดูกนำมาผลิต glue และ gelatine
4. เศษอาหารในกระเพาะและต่อมต่าง ๆ		รวบรวมนำไปเป็นอาหารปลา	- ควรรวบรวมใส่ในถังพลาสติกที่มีฝาปิดมิดชิดและนำออกจากโรงงานทุกวัน
5. เลือด	40 ลบ.ม./ตัน	รวบรวมนำไปเป็นอาหารสัตว์	- การรวบรวบและขนส่งเลือดควรบรรจุในถังพลาสติกที่มีฝาปิดมิดชิดป้องกันการรั่วไหล
6. น้ำเสียรวม	0.8 ลบ.ม./ตัน	รวบรวมเข้าสู่ระบบบำบัดน้ำเสีย	นำมาแยกโปรตีนกลับซึ่งสามารถนำไปผสมเป็นอาหารสัตว์ได้
7. น้ำทิ้งหลังผ่านการบำบัด	0.8 ลบ.ม./ตัน	ระบายออกสู่นอกโรงงาน หรือนำมาใช้รดต้นไม้ภายในโรงงาน	- สามารถนำกลับมาใช้ล้างคอกพักสัตว์ หรือรถบรรทุกขนส่งสัตว์ได้ - สามารถนำกลับไปใช้ในพื้นที่เกษตรกรรมได้

4) การเก็บขนและการขนย้ายโดยปกติจะใช้รถบรรทุก ซึ่งจะต้องจัดให้มีมาตรการป้องกันการตกหล่นของวัสดุเศษเหลือ หรือการไหลหยดของของเหลวจากวัสดุเศษเหลือในระหว่างการขนส่ง ดังนี้

- มูลสัตว์และตะกอนจากการบำบัดน้ำเสีย ควรบรรจุลงในถุงพลาสติกและมัดปากถุงให้แน่น
- เศษอาหารจากกระเพาะ และเศษอวัยวะต่าง ๆ ให้บรรจุใส่ถังพลาสติกที่มีฝาปิดมิดชิด

5) การจัดการวัสดุเศษเหลือ สำหรับวัสดุเศษเหลือจากอุตสาหกรรมฆ่าสัตว์นั้นสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้เกือบทุกชนิดดังจะได้กล่าวต่อไป แต่วัสดุเศษเหลือที่มีการปนเปื้อนสูงอยู่ในเกณฑ์ที่อาจจะก่อให้เกิดอันตรายได้ เช่น มีสารพิษตกค้างสูงหรือมีเชื้อโรคที่เป็นอันตราย จะต้องถูกทำลายโดยเผาในเตาเผา อุณหภูมิสูงหรือฝังกลบอย่างถูกวิธี

4.2.2 การใช้ประโยชน์จากวัสดุเศษเหลือที่เกิดจากกระบวนการฆ่าโค

สำหรับแนวทางการใช้ประโยชน์จากวัสดุเศษเหลือประเภทต่าง ๆ ที่เกิดจากกระบวนการฆ่าโค ประกอบด้วย

4.2.2.1 วัสดุเศษเหลือที่เป็นของแข็ง

- **มูลโค**

ในกระบวนการฆ่าโคที่มีชีวิต 1 ตัน จะมีมูลโคเป็นวัสดุเศษเหลือประมาณ 20 กิโลกรัม องค์ประกอบทางเคมีของมูลโค เป็นเปอร์เซ็นต์วัตถุแห้ง ได้แก่ (สุริยะ สะวานนท์และคณะ, 2540)

โปรตีน	20.0%
เส้นใย	20.0%
ฟอสฟอรัส	1.6%
โพแทสเซียม	0.5%
แคลเซียม	0.96%
แมกนีเซียม	0.4%

ปัจจุบันโรงงานมักจะใช้น้ำในการฉีดล้างทำความสะอาดคอกพัก และมูลโคจะถูกชะล้างลงสู่ระบบบำบัดน้ำเสียซึ่งเป็นการเพิ่มปริมาณความสกปรกในน้ำเสียที่ต้องบำบัด ดังนั้น โรงงานจึงควรเก็บกวาดมูลโคและนำไปใช้ในประโยชน์ในด้านการเป็นปุ๋ย (fertilizer)

- **เครื่องใน หัว เท้า กระดูกและเศษเนื้อ**

เครื่องใน หัว เท้า กระดูกและเศษเนื้อจัดเป็นวัสดุเศษเหลือจากกระบวนการผลิตที่มีปริมาณมากที่สุด สำหรับเครื่องในสามารถนำมาใช้บริโภคได้บางส่วน ส่วนเครื่อง-ในที่ไม่สามารถบริโภคได้ รวมทั้งวัสดุเศษเหลืออื่น ๆ สามารถนำมาผ่านกรรมวิธีการสกัดแยกไขมันด้วยความร้อน เรียกว่า rendering ผลิตภัณฑ์หลักที่ได้จากกระบวนการดังกล่าว คือ ไขมัน และกระดูก-ป่น ซึ่งนำไปใช้เป็นอาหารสัตว์ การสกัดแยกไขมันสามารถทำได้ใน 2 ลักษณะ คือ wet-rendering และ dry-rendering

wet-rendering (รูปที่ 4-1) จะทำในถังปิด (cooker) โดยต้องบดวัตถุ-ดิบให้ละเอียดแล้วบรรจุลงในถังปิดฝาถังให้แน่นผ่านไอน้ำ (steam) เข้าไปภายในถังสัมผัสกับวัตถุดิบโดยตรง อุณหภูมิที่ใช้ประมาณ 140°C ความดัน 58.4 psi เป็นเวลา 3-4 ชั่วโมง หลังจากนั้นลดความดันลงสู่ความดันบรรยากาศ แยกเอาส่วนของเหลวที่เป็นน้ำและไขมันออกทางวาล์วด้านข้างถัง ส่วนกากของแข็งจะถูกแยกออกทางก้นถังส่งไปยังเครื่องอัด (hydraulic press หรือ screw press) เพื่อแยกเอาของเหลวออกอีก ในขณะที่กากของแข็งจะถูกส่งเข้าเครื่องอบแห้งต่อไป ของเหลวที่ได้ทั้งหมดจะตั้งทิ้งไว้เพื่อให้ไขมันแยกออกจากน้ำ หรืออาจจะแยกโดยใช้เครื่องปั่นแยก (centrifuge)

Dry-rendering (รูปที่ 4-2) แตกต่างจาก wet-rendering ตรงที่วัตถุดิบไม่ได้สัมผัสกับไอน้ำ (steam) โดยตรง แต่ไอน้ำจะถูกส่งเข้าสู่ jacket ของถัง cooker ภายในถังจะมีใบกวนเพื่อให้วัตถุดิบเกิดการเคลื่อนที่อยู่เสมอทำให้การถ่ายเทความร้อนดีขึ้น โดยความร้อนที่วัตถุดิบได้รับจะเป็นลักษณะของ dry heat เมื่อสิ้นสุดการให้ความร้อนแล้วจึงแยกเอาไขมันออกจากกากของแข็ง กากของแข็งจะถูกส่งเข้าเครื่องอัดเพื่อแยกเอาไขมันส่วนเกินออกอีก ก่อนที่จะส่งไปยังเครื่องอบแห้ง

การสกัดแยกไขมันแบบต่อเนื่อง (continuous rendering ; รูปที่ 4-3) เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของการผลิตและการประหยัดพลังงานอาจจะทำได้ในลักษณะที่เป็น wet-rendering หรือ dry-rendering วัตถุดิบจะถูกบดก่อนเข้าสู่ preheater ภายใน preheater วัตถุดิบจะถูกให้ความร้อนจนมีอุณหภูมิประมาณ 60-90°C เป็นเวลา 10-30 นาที ซึ่งจะทำให้เซลล์แตก และปลดปล่อยไขมันออกมา หลังจากนั้นจะส่งเข้าสู่เครื่องอัด (screw press) เพื่ออัดแยกไขมันและน้ำออกจากกากของแข็ง กากของแข็งจะถูกส่งไปยังเครื่องอบแห้ง (cooker/drier) ส่วนของเหลวจะถูกส่งไปยังอุปกรณ์ต้มระเหย (evaporator) ภายใต้อุณหภูมิและความดันต่ำซึ่งน้ำจะระเหยกลายเป็นไอแยกออกจากไขมัน สำหรับแหล่งของพลังงานความร้อนที่ใช้กับ preheater และ evaporator นั้น อาจจะได้มาจากไอน้ำที่เกิดขึ้นในเครื่อง cooker/drier ซึ่งจะเป็นการประหยัดพลังงานได้อย่างมาก

ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากการ rendering ได้แก่

ไขมัน (fat) : แบ่งเป็นไขมันที่รับประทานได้ (edible fat) ซึ่งเป็นไขมันที่สกัดแยกจากวัสดุเศษเหลือที่สดและสะอาด ใช้ในการผลิต margarine, shortenings และ cooking fat

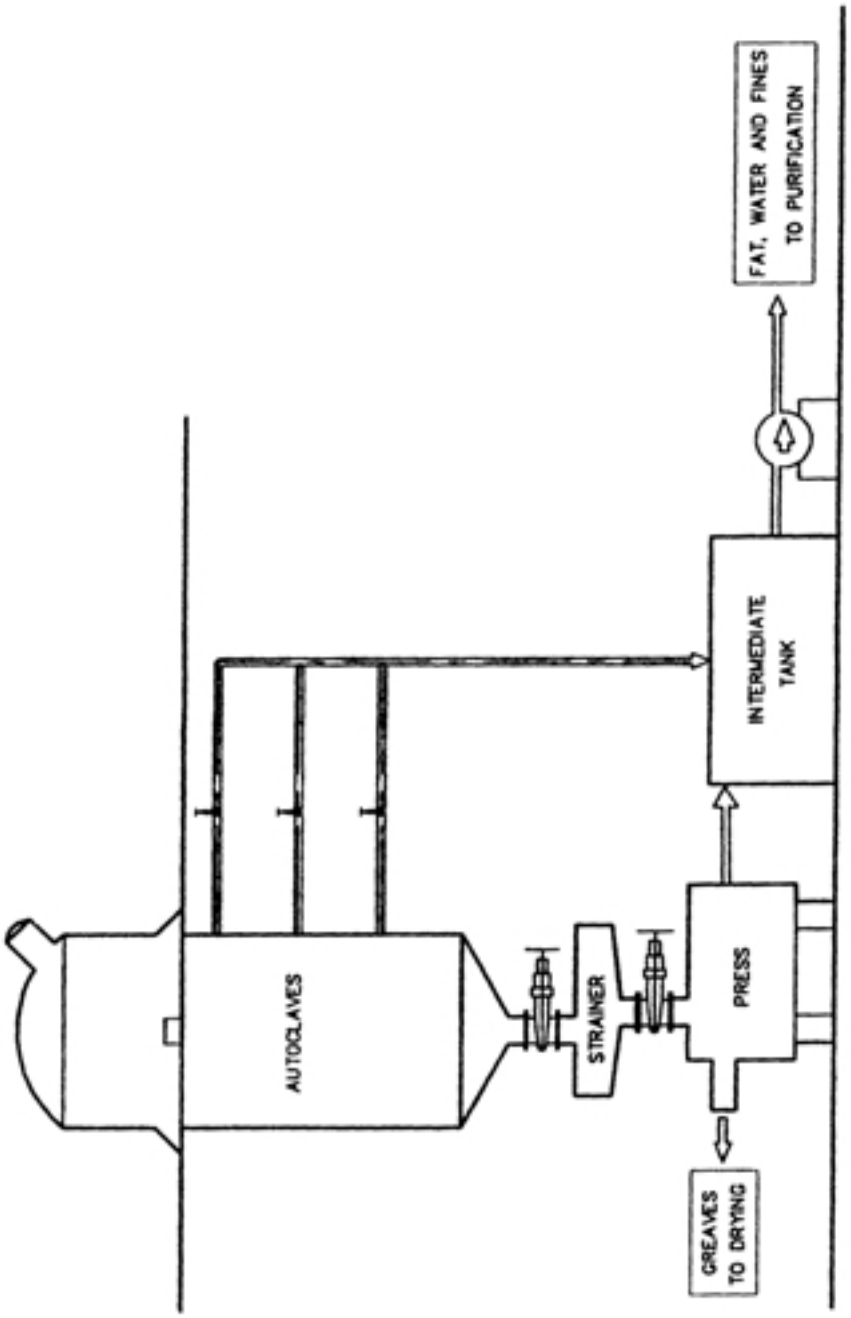

รูปที่ 4-1 การสกัดแยกไขมันด้วยวิธี WET-RENDERING (OCKERMAN & HANSEN, 1988)

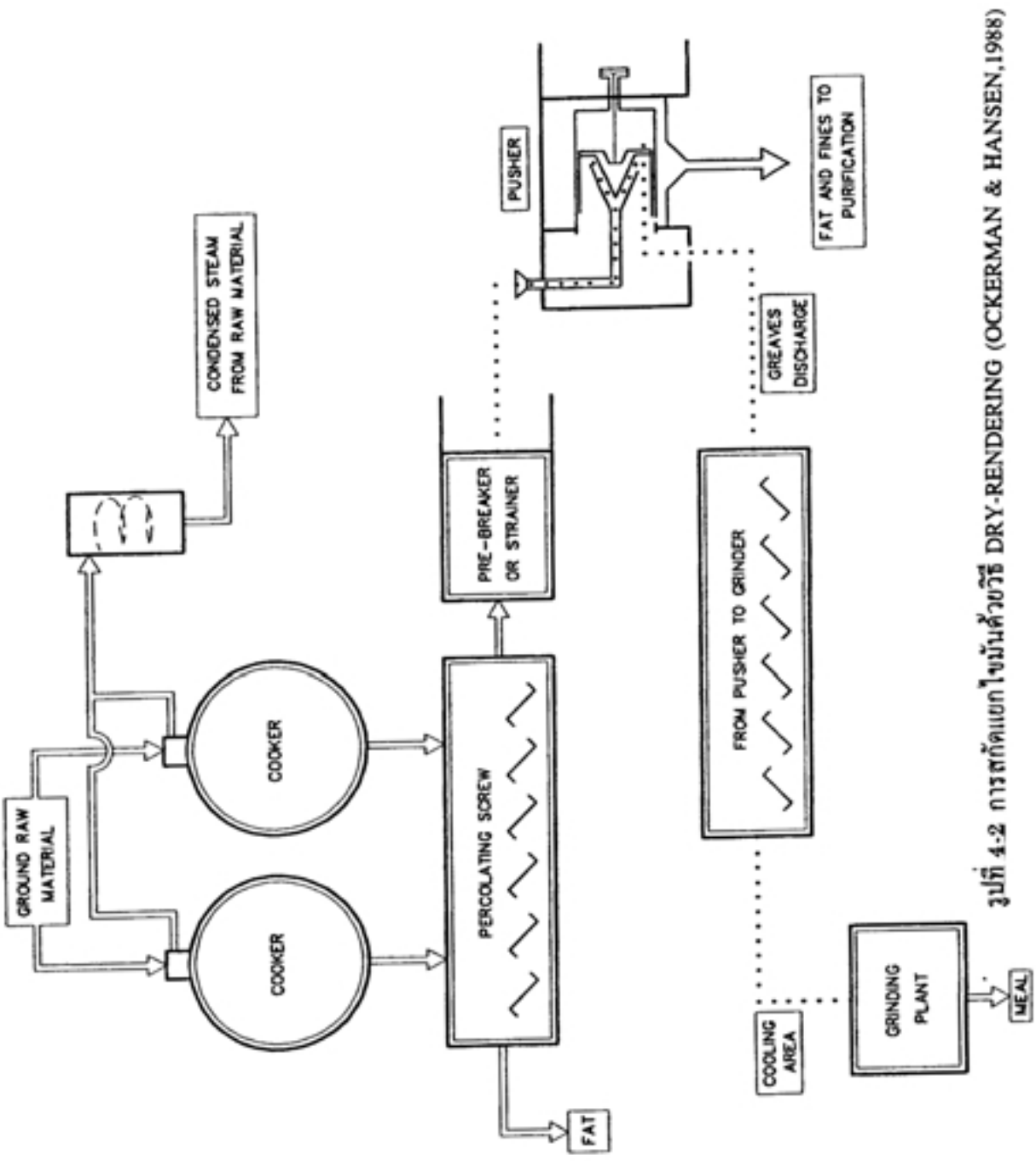

รูปที่ 4-2 การสกัดแยกไขมันด้วยวิธี DRY-RENDERING (OCKERMAN & HANSEN,1988)

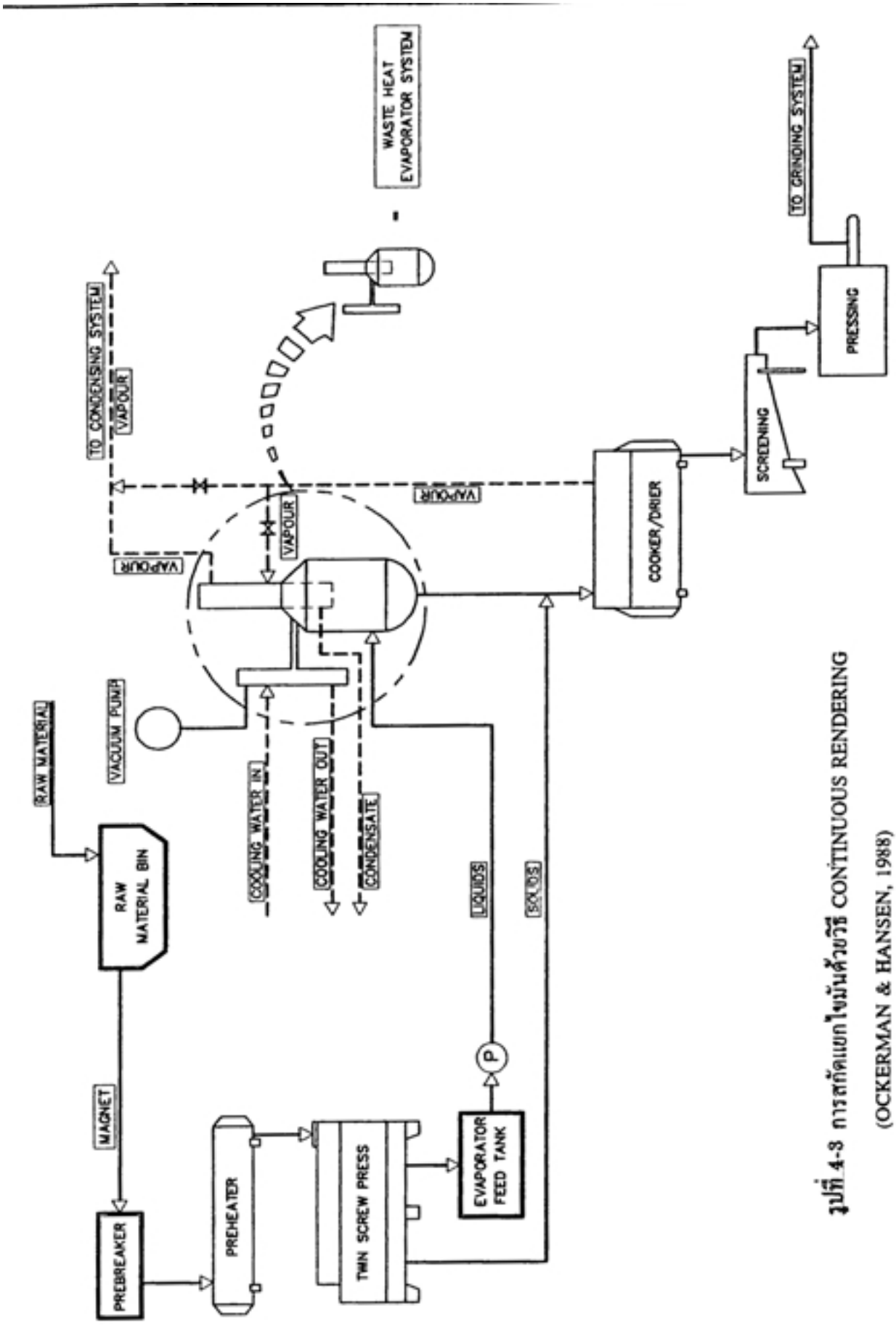

รูปที่ 4-3 การสกัดแยกไขมันด้วยวิธี CONTINUOUS RENDERING
(OCKERMAN & HANSEN, 1988)

และไขมันที่รับประทานไม่ได้ (inedible fat) ผลิตจากวัตถุดิบคุณภาพต่ำเช่นไม่สด หรือมีสิ่งปนเปื้อน หรือได้จากซากของสัตว์ที่ไม่แข็งแรงสมบูรณ์ ไขมันประเภทนี้ใช้ในอุตสาหกรรมต่าง ๆ เช่น ใช้ในอาหารสัตว์ โดยเป็นแหล่งของอาหารประเภทให้พลังงาน และใช้ในการผลิตสบู่ (soap), grease, fatty acids, และ glycerine เป็นต้น

เนื้อและกระดูกป่น (meat and bone meal) : เป็นกากของแข็งที่เหลือจากการ rendering เป็นส่วนที่มีคุณค่าทางอาหารสูง เพราะมีองค์ประกอบที่เป็นโปรตีน calcium, phosphorus และไขมันมากเหมาะสำหรับใช้เป็นอาหารสัตว์

- **หนังสัตว์**

หนังสัตว์จัดว่าเป็นวัสดุเศษเหลือที่มีคุณค่ามากที่สุดชนิดหนึ่ง โดยปกติสัตว์จะมีหนังเป็นองค์ประกอบอยู่ประมาณ 4-11% ของน้ำหนักสัตว์มีชีวิต จากการสำรวจข้อมูลพบว่าในกระบวนการฆ่าโคที่มีชีวิต 1 ตัน จะมีหนังโคเป็นวัสดุเศษเหลือประมาณ 110 กิโลกรัม ซึ่งหนังสัตว์จัดได้ว่าเป็นวัตถุดิบที่สำคัญในอุตสาหกรรมฟอกหนัง

ขั้นตอนที่เหมาะสมในการเตรียมหนังสัตว์ในโรงฆ่าสัตว์เพื่อใช้เป็นวัตถุดิบในอุตสาหกรรมฟอกหนังมีดังต่อไปนี้

การเลาะหนังออกจากซาก (flaying) เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมาก เพราะตำหนิหรือความเสียหายของหนังสัตว์ที่ทำให้มูลค่าของหนังสัตว์ลดลงอย่างมาก มักเกิดขึ้นในขั้นตอนนี้ โดยมากเกิดจากความไม่ชำนาญของผู้ปฏิบัติงาน การใช้เครื่องมือและวิธีการที่ไม่เหมาะสม เช่น การใช้มีดที่มีปลายแหลมคมจะทำให้เกิดความผิดพลาด และเกิดตำหนิแก่หนังมากกว่ามีดชนิดที่มีปลายป้านมน การเลาะหนังสัตว์จากซากสัตว์ที่แขวนอยู่จะช่วยลดการเกิดตำหนิกับหนังสัตว์ได้มาก

การถนอมรักษา (preservation) หลังจากหนังสัตว์ถูกเลาะออกจากซากสัตว์แล้ว จะต้องทำการถนอมรักษาทันทีเพื่อป้องกันการย่อยสลายของเชื้อจุลินทรีย์และเอ็นไซม์ต่าง ๆ วิธีที่นิยมใช้คือการตากแห้ง (air-drying) หรือการหมักเกลือ (salt-curing) โดยทั้งสองวิธีนี้จะช่วยลดปริมาณความชื้นในหนังลงในระดับที่เชื้อจุลินทรีย์ไม่สามารถเจริญเติบโตได้

การตัดแต่งเอาเศษเนื้อและไขมันออกจากหนัง (fleshing) น้ำหนักที่สูญเสียไปในขั้นตอนนี้ประมาณ 16-18% ส่วนใหญ่จะเป็นเศษเนื้อและไขมัน ในปัจจุบันนิยมใช้เครื่องจักร (fleshing machine) fleshing สามารถทำก่อนการ curing ก็ได้แล้วแต่ความเหมาะสม

การตัดแต่งเอาหนังส่วนที่ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ออก (trimming) ได้แก่หนังบริเวณหู, หาง, หัว และปลายขา เป็นต้น ขั้นตอนนี้อาจจะทำก่อนหรือหลังการ fleshing และ curing ก็ได้ สำหรับเศษหนังที่ได้ในขั้นตอนนี้สามารถนำไปใช้ในการผลิตกาว (glue) และ gelatine ซึ่งจะกล่าวในหัวข้อต่อไป

เนื่องจากขั้นตอนต่าง ๆ ในอุตสาหกรรมฟอกหนังนั้น มีรายละเอียดมากจึงไม่กล่าวไว้ในที่นี้

- **เอ็นและกระดูก**

เอ็นและกระดูกเป็นวัสดุเศษเหลือที่มี collagen เป็นองค์ประกอบมาก สามารถนำมาผลิตกาว และ gelatine ซึ่งเป็นโปรตีนที่ละลายน้ำได้ (โดยปกติสัตว์จะมี collagen เป็นองค์ประกอบอยู่ประมาณ 30% ของสารประกอบอินทรีย์ทั้งหมด หรือคิดเป็น 60% ของปริมาณโปรตีนทั้งหมด นอกจากจะมีในเอ็นและกระดูกแล้วยังมีในหนังสัตว์อีกด้วย) โดย gelatine ผลิตได้จากวัตถุดิบที่มีคุณภาพดี เช่น สด สะอาด ปราศจากสิ่งปนเปื้อน และได้จากชิ้นส่วนของสัตว์ที่มีสุขภาพดี gelatine มี 2 ประเภท คือ ประเภทที่รับประทานได้ กับประเภทที่ใช้ในอุตสาหกรรม ส่วนกาวผลิตจากวัตถุดิบที่มีคุณภาพต่ำกว่า

กระบวนการผลิตกาวและ gelatine นั้นประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 3 ขั้นตอน คือ (1) การแยกเอาองค์ประกอบที่ไม่ใช่ collagen ออกจากวัตถุดิบ (2) การย่อยสลายภายใต้สภาวะควบคุมของ collagen เป็นกาว หรือ gelatine และ (3) การแยกและอบแห้งผลิตภัณฑ์ที่ได้ (รูปที่ 4-4)

สำหรับกระดูกสัตว์นั้นมีส่วนประกอบที่เป็น collagen เรียกว่า ossein กระบวนการผลิตกาว หรือ gelatine จากกระดูกสัตว์นั้นแสดงไว้ในรูปที่ 4-5

gelatine นำมาใช้ในอาหารในลักษณะที่ช่วยในการดัดแปลงคุณสมบัติทางกายภาพของอาหาร เช่นเป็น thickening agent, emulsifying agent และ clarifying agent เป็นต้น ส่วนทางด้านเภสัชกรรมใช้ gelatine ในการผลิตแคปซูล (capsules) ยา, ใช้เคลือบเม็ดยาและใช้เป็น binder และ disintegrator สำหรับยาชนิดเม็ด และใช้เป็น emulsifying agent ในผลิตภัณฑ์เครื่องสำอาง เป็นต้น

กาว (glue) ใช้เป็นกาวประสานเนื้อไม้เพื่อผลิตไม้อัด ใช้เป็นกาวสำหรับผลิตภัณฑ์กระดาษต่าง ๆ เช่น กระดาษกาว, แสตมป์, ฉลาก และกล่องกระดาษต่าง ๆ ใช้เป็นตัวเคลือบประสาน (sizing agent) ในอุตสาหกรรมกระดาษ และสิ่งทอเพื่อเพิ่มความแข็งแรงและผิวที่เรียบให้กับกระดาษและเส้นด้ายเป็นต้น

- **ต่อมต่าง ๆ**

ต่อม (gland) ต่าง ๆ ที่ได้จากสัตว์มีสารประกอบที่มีคุณค่าทางด้านเภสัชกรรม เช่น ฮอร์โมน (hormone) และเอ็นไซม์ (enzyme) บางชนิดสามารถใช้บำบัดรักษาโรค หรือความผิดปกติในร่างกายมนุษย์ได้ ต่อมที่จะนำมาใช้ประโยชน์จะต้องได้มาจากสัตว์ที่มีสุขภาพสมบูรณแข็งแรงปราศจากโรคและจะต้องแยกออกจากซากสัตว์ทันทีภายหลังจากการฆ่า ต้องระมัดระวังไม่ให้สัมผัสกับน้ำหรืออากาศเป็นเวลานานเพราะจะทำให้สารประกอบเหล่านี้สูญเสีย หรือถูกทำลายไปได้ วิธี

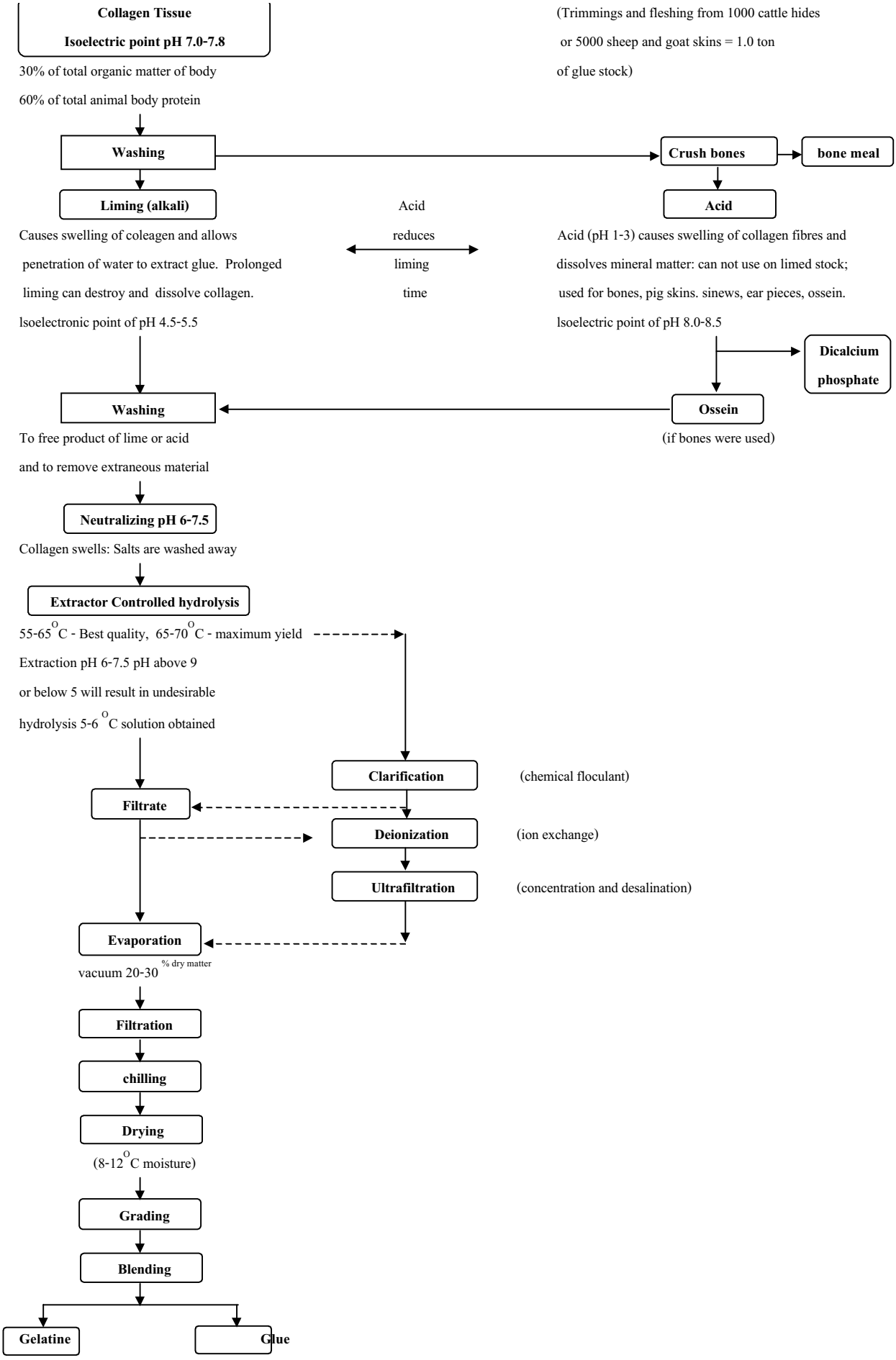

<u>รูปที่ 4-4</u> แผนผังแสดงกระบวนการผลิตกาว และ gelatine จากวัสดุเศษเหลือ (Qckerman และ Hansen, 1988)

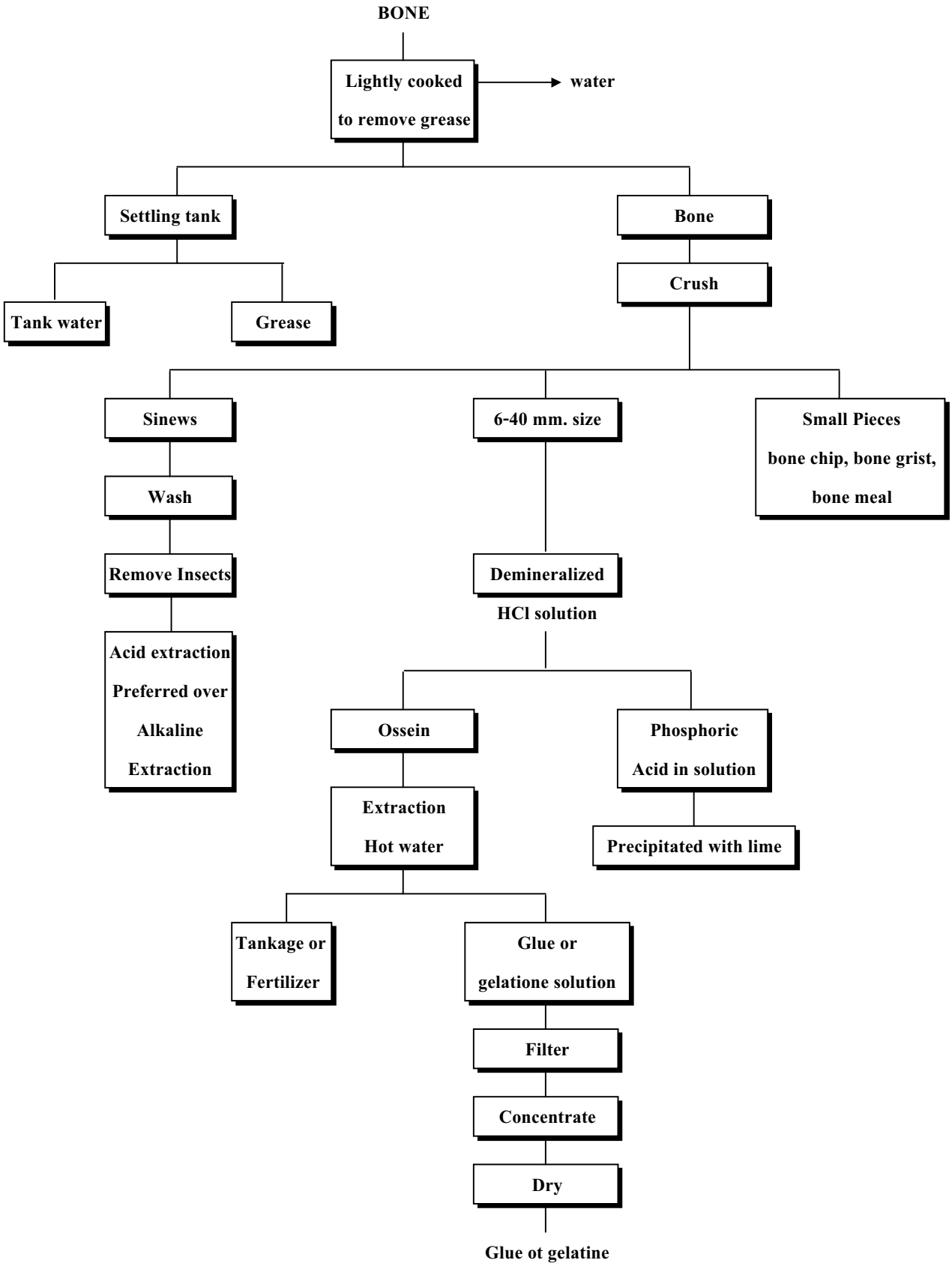

<u>รูปที่ 4-5</u> แผนผังแสดงกระบวนการผลิตกาวและ gelatine จากกระดูกสัตว์ (Ockerman และ Hansen, 1988)

การถนอมรักษาที่ใช้ส่วนใหญ่ คือ การแช่แข็งอย่างรวดเร็ว (quick freezing) และเก็บรักษาไว้ที่อุณหภูมิไม่เกิน -18°C ต่อมบางชนิดต้องเก็บรักษาไว้ในสารเคมี เช่น acetone, phenol หรือ formalin เป็นต้น สำหรับองค์ประกอบที่มีคุณค่าทางด้านเภสัชกรรมที่ผลิตได้จากต่อมต่าง ๆ สรุปได้ดังตารางที่ 4-5

5.2.3.2 <u>วัสดุเศษเหลือที่เป็นของเหลว</u>

- **เลือด**

เลือดเป็นวัสดุเศษเหลือที่เป็นของเหลวที่ได้จากกระบวนการฆ่าสัตว์ ซึ่งโดยปกติเลือดที่เก็บได้ในช่วงของการ bleeding จะมีประมาณ 50% ของเลือดทั้งหมดในร่างกาย ส่วนอีก 50% ค้างอยู่ในระบบเส้นเลือดฝอยทั่วร่างกาย

เลือดสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในลักษณะต่าง ๆ เช่น ใช้เป็นอาหาร/อาหารสัตว์, ใช้ในห้องปฏิบัติการ, ใช้ในทางการแพทย์/อุตสาหกรรม และใช้เป็นปุ๋ยบำรุงดิน ซึ่งลักษณะของการใช้สรุปได้ดังตารางที่ 4-6

สำหรับเลือดจากสัตว์ที่จะนำมาใช้ในผลิตภัณฑ์อาหารจะต้องเป็นเลือดที่ได้จากสัตว์ที่ผ่านการตรวจแล้วว่ามีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ปราศจากโรค พร้อมวิธีการฆ่าและขั้นตอนต่าง ๆ ในการผลิตต้องสะอาดถูกสุขอนามัย เลือดที่ได้สามารถนำไปใช้ในผลิตภัณฑ์อาหารได้โดยตรง หรืออาจจะนำมาแยกองค์ประกอบออกเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ดังแสดงในรูปที่ 4-6 โดยจะมีการเติมสารป้องกันการจับตัวเป็นก้อนของเลือด (anticoagulant) ลงในเลือดที่ได้จากสัตว์ที่ถูกฆ่า นำมาปั่นแยกด้วยเครื่อง centrifuge ออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นของเหลวใส เรียกว่าพลาสม่า (plasma) และส่วนที่เป็นเม็ดเลือดแดง (erythrocytes) ส่วนของพลาสม่าจะถูกเพิ่มความเข้มข้นโดยการ evaporation หรือ ultrafiltration ก่อนการอบแห้งแบบพ่นฝอย (spray drying) ซึ่งจะได้ผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะเป็นผงแห้ง (plasma powder) ส่วนเม็ดเลือดแดงที่มีความเข้มข้นสูงอยู่แล้วจึงนำมาผ่านการ spray dry ออกมาเป็น powder ได้เลย

พลาสม่าจากเลือด (blood plasma) มีองค์ประกอบเป็นโปรตีนที่สำคัญ ได้แก่ globulins, allbumins และ fibrinogen พลาสม่ามีคุณสมบัติคล้ายคลึงกับส่วนของไข่ขาว ดังนั้นจึงอาจใช้ทดแทนกันได้ พลาสม่ามีลักษณะเป็น emulsifier ที่ดี เหมาะที่จะใช้กับผลิตภัณฑ์ประเภทไส้กรอกชนิดต่าง ๆ การใช้พลาสม่าในผลิตภัณฑ์ประเภท bakery จะช่วยลดปริมาณของไขที่ใช้ลงได้ นอกจากนี้ยังทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ได้มีคุณสมบัติดีขึ้น และมีปริมาณของโปรตีนสูงขึ้นด้วย

ส่วนของเม็ดเลือดแดงนั้น มีโปรตีนอยู่ในส่วนที่เรียกว่าฮีโมโกลบิน (haemoglobin) ที่มีสีแดงเข้มซึ่งเป็นข้อจำกัดที่สำคัญของการนำไปใช้ประโยชน์ (รูปที่ 4-7) ผลิตภัณฑ์ที่โดยปกติจะมีสีเข้มอยู่แล้ว ดังนั้นจึงได้มีความพยายามในการกำจัดสีออกจากโปรตีนในส่วนนี้ โดยวิธีที่นิยมใช้กัน คือ การแยกเอาส่วนนี้ โดยวิธีที่นิยมใช้กันคือการแยกเอาส่วนที่เรียกว่าฮีม (heam group) ออกจากฮีโมโลบิน ดังแสดงในรูปที่ 4-8 เม็ดเลือดแดงที่ได้จากการปั่นแยกจะถูกทำให้แตกออกโดยการเจือจางด้วยน้ำ ปรับ pH เป็น 2 ส่วนของ haem จะแยกออกจากส่วนที่เรียกว่า globin หลังจากนั้นเติม acetone

ตารางที่ 4-5 องค์ประกอบที่มีคุณค่าทางด้านเภสัชกรรมจากต่อมชนิดต่าง ๆ

ชนิดของต่อมหรืออวัยวะ	องค์ประกอบที่มีคุณค่าทางเภสัชกรรม
Pancreas	Insulin, trypsin, chymotrysin
Adrenal	Corticosteroids, epinephrine, norepinephrine
Thyroids	Thyroxin, thyrocalcitonin
Parathyroids	Parathormone
Ovaries	Progesterone, oestrogens
Testes	Androgen, invasin
Thymus	Body resist infection factors
Pituitary	Growth hormone, thyrotropic hormone, lactogenic hormone, adrenocorticotrophic hormone
Pineal	Melatonin hormone
Calf's fourth stomach	Rennin
Pork stomach	Pepsin
Liver	Vitamin B_{12}, heparin, catalase
Lungs	Heparin
Duodenum	Enterogastrone, secretin
Crall blodder	bile
Intestines	Heparin

ตารางที่ 4-6 การใช้ประโยชน์จากเลือดสัตว์ (Ockerman และ Hansen, 1988)

Food	Emulsifier, stabilizer, clarifier, colour additive, nutritional component.
Feed	Lysine supplement, Vitamin stabilizer, milk substitute, nutritional component.
Fertilizer	Seed coating, soil pH stabilizer, mineral components.
Laboratory	Tissue-culture media, tannin analysis, active carbon, haemin, blood agar, peptones, glycerophosphates, albumins, globulins, sphingomyelins, catalase.
Medicine	Agglutination tests, immunoglobulins, fractionation techniques, blood clotting factors, sutures, fibrinogen, fibrinolysin, fibrin products, serotonin, kalikrenins, plasminogen, plasma extenders.
Industry	Adhesive, resin extender, finishes for leather and textiles, insecticide spray adjuants, egg albumin substitute, foam fire extinguisher, porous concrete, ceramic and plastic manufacturer, plastic and cosmetic base formulations.

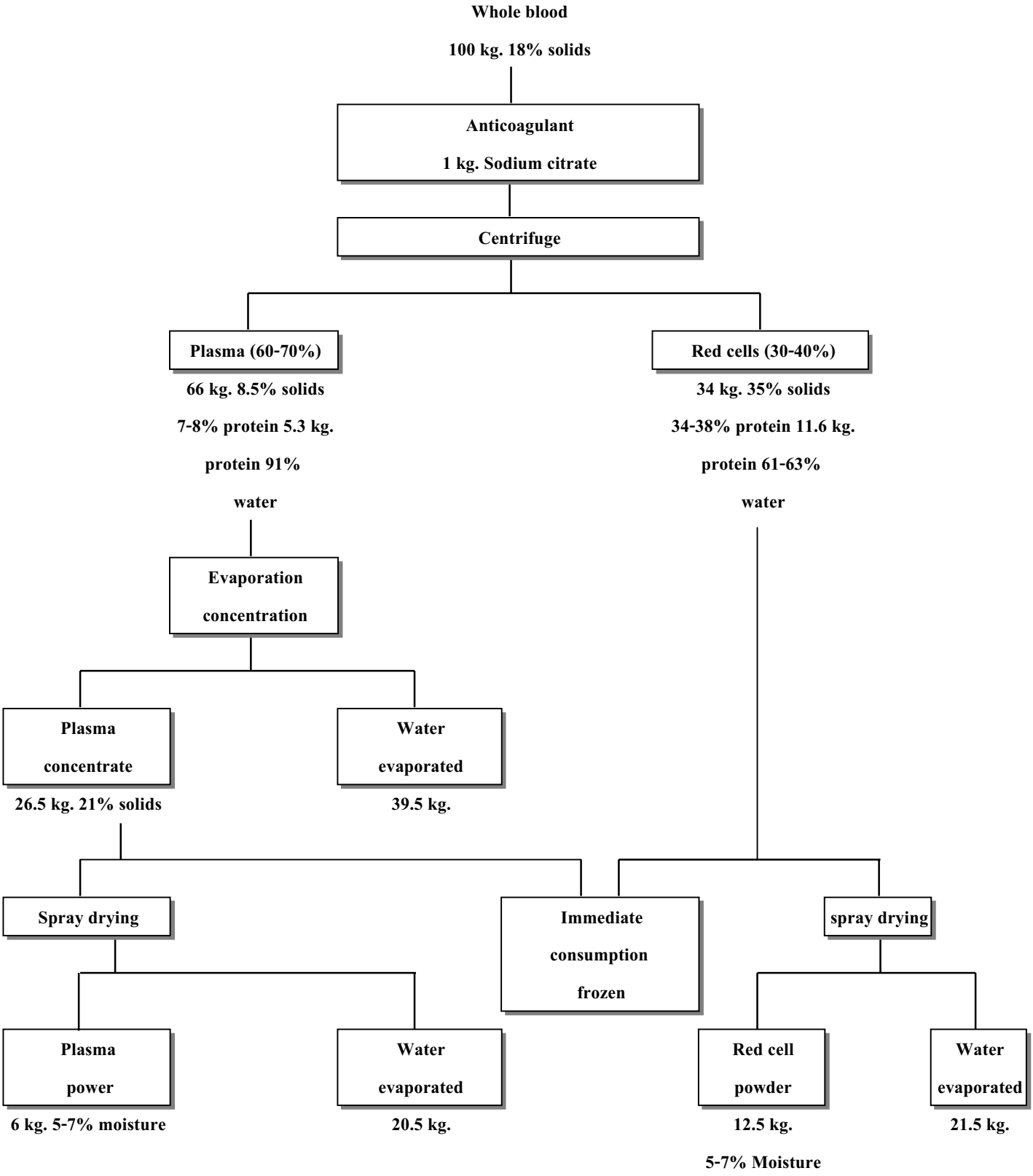

<u>รูปที่ 4-6</u> การแยกองค์ประกอบของเลือดเป็นผลิตภัณฑ์แห้งชนิดต่าง ๆ (Ockerman และ Hansen, 1988)

ลงไป globin จะตกตะกอน กรองแยกเอาตะกอนออกแล้วนำมาละลายในน้ำ นำไปอบแห้งแบบพ่นฝอย จะได้ผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะแห้งเป็นผง

globin มีคุณสมบัติในการพองตัว (swelling) และการอุ้มน้ำ (water-binding property) ที่ดีกว่าพลาสม่า นอกจากนี้ยังมีคุณสมบัติของการทำให้เกิดฟอง (foam-forming property) ที่ดีกว่าและเสถียรกว่าพลาสม่า

- **น้ำเสียจากกระบวนการผลิต**

เนื่องจากน้ำเสียจากกระบวนการผลิตมีปริมาณโปรตีนปนเปื้อนอยู่สูง ดังนั้น จึงมีความเหมาะสมในการนำกลับโปรตีนเหล่านี้เพื่อใช้ประโยชน์ในด้านการเป็นอาหารสัตว์ ด้วยการผ่านวิธีการทำให้โปรตีนรวมตัวกันใน Concentrator tank โดยมีสารจำพวก Polyelectrolyte เป็น Flocculant แล้วทำให้ตะกอนโปรตีนลอยตัวด้วยเครื่องเป่าอากาศ จากนั้นจึงรวบรวมตะกอนโปรตีนมาปรับสภาพด้วยการเติมเลือดสัตว์ซึ่งทำหน้าที่เป็น Coagulant ใน Conditioning tank ตะกอนที่ได้จะมีโปรตีนเป็นองค์ประกอบประมาณ 40-45% (40% dry) สำหรับรายละเอียดเรื่องนี้ได้นำเสนอเพิ่มเติมในบทที่ 5 ส่วนน้ำทิ้งที่ผ่านการบำบัดแล้วจากระบบบำบัดน้ำเสียซึ่งมีปริมาณ 0.8 ลูกบาศก์เมตร/ตันโคมีชีวิต มีปริมาณความสกปรกในรูปค่าบีโอดี, ซีโอดี และของแข็งแขวนลอย เท่ากับ 0.009, 0.061 และ 0.023 กรัม/ลิตร ตามลำดับ ในขณะที่มีธาตุอาหารประเภทไนโตรเจนเท่ากับ 0.014 กรัม/ลิตร ส่วนฟอสฟอรัส และไขมันและน้ำมันจะมีปริมาณน้อยมาก ดังนั้น การนำน้ำทิ้งหลังผ่านการบำบัดแล้วมาใช้ประโยชน์ในด้านการล้างทำความสะอาดคอกพักและล้างรถบรรทุกขนส่งสัตว์ก่อนนำกลับไปยังฟาร์มจึงมีความเหมาะสมสูงสุด

บทที่ 5

วิธีการที่เหมาะสมในการบำบัดน้ำเสีย

เนื่องจากโรงงานฆ่าโคที่มีอยู่ในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นโรงงานขนาดเล็ก และเกือบทั้งหมดจะเป็นโรงฆ่าสัตว์ของหน่วยราชการส่วนท้องถิ่น ซึ่งจะทำการฆ่าทั้งโคและสุกร ตลอดจนกระบือด้วยในบางครั้ง อีกทั้งลักษณะสมบัติของน้ำเสียที่เกิดจากกระบวนการฆ่าโคและสุกรมีความคล้ายคลึงกันมาก ดังนั้น วิธีการที่เหมาะสมในการบำบัดน้ำเสียที่นำเสนอต่อไปนี้ จึงใช้ได้ทั้งในโรงงานที่ฆ่าเฉพาะโค หรือสุกรเพียงอย่างเดียว และโรงงานที่ฆ่าทั้งโคและสุกร รวมทั้งกระบือด้วย

5.1 การรวบรวมน้ำเสีย

อุตสาหกรรมฆ่าโคและสุกร ควรจะแยกน้ำทิ้งที่เกิดจากการล้างเครื่องในเพื่อนำมาทำการบำบัดขั้นต้นด้วยการผ่านตะแกรงกรองแยกขนและของแข็งอื่น ๆ ออกก่อน หลังจากนั้นจึงสามารถนำน้ำทิ้งจากส่วนต่าง ๆ มารวมกันเพื่อทำการบำบัดได้ ในบางกรณีอาจพบว่าหากโรงงานมีการตรวจสอบความเหมาะสมของระบบรวบรวมน้ำเสียจะสามารถลดค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียลงได้อย่างมาก เช่น เมื่อโรงงานมีความจำเป็นต้องเปลี่ยนระบบบำบัดน้ำเสียจากระบบบ่อตามธรรมชาติเป็นระบบที่มีการใช้เทคโนโลยีสูงขึ้น เช่น ระบบถังกรองไร้อากาศ และ/หรือ ระบบตะกอนเร่ง การพิจารณาแยกชนิดของน้ำเสียที่มีความเข้มข้นของบีโอดีสูงออกจากน้ำเสียที่มีบีโอดีต่ำและแยกน้ำเสียที่มีกากตะกอนมากออกจากน้ำเสียที่มีกากตะกอนน้อย จะเป็นการลดค่าใช้จ่ายในการบำบัดน้ำเสียได้อย่างมาก เพราะกระบวนการบำบัดของน้ำเสียลักษณะต่าง ๆ เหล่านั้นสามารถกำหนดขนาดได้เหมาะสมกว่า

แต่ในทางปฏิบัติจริง ๆ นั้น โรงงานต่าง ๆ ยังไม่ได้พิจารณาแยกน้ำทิ้งจากกระบวนการเหล่านี้ที่ปรึกษาจึงดำเนินการไปตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น

5.2 การบำบัดน้ำเสีย

สภาพปัญหาในด้านการบำบัดน้ำเสียที่เกิดขึ้นกับอุตสาหกรรมฆ่าโคและสุกรในปัจจุบันสามารถแบ่งเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1) โรงงานส่วนใหญ่ซึ่งเป็นโรงฆ่าสัตว์ขนาดเล็กของเทศบาลและสุขาภิบาลต่าง ๆ ยังไม่มีระบบบำบัดน้ำเสียที่สามารถบำบัดให้ได้น้ำทิ้งที่มีลักษณะสมบัติเป็นไปตามมาตรฐานของทางราชการ (ระบบบำบัดน้ำเสียที่ใช้งานอยู่ส่วนใหญ่เป็นเพียงบ่อเกรอะและบ่อซึม หรือเป็นบ่อเก็บกัก)

2) มีระบบบำบัดน้ำเสียที่ถูกต้อง แต่ก็ยังไม่สามารถบำบัดน้ำเสียให้ลักษณะสมบัติน้ำทิ้งเป็นไปตามมาตรฐานน้ำทิ้งของราชการได้

ปัญหาดังกล่าวนี้ส่วนหนึ่งเกิดจากการใช้เทคโนโลยีการบำบัดน้ำเสียที่ไม่เหมาะสมกับลักษณะ-สมบัติของน้ำเสียที่เกิดขึ้น และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากการขาดการดูแลรักษาระบบบำบัดน้ำเสียหรือการเดินระบบบำบัดน้ำเสียไม่ถูกต้อง แม้ว่าในการควบคุมระบบบำบัดน้ำเสียแบบบ่อเปิดจะไม่มีความจำเป็นต้องใช้ผู้ที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญสูง แต่ประสิทธิภาพในการบำบัดความสกปรกในน้ำเสียของระบบบำบัดประเภทนี้จะสูงขึ้นหากมีการควบคุมการทำงานของระบบอย่างถูกต้อง ในขณะเดียวกันหากใช้ระบบบำบัดชั้นสูงที่สามารถกำจัดปริมาณความสกปรกในน้ำเสียได้มาก แต่ขาดผู้ควบคุมระบบที่มีความรู้ความชำนาญก็ไม่สามารถที่จะบำบัดน้ำเสียได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่นกัน ดังนั้นการเปลี่ยนชนิดของระบบบำบัดน้ำเสียจากระบบบ่อเปิดเป็นระบบที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงก็ไม่ได้หมายความว่าจะสามารถปรับปรุงประสิทธิภาพการบำบัดน้ำเสียได้เสมอไป ความเข้าใจในหลักการบำบัดเป็นหัวใจสำคัญของการบำบัดที่มีประสิทธิภาพอย่างแท้จริงไม่ใช่ระดับของเทคโนโลยี

ดังนั้น ในบทนี้ที่ปรึกษาจึงได้นำเสนอหลักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับวิธีการบำบัดน้ำเสียที่เหมาะสมและมีความเป็นได้มากที่สุดสำหรับโรงงานฆ่าโคและสุกร รวมทั้งการเสนอแนวทางการปรับปรุงประสิทธิภาพของระบบบำบัดน้ำเสียที่ใช้งานอยู่ในปัจจุบัน และข้อเสนอแนะวิธีการควบคุมระบบบำบัดน้ำเสียด้วย ส่วนรายละเอียดของวิธีการบำบัดและวิธีการควบคุมระบบบำบัดน้ำเสียที่เหมาะสมสำหรับโรงงานแต่ละแห่งจะต้องเป็นความรับผิดชอบของแต่ละโรงงานโดยจะขึ้นกับลักษณะสมบัติของน้ำเสีย เช่น อัตราการไหลและปริมาณความสกปรกในน้ำเสีย วัตถุประสงค์ในการบำบัดน้ำเสีย ค่าใช้จ่ายคงที่ และค่าใช้จ่ายในการเดินระบบ รวมทั้งวิธีการบำบัดและประสบการณ์ของผู้ควบคุมระบบประกอบกัน

5.2.1 <u>การบำบัดน้ำเสียขั้นต้น</u> (Pre-treatment)

น้ำเสียจากกระบวนการฆ่าโคและสุกรโดยเฉพาะน้ำเสียจากขั้นตอนการล้างตัวสัตว์ และการล้างเครื่องในจะมีปริมาณของแข็งแขวนลอย (Suspended Solids) สูง ซึ่งหากน้ำเสียส่วนนี้ไหลรวมกับน้ำเสียจากส่วนอื่น ๆ ลงสู่ระบบบำบัดน้ำเสียจะทำให้ถังหรือบ่อปฏิกิริยาตื้นเขินอย่างรวดเร็ว เช่น ในส่วนที่เป็นระบบบ่อหมัก ของแข็งเหล่านี้จะตกตะกอนในบ่อหมักบ่อแรกทำให้บ่อหมักนี้ตื้นเขินอย่างรวดเร็ว อีกทั้งการขุดลอกบ่อไม่สามารถกระทำได้ทั่วถึงโดยตลอดเป็นสาเหตุให้ประสิทธิภาพในการบำบัดของบ่อลดลง ทั้งนี้เพราะระยะเวลาเก็บกักน้ำในบ่อลดลง ในขณะเดียวกันน้ำเสียจากกระบวนการฆ่าโคและสุกรก็ยังมีปริมาณน้ำมันและไขมันสูงด้วย ซึ่งเมื่ออยู่ในระบบบำบัดน้ำเสียนอกจากจะจับเป็น

คราบคลุมผิวน้ำ และมีผลในการขัดขวางการถ่ายเทอากาศจากบรรยากาศลงสู่ผิวน้ำแล้ว ไขมันและน้ำมันยังจะจับกับกากตะกอน (Sludge) ซึ่งเป็นของแข็งแขวนลอยที่เกิดขึ้นในระหว่างการบำบัดและสามารถส่งผลกระทบต่อการย่อยสลายสารอินทรีย์ในระบบได้

ในอีกด้านหนึ่ง การบำบัดน้ำเสียขั้นต้นยังเป็นการกำจัดกากตะกอนซึ่งเป็นสารอินทรีย์ที่จะเกิดการย่อยสลายโดยง่าย ดังนั้น ระบบบำบัดขั้นต้นที่มีประสิทธิภาพสูงและกำจัดกากตะกอนออกโดยง่าย จึงเป็นทางเลือกที่สำคัญในการจัดการน้ำเสียจากโรงงานฆ่าโคและสุกร

นอกจากนี้ ผลประโยชน์อื่น ๆ ที่จะได้รับจากการมีระบบบำบัดน้ำเสียขั้นต้น ได้แก่

- การลดค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างและค่าดำเนินการระบบบำบัดน้ำเสียขั้นทุติยภูมิ
- การนำวัสดุเศษเหลือจากกระบวนการผลิตกลับมาใช้ประโยชน์

สำหรับขั้นตอนการบำบัดน้ำเสียขั้นต้นในอุตสาหกรรมฆ่าโคและสุกรโดยทั่วไป ได้แก่

5.2.1.1 <u>การกำจัดของแข็งด้วยการกรองหรือตกตะกอน</u>

เนื่องจากของแข็งที่ปนเปื้อนมากับน้ำเสียจากกระบวนการฆ่าโคและสุกร มีทั้งที่มีขนาดใหญ่ เช่น เศษอวัยวะและชิ้นส่วนกระดูกสัตว์ และที่มีขนาดเล็ก เช่น และเศษอาหารจากกระเพาะอาหาร การกำจัดของแข็งเหล่านี้ส่วนใหญ่จะใช้ตะแกรง (Screen) ซึ่งมีอยู่ 2 แบบ คือ ตะแกรงหยาบ (Coarse screen) ที่มีช่องว่างระหว่างแท่งเหล็กตั้งแต่ 10 มิลลิเมตรขึ้นไป และตะแกรงละเอียด (Fine screen) ที่มีช่องว่างระหว่างแท่งเหล็กอยู่ระหว่าง 2-6 มิลลิเมตร หรือใช้วิธีการตกตะกอน ซึ่งเหมาะสำหรับการแยกตะกอนหนักพวกกรวด หิน ทราย หรือตะกอนต่าง ๆ ที่มีความถ่วงจำเพาะสูง ระบบกำจัดตะกอนหนักมีอยู่หลายรูปแบบ เช่น ถังกำจัดตะกอนหนักสี่เหลี่ยมผืนผ้า ถังกำจัดตะกอนหนักสี่เหลี่ยมจัตุรัส หรือวงกลม หรือถังกำจัดตะกอนหนักที่ใช้ระบบเป่าอากาศ

5.2.1.2 <u>การกำจัดน้ำมันและไขมัน</u>

วิธีการกำจัดน้ำมันและไขมัน มีหลายวิธี ดังนี้

- การเติมคลอรีน โดยใช้คลอรีนประมาณ 2-5 มิลลิกรัม/ลิตร

วิธีนี้ไม่นิยมนำมาใช้ในการกำจัดน้ำมันและไขมันจากน้ำเสียโรงงานฆ่าโคและสุกร เนื่องจากการเติมคลอรีนจะทำให้น้ำเสียที่ส่งต่อไปบำบัดด้วยวิธีทางชีวภาพมีปริมาณคลอรีนหลงเหลือ (Residual Chlorine) อยู่ในปริมาณมากจนส่งผลกระทบต่อจุลชีพในระบบได้

- การเติมคลอรีนร่วมกับการเป่าอากาศ

เนื่องจากมีการใช้คลอรีน ซึ่งสามารถส่งผลกระทบต่อจุลชีพในระบบบำบัดน้ำเสียขั้นทุติยภูมิ ทำให้วิธีนี้ไม่เหมาะสมในการกำจัดน้ำมันและไขมันจากน้ำเสียโรงงานฆ่าโคและสุกรเช่นกัน

- การเพิ่มอุณหภูมิ

เป็นการใช้อุณหภูมิสูงเพื่อลดค่าความถ่วงจำเพาะของน้ำมันหรือไขมัน ทำให้ลอยขึ้นมาได้ แต่วิธีนี้ไม่เหมาะสมในการกำจัดไขมันและน้ำมันจากน้ำเสียของโรงงานฆ่าโคและสุกรเนื่องจากน้ำเสียมีปริมาณมาก ทำให้สิ้นเปลืองพลังงานและเสียค่าใช้จ่ายมาก

- การทำให้ตะกอนลอย (Floatation) แล้วเก็บกวาดออกจากน้ำบนผิวน้ำ

วิธีที่นิยมใช้ ได้แก่ บ่อดักไขมัน หรือ Grease Trap และ การทำให้ลอยด้วยอากาศละลาย หรือ Dissolved Air Floatation (DAF)

Grease Trap เป็นถังหรือบ่อพักที่มีแผ่นกั้นขวางอยู่ในบ่อเพื่อดักไขมันไว้ให้ได้ปริมาณมาก ขนาดพื้นที่ผิวของบ่อต้องเพียงพอกับปริมาณไขมันที่จะลอยขึ้นมา ความเร็วของน้ำไหลภายในถังต้องต่ำที่สุดที่จะมีได้ บริเวณทางออกต้องไม่ให้ไขมันหลุดลอยออกไปได้ และถ้าเป็นบ่อดักไขมันที่ใช้คนเก็บกวาดขึ้นมาต้องหมั่นคอยเก็บขึ้นมาให้หมดทุก ๆ วัน เวลาเก็บกักของบ่อดักไขมันควรมีมากกว่า 30 นาที แต่ต้องไม่นานเกินไปจนเกิดกลิ่นเหม็นขึ้นในถัง รูปแบบทั่วไปของบ่อดักไขมัน แสดงดังรูปที่ 5-1

Dissolved Air Floatation (DAF) เป็นวิธีที่เป่าอากาศลงในน้ำเสีย ภายใต้ความดันบรรยากาศจากนั้นจึงปล่อยความดันให้เข้าสู่สภาวะความดันบรรยากาศปกติ ฟองอากาศจำนวนมากจะนำไขมันและน้ำมันรวมทั้งตะกอนต่าง ๆ ลอยขึ้นสู่ผิวน้ำ จากนั้นตะกอนที่ลอยขึ้นมาจะถูกกวาดทิ้งไป รูปแบบของระบบกำจัดไขมันและน้ำมันแบบ Dissolved Air Floatation แสดงดังรูปที่ 5-2

เนื่องจากน้ำเสียจากกระบวนการฆ่าโคและสุกรมักจะปนเปื้อนด้วยไขมันและน้ำมัน รวมถึงของแข็งทั้งที่มีขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ระบบบำบัดน้ำเสียขั้นต้นที่เหมาะสมสำหรับอุตสาหกรรมประเภทนี้จึงประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นตอนแรก เป็นการกำจัดของแข็งที่มีขนาดใหญ่ (Coarse Solids) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของระบบบำบัดในขั้นตอนต่อไป โดยโรงงานส่วนใหญ่จะใช้ตะแกรง (screen) ซึ่งอาจอยู่ในรูปของ Static screens, Vibrating screen หรือ Rotary drum screen และในบางแห่งอาจใช้วิธีการตกตะกอนในถังตกตะกอนที่อาจใช้วิธีตกด้วยแรงโน้มถ่วง หรือวิธีที่ใช้เครื่องจักรช่วย

- ขั้นตอนสอง เป็นการกำจัดไขมันและน้ำมัน รวมทั้งของแข็งแขวนลอยที่มีขนาดเล็ก โรงงานฆ่าสัตว์ส่วนใหญ่ใช้ Grease Trap ที่ใช้แรงงานคนคอยตักไขมันที่อยู่ผิวน้ำออกไปกำจัดต่อในขณะที่มีโรงงานเพียงจำนวนน้อยที่ใช้ระบบ Dissolved Air Floatation (DAF)

สำหรับข้อพิจารณาในการบำบัดน้ำเสียขั้นต้นของโรงงานฆ่าโคและสุกร มีดังนี้

- เนื่องจากน้ำเสียจากโรงงานฆ่าโคและสุกรมีปริมาณสูงมาก การใช้วิธีตกตะกอนในถังตกตะกอน จึงไม่เหมาะสมทางเศรษฐศาสตร์

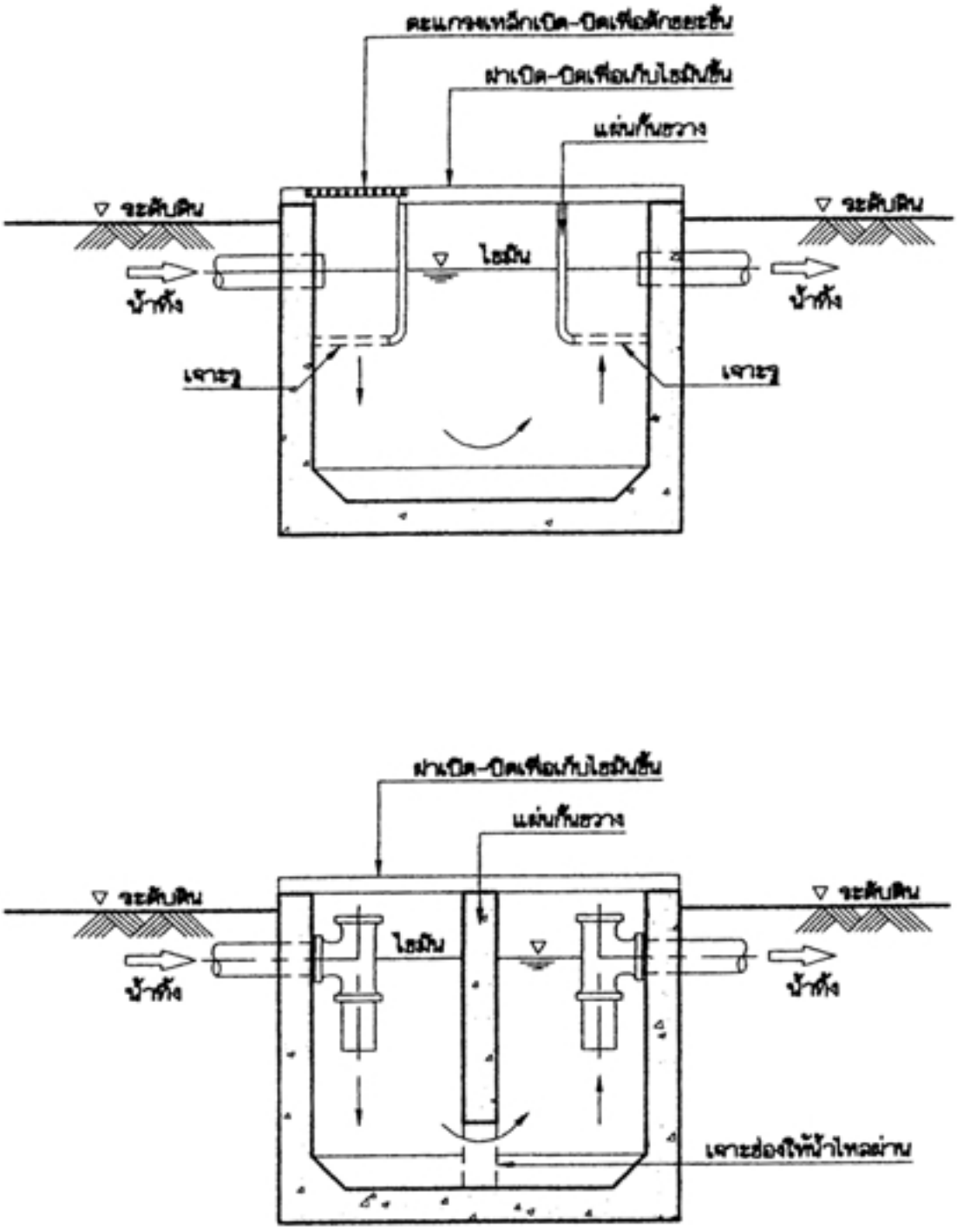

รูปที่ 5-1 รูปแบบทั่วไปของบ่อดักไขมันหรือน้ำมัน

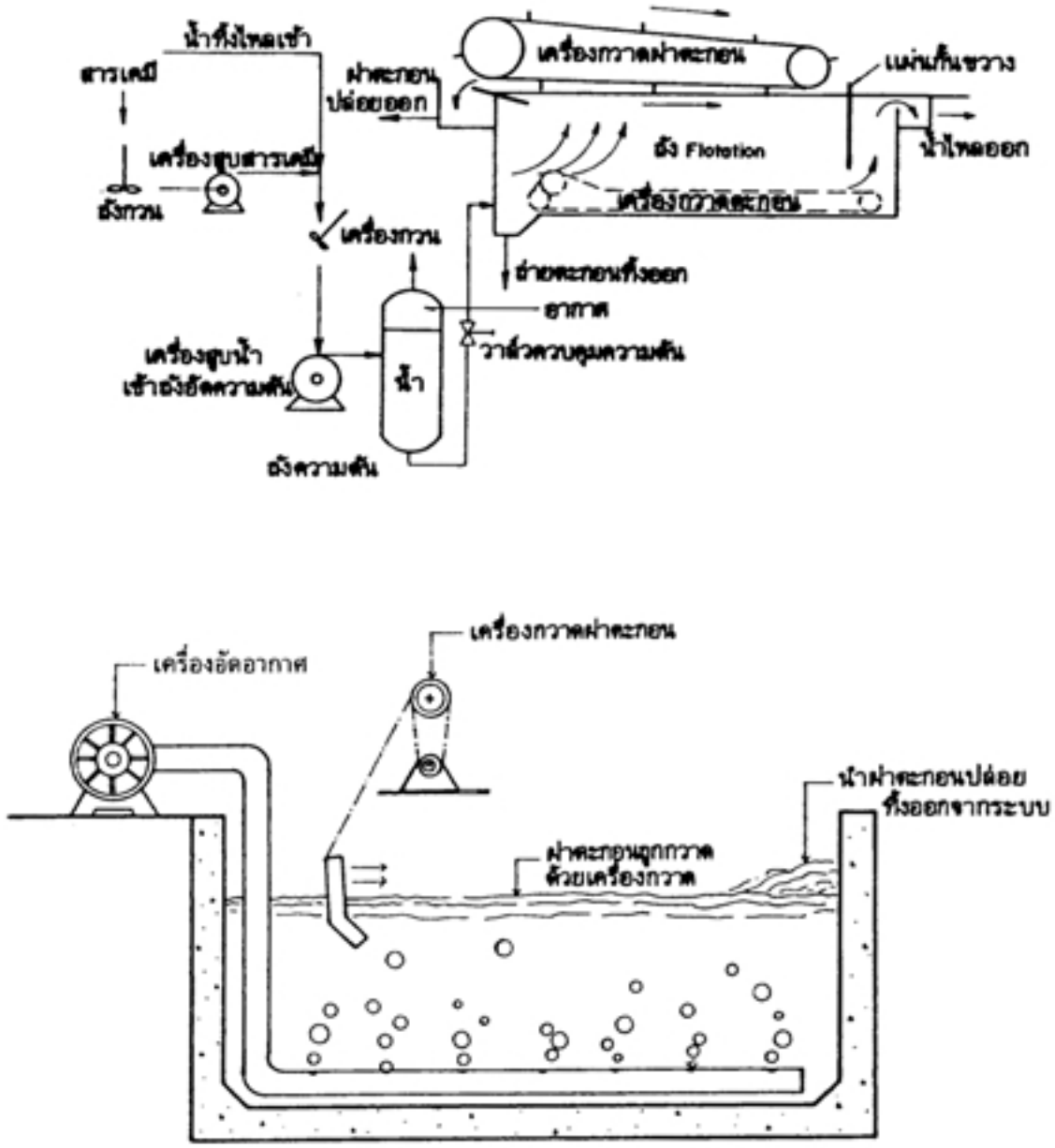

รูปที่ 5-2 รูปแบบทั่วไปของระบบกำจัดไขมันและน้ำมันแบบ Dissolved Air Floatation

- ในกรณีที่ใช้ตะแกรงแยกของแข็งออกจากน้ำเสียโรงงานโคและสุกรอาจดำเนินการ 2 ขั้นตอน คือตะแกรงหยาบและตะแกรงละเอียด อย่างไรก็ตามการใช้ตะแกรงละเอียดและเครื่องสูบน้ำจะทำให้ไขมันที่ปนเปื้อนในน้ำเสียแตกตัวมากขึ้น เป็นผลให้การกำจัดไขมันและน้ำมันในขั้นตอนที่สองยากขึ้น

- ปริมาณไขมันและน้ำมันที่มีอยู่จำนวนมากในน้ำเสีย ทำให้มีความจำเป็นที่ต้องล้างทำความสะอาดอุปกรณ์ที่ใช้บำบัดน้ำเสียขั้นต้น ในกรณีที่ใช้ตะแกรงควรทำความสะอาดโดยการใช้แปรงขัดถู และกรณีที่ใช้ Rotary drum screen ควรใช้น้ำร้อนเป็นน้ำล้างทำความสะอาด

- การใช้สารเคมีเพื่อช่วยให้เกิดการสร้างและรวมตะกอน (Coagulation-Flocculation) จะทำให้ประสิทธิภาพของระบบ DAF สูงขึ้น สารเคมีที่ใช้โดยทั่วไปได้แก่ สารส้ม (Alum) ร่วมกับปูนขาว (Lime) เกลือของเหล็ก และสาร Polyelectrolyte ทั้งนี้การใช้ Fe-salt เช่น $Fe_2(SO_4)_3$ และ $FeCl_3$ เป็น coagulant จะมีประสิทธิภาพในการกำจัดมลสารสูงกว่าการใช้สารส้มร่วมกับปูนขาว ส่วนการใช้ Anionic Polyelectrolyte จะช่วยลดปริมาณตะกอนแขวนลอยขนาดเล็ก (Pin floc) ได้ (Harold R. Jones,1974)

- การใช้สารเคมีอนินทรีย์เป็น Coagulant เพื่อช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการกำจัดมลสาร จะทำให้วัสดุเศษเหลือที่แยกได้ (ไขมันและน้ำมันรวมทั้งของแข็งต่าง ๆ) ถูกปนเปื้อนด้วย Al หรือ Fe ซึ่งอาจมีปริมาณสูงจนเป็นอันตรายต่อสัตว์ได้ หากนำวัสดุเศษเหลือส่วนนี้ไปใช้ประโยชน์เป็นอาหารสัตว์ ดังนั้นในกลุ่มประเทศยุโรปได้เปลี่ยนมาใช้สารจำพวก Organic polymer เช่น Sodium lignosulfonate ซึ่งเป็นวัสดุเศษเหลือจากการผลิต cellulose มาใช้เป็น coagulant แทนสารเคมีอนินทรีย์ ทั้งนี้กรดซัลฟุริกจะปรับ pH ในน้ำเสียให้ลดลงเหลือประมาณ 3 หลังจากนั้น lignosulfonic acid จะเกิดขึ้นและตกตะกอนโปรตีนในน้ำเสีย ขณะเดียวกัน pH ที่เป็นกรดจะทำให้ไขมันรวมตัวกัน ดังนั้นค่าบีโอดีและปริมาณไขมันและน้ำมันในน้ำเสียภายหลังผ่าน DAF จะลดลง ส่วนตะกอนที่แยกได้สามารถนำไปใช้เป็นอาหารสัตว์ได้

- โรงงานฆ่าสัตว์ในต่างประเทศจะมีการนำกลับโปรตีนในน้ำเสียจากกระบวนการฆ่าสัตว์ ด้วยการปรับ pH ของน้ำเสียใน Concentrator tank และใช้สารจำพวก Polyelectrolyte เป็น Flocculant เพื่อช่วยให้โปรตีนจับตัวเป็นก้อน แล้วทำให้ตะกอนลอยตัวด้วยเครื่องเป่าอากาศ จากนั้นจึงรวบรวมตะกอนโปรตีนมาปรับสภาพด้วยการเติมเลือดสัตว์ซึ่งทำหน้าที่เป็น Coagulant ใน Conditioning tank ตะกอนที่ได้(40% dry) จะมีโปรตีนเป็นองค์ประกอบประมาณ 40-45% (รูปที่ 5-3)

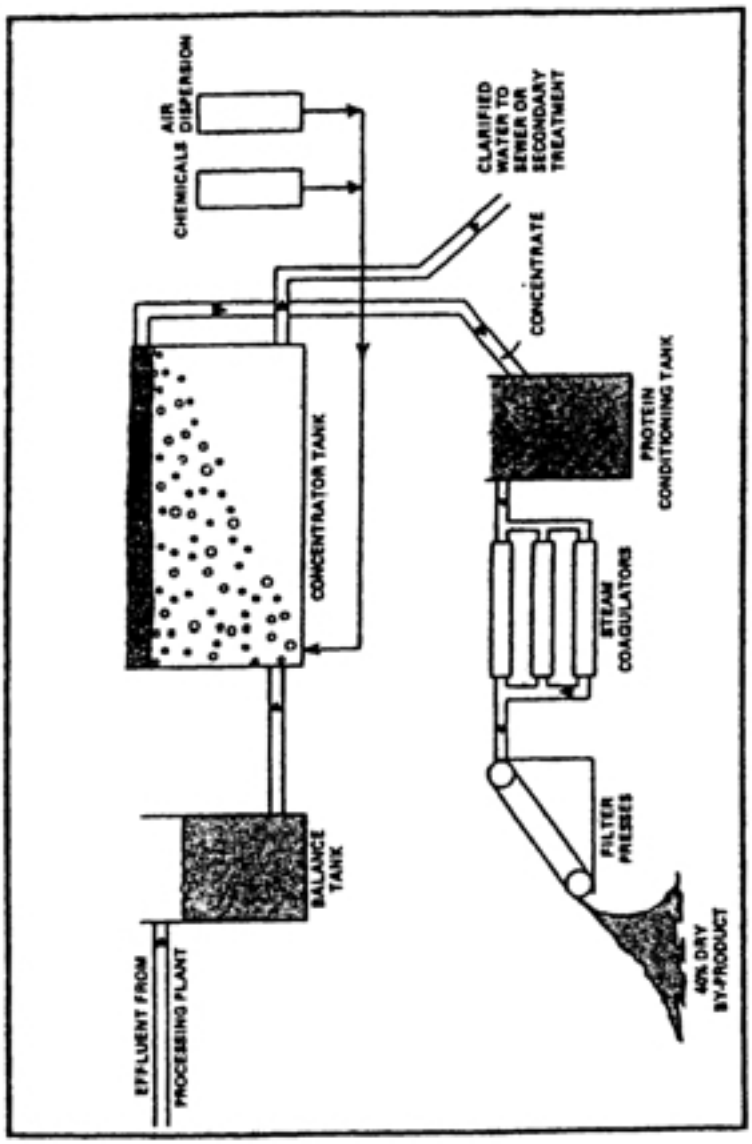

Concentrator tank : H_2SO_4 and $CaCO_3$ for pH adjustment

: Flocculant (Polyelectrolyte)

Conditioning tank : blood from slaughtering is coagulant

By product : 40-45 % protein

รูปที่ 5-3 แผนภาพแสดงกระบวนการนำกลับโปรตีนจากน้ำเสียของโรงงานฆ่าสัตว์

5.2.2 <u>การบำบัดน้ำเสียขั้นทุติยภูมิ</u>

น้ำเสียจากโรงงานฆ่าสัตว์จำเป็นจะต้องมีระบบบำบัดน้ำเสียขั้นทุติยภูมิซึ่งเป็นระบบบำบัดแบบชีวภาพ ผลการสำรวจโรงงานฆ่าโคและสุกรพบว่าระบบบำบัดน้ำเสียที่ใช้งานโดยทั่วไป ได้แก่

- ระบบบ่อหมักที่ติดตามด้วยบ่อกึ่งหมักและบ่อผึ่ง
- ระบบบ่อหมักที่ติดตามด้วยบ่อเติมอากาศและบ่อผึ่ง
- ระบบบ่อหมักที่ติดตามด้วยบ่อเติมอากาศและระบบตะกอนเร่ง

น้ำเสียจากโรงงานฆ่าโคและสุกรเหมาะสมกับวิธีการบำบัดทางชีวภาพ ด้วยเหตุผลดังนี้

- ลักษณะสมบัติของน้ำเสีย ประกอบด้วยสารอินทรีย์ที่ย่อยสลายง่าย เช่น คาร์โบไฮเดรท โปรตีน ฟอสฟอรัส และสารอาหารที่จำเป็นต่าง ๆ
- ในน้ำเสียไม่มีการปนเปื้อนของสารที่เป็นอันตรายต่อจุลินทรีย์ที่ทำงานในระบบ

5.2.2.1 <u>ระบบบำบัดแบบไร้อากาศ</u> (Anaerobic system)

การบำบัดน้ำเสียแบบไร้อากาศ เป็นการเปลี่ยนสภาพจากสารอินทรีย์ที่มีอยู่ในน้ำเสียไปเป็นก๊าซชีวภาพ ซึ่งประกอบด้วยก๊าซมีเทน (CH_4) ประมาณ 60% ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ (CO_2) ประมาณ 30% และอื่น ๆ อีกเล็กน้อย เช่น ก๊าซไฮโดรเจนซัลไฟด์ (H_2S) โดยมีแบคทีเรียที่อยู่ในระบบจำนวน 2 กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นแบคทีเรียที่สามารถผลิตกรดอินทรีย์ (Organic acids) กลุ่มที่ 2 เป็นแบคทีเรียที่ผลิตก๊าซมีเทน (CH_4) จากกรดอินทรีย์ที่เกิดขึ้นจากขั้นตอนแรก

เมื่อเปรียบเทียบการบำบัดน้ำเสียโดยระบบไร้อากาศกับระบบมีอากาศ ระบบไร้อากาศมีข้อดีหลายประการ ได้แก่

- ไม่ต้องใช้พลังงานในการดำเนินการสูง
- สามารถบำบัดน้ำเสียที่มีสารอินทรีย์ในปริมาณสูงได้
- มีตะกอนเกิดเพิ่มขึ้นน้อยมาก (น้อยกว่า 0.3 กิโลกรัมของแข็งทั้งหมดต่อกิโลกรัมบีโอดีที่ถูกกำจัด)

ในการออกแบบและควบคุมระบบบำบัดน้ำเสียด้วยวิธีไร้อากาศจำเป็นต้องพิจารณาถึงปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1) **ค่าบีโอดี :** ❑ ระบบนี้สามารถบำบัดน้ำเสียที่มีค่าบีโอดีมากกว่า 3,000มิลลิกรัม/ลิตร
   ❑ ระบบมีประสิทธิภาพในการกำจัดบีโอดีต่ำกว่า 70%
   ❑ ระบบบำบัดน้ำเสียแบบไม่ใช้ออกซิเจนไม่สามารถ ทำให้ค่าบีโอดีของน้ำทิ้งได้ตามมาตรฐานน้ำทิ้งได้
2) **ทีเคเอ็น :** ❑ ระบบไม่สามารถลดปริมาณของทีเคเอ็นได้
3) **ฟอสฟอรัส :** ❑ ระบบไม่สามารถลดปริมาณของฟอสฟอรัสได้

4) **พีเอช :** ❑ ค่า pH ต่ำกว่า 6.0 จะทำให้เกิดก๊าซ H_2S หนีออกจากน้ำ และจะเกิดกลิ่นเหม็น พร้อม ๆ กับมีฝ้าตะกอนลอยเกิดขึ้นมามาก

❑ ในระบบบำบัดแบบถังไร้อากาศที่เป็นระบบปิด หาก pH มากกว่า 7 จะทำให้เกิดตะกอนของแมกนีเซียมแอมโมเนีย-ฟอสฟอรัส (MAP) และจะอุดตันในระบบ

5) **อุณหภูมิ :** ❑ อุณหภูมิ ที่เหมาะสมควรอยู่ในช่วง 35-40°C ซึ่งมีความเหมาะสมกับประเทศไทย แต่ไม่ควรจะเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

6) **เกลือต่าง ๆ :** ❑ หากมีปริมาณของ Na^+, K^+, Ca^{2+}, Mg^{2+}, NH_4^+ สูงมากจะมีผลต่อระบบการย่อยสลายสารอินทรีย์ในน้ำเสีย โดยปริมาณที่เหมาะสม ได้แก่

แคลเซี่ยม (Ca)	100-200	มก./ลิตร
แมกนีเซี่ยม (Mg)	75-150	มก./ลิตร
โปแตสเซี่ยม (K)	200-400	มก./ลิตร
โซเดียม (Na)	100-200	มก./ลิตร

7) **ค่าความเป็นกรด-ด่าง :**

❑ ค่าที่เหมาะสมของ Alkalinity จะอยู่ในช่วง 2,000-3,000 มก./ลิตรของ $CaCO_3$

❑ ค่า Volatile acids ที่เหมาะสมอยู่ในช่วง 50-500 มก./ ลิตรของ acetic acid

8) **ก๊าซ :** ❑ ปริมาณก๊าซมีเทนเกิดขึ้นประมาณ 0.4 ลบ.ม./กก.ซีโอดีที่ถูกกำจัด

❑ เกิดก๊าซมีเทน (CH_4)ประมาณ 60-70%
ก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์(CO_2) ประมาณ30%
และก๊าซอื่นๆ ในปริมาณน้อย

สำหรับระบบบำบัดน้ำเสียแบบไร้อากาศที่ใช้กันทั่วไปในโรงงานฆ่าและโคและสุกรและมีความเหมาะสม คือ เป็นบ่อไร้อากาศแบบเปิด (Open-type Anaerobic Pond) สำหรับข้อดีและข้อเสียของการบำบัดน้ำเสียด้วยบ่อไร้อากาศแบบเปิด แสดงดังตารางที่ 5-1

<u>ตารางที่ 5-1</u> ข้อดีและข้อเสียของการบำบัดน้ำเสียด้วยบ่อไร้อากาศแบบเปิด

ข้อดี	ข้อเสีย
1. การก่อสร้างระบบทำได้ง่าย 2. การดำเนินการไม่ซับซ้อนและเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินการและบำรุงรักษาน้อย	1. ต้องใช้พื้นที่มาก 2. ประสิทธิภาพของระบบควรจำกัดเพียง 50-70% 3. ไม่สามารถเก็บก๊าซชีวภาพได้ 4. มีกลิ่นของก๊าซไฮโดรเจนซัลไฟด์และกรดอินทรีย์ถ้าภาระบรรทุกมากเกินไป 5. การทิ้งตะกอนออกไปทำได้ไม่ต่อเนื่อง

5.2.2.2 ระบบบำบัดน้ำเสียแบบใช้อากาศ (Aerobic system)

ระบบบำบัดแบบใช้อากาศเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนสารอินทรีย์ที่ละลายอยู่ในน้ำเสียให้อยู่ในรูปมวลชีวภาพโดยการทำงานของจุลินทรีย์หลายประเภท ซึ่งบางชนิดสามารถลดสารประกอบคาร์บอน ในขณะที่บางชนิดสามารถลดสารประกอบไนโตรเจน ดังนั้นในการเลือกชนิดของระบบบำบัดแบบใดจะขึ้นกับลักษณะของน้ำเสียด้วย

การออกแบบและควบคุมระบบบำบัดแบบใช้อากาศจะต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ต่อไปนี้

1) **ค่าบีโอดี :**
   - ❑ ระบบนี้สามารถบำบัดน้ำเสียที่มีค่าบีโอดีต่ำกว่า 3,000 มิลลิกรัม/ลิตร
   - ❑ ระบบจะมีประสิทธิภาพในการกำจัดบีโอดีมากกว่า 95% เมื่อควบคุมอัตราส่วนของคาร์บอน/ไนโตรเจน/ฟอสฟอรัสเหมาะสม
   - ❑ ระบบบำบัดน้ำเสียแบบใช้ออกซิเจนสามารถทำให้คุณภาพน้ำทิ้งได้ตามมาตรฐานน้ำทิ้งได้
2) **ทีเคเอ็น :** ❑ ระบบสามารถลดปริมาณของทีเคเอ็นได้ ด้วยกระบวนการ Nitrification และ Denitrification
3) **ฟอสฟอรัส :** ❑ ระบบสามารถลดปริมาณของฟอสฟอรัสได้
4) **พีเอช :** ❑ ระบบนี้สามารถปรับ pH ได้ด้วยตัวเองในกรณีที่มีกรดอินทรีย์เข้ามาเกี่ยวข้อง
5) **อุณหภูมิ :** ❑ อุณหภูมิ ที่เหมาะสมควรอยู่ในช่วง 35-40 ^{o}C ซึ่งมีความเหมาะสมกับประเทศไทยมาก แต่ไม่ควรจะเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว
6) **เกลือต่าง ๆ :** ❑ ปริมาณของ Na^{+} , K^{+} , Ca^{2+} , Mg^{2+} , NH_4^{+} จะไม่มีผลต่อระบบการย่อยสลายสารอินทรีย์ในน้ำเสีย
7) **มวลชีวภาพ :** ❑ ปริมาณตะกอนส่วนเกินขึ้นกับปริมาณความสกปรกในน้ำเสีย โดยประมาณ 0.2-0.5 กก./กก.บีโอดีที่ถูกกำจัด

8) ก๊าซ : ❑ ในระบบบำบัดที่ใช้อากาศปริมาณของก๊าซออกซิเจนที่ต้องการอยู่ระหว่าง 1-3.5 กก. ออกซิเจน/กก.บีโอดี

สำหรับรายละเอียดของระบบบำบัดน้ำเสียแบบใช้อากาศแต่ละชนิด มีดังนี้

1. <u>ระบบบ่อตามธรรมชาติ</u> (Stabilization Pond)

<u>บ่อกึ่งไร้อากาศ</u>

สภาวะช่วงบนของบ่อจะเป็นแบบมีออกซิเจน โดยรับออกซิเจนจากการสังเคราะห์แสงของสาหร่าย ส่วนบ่อช่วงล่างซึ่งแสงแดดส่องไม่ถึง และมีปริมาณออกซิเจนน้อยหรือไม่มีจะอยู่ในสภาวะแบบไร้ออกซิเจนซึ่งจุลินทรีย์จะย่อยสลายสารอินทรีย์และะแปรสภาพเป็นก๊าซต่าง ๆ ในลักษณะเดียวกับบ่อไร้อากาศ แต่ก๊าซที่ลอยขึ้นมาจะถูกออกซิไดส์โดยออกซิเจนที่อยู่ช่วงบนของบ่อ ทำให้กลายเป็นก๊าซที่ไม่มีกลิ่นเหม็น (โดยทั่วไปบ่อกึ่งไร้อากาศจะมีความลึก 1.0-1.5 เมตร)ในทางปฏิบัติพบว่าโรงงานส่วนใหญ่จะใช้เป็นระบบที่บำบัดน้ำเสียต่อจากระบบบ่อไร้อากาศหรือบ่อหมัก

<u>บ่อผึ่ง</u> (Oxidation Pond)

มีความลึกประมาณ 0.5-1.0 เมตร ดังนั้น แสงแดดจึงส่องทะลุตลอดความลึกของบ่อ ทำให้สาหร่ายเติบโตได้ดีและสังเคราะห์แสงให้ออกซิเจนแก่จุลินทรีย์ในบ่อ อีกทั้งมีออกซิเจนถ่ายเทที่ผิวน้ำ น้ำในบ่อจึงอยู่ในสภาวะมีอากาศ เนื่องจากความสามารถในการให้ออกซิเจนของระบบนี้มีจำกัด ทำให้ต้องใช้อัตราบรรทุกเชิงปริมาตรค่อนข้างต่ำ (ประมาณ 20 กรัมบีโอดีต่อตาราง-เมตรต่อวัน) จึงต้องใช้พื้นที่มากในการก่อสร้างระบบ อีกทั้งน้ำที่ออกจากบ่อจะมีสาหร่ายปะปนสูง จึงต้องมีบ่อผึ่งและบ่อบ่มไว้รองรับ

2. <u>ระบบบ่อเติมอากาศ</u> (Aerated Lagoon)

เป็นระบบบำบัดน้ำเสียที่จุลินทรีย์ใช้ออกซิเจนจากเครื่องเติมอากาศ โดยทั่วไปบ่อมีความลึกประมาณ 2.5-4.0 เมตร ระบบบ่อเติมอากาศมีความต้องการใช้พื้นที่น้อยกว่าระบบบ่อตามธรรมชาติมาก ระบบบ่อเติมอากาศแบ่งเป็น 2 แบบ แบบแรกเป็นแบบที่มีการผสมอย่างสมบูรณ์ เครื่องเติมอากาศในบ่อนี้จะมีกำลังเพียงพอให้ตะกอนทั้งหมดแขวนลอยอยู่ได้ จึงไม่มีการตกตะกอนจมก้นบ่อ และมีก๊าซออกซิเจนทั่วถึงตลอดความลึก ส่วนแบบที่สองเป็นแบบผสม เครื่องเติมอากาศในบ่อนี้จะให้ออกซิเจนพอเพียงกับน้ำในบ่อ แต่ไม่มากพอที่จะให้ตะกอนแขวนลอยอยู่ได้ทั้งหมด ตะกอนบางส่วนจะจมลงและเกิดการย่อยสลายของสารอินทรีย์โดยจุลินทรีย์ชนิดไม่ใช้อากาศ ดังนั้นส่วนล่างของบ่อจะอยู่ในสภาวะไร้อากาศ ส่วนด้านบนซึ่งมีออกซิเจนเพียงพอจะอยู่ในสภาวะใช้อากาศ

3. <u>ระบบตะกอนเร่ง</u> (Activated Sludge Process)

ในระบบตะกอนเร่ง กระบวนการย่อยสลายสารอินทรีย์จะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วโดยอาศัยจุลินทรีย์จำนวนมากที่แขวนลอยอยู่ในน้ำตะกอนของถังเติมอากาศ และต้องควบคุมความเข้มข้นของจุลินทรีย์ให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม โดยการย้อนกลับจุลินทรีย์บางส่วนที่ตกตะกอนในถังตกตะกอน ในขณะที่ตะกอนจุลินทรีย์ส่วนเกินจะถูกนำไปกำจัด เช่น ผ่านการย่อยสลายหรือนำไปตากแห้ง น้ำใสส่วนบนที่ไหลล้นออกจากถังตกตะกอนจะได้มาตรฐานสามารถระบายลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติได้

ระบบตะกอนเร่งจะทำงานอย่างมีประสิทธิภาพได้ ก็ต่อเมื่อสภาวะแวดล้อมในถังเติมอากาศเหมาะสมต่อการดำรงชีพของจุลินทรีย์ (แบคทีเรีย) กล่าวคือ

- ปริมาณออกซิเจนในน้ำตะกอนต้องไม่น้อยกว่า 0.5 มก./ลิตร ถ้าต่ำกว่านี้ แบคทีเรียชนิดเส้นใยจะเพิ่มจำนวนมากขึ้น ทำให้ตะกอนเกาะกันได้ยาก น้ำทิ้งจะขุ่น

- ต้องมีอาหารเสริมเพียงพอ ที่สำคัญได้แก่ ไนโตรเจนและฟอสฟอรัส ในอัตราส่วน BOD : N : P = 100 : 5 : 1 ถ้าอาหารเสริมไม่เพียงพอ จะมีผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ในถังเติมอากาศ เช่น การขาดไนโตรเจน ราจะเจริญเติบโตได้ดีกว่าแบคทีเรีย ทำให้ตะกอนจุลินทรีย์จมตัวได้ยาก เป็นต้น

- ค่า pH จะต้องอยู่ในช่วง 6.5-9.0 ถ้า pH ต่ำกว่า 6.5 จะมีราเกิดขึ้นมาก แต่ถ้า pH สูงเกินไป จุลินทรีย์จะย่อยสลายสารอินทรีย์ได้ช้า

- อุณหภูมิไม่ควรเกิน 40°C

ระบบตะกอนเร่งมีหลายรูปแบบ ซึ่งเกิดจากการวิจัยพัฒนาระบบมาอย่างต่อเนื่อง โดยคำนึงถึงการประหยัดพลังงาน ประสิทธิภาพของการบำบัดน้ำเสียและการควบคุมดูแลระบบ สำหรับระบบตะกอนเร่งรูปแบบที่ใช้งานกันมาก ได้แก่

Conventional Activated Sludge

ลักษณะทางชลศาสตร์ในถังเติมอากาศจะเป็นแบบ Plug Flow น้ำทิ้งและตะกอนจุลินทรีย์ที่หมุนเวียนกลับมาใช้จะไหลเข้าทางตอนหัวของถังเติมอากาศ ใช้เวลาในการเติมอากาศประมาณ 6 ชั่วโมง ปริมาณตะกอนหมุนเวียนประมาณ 25%-50% ของปริมาณน้ำทิ้ง เนื่องจากการไหลเป็นแบบ Plug Flow ทำให้ค่าบีโอดีสูงสุดตรงหัวถังเติมอากาศและค่อย ๆ ลดลงตามความยาวของถัง ความต้องการออกซิเจนของแบคทีเรียจึงมีค่าสูงสุดที่ตรงหัวถัง และค่อย ๆ ลดลงตามความยาวของถังเช่นกัน ส่วนอัตราการเติมออกซิเจนนั้น จะมีค่าคงที่ตลอดความยาวของถังเติมอากาศ

เพื่อให้การใช้ออกซิเจนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยทั่วไปจึงออกแบบให้อัตราการเติมออกซิเจนสอดคล้องกับความต้องการออกซิเจนของแบคทีเรีย (Tapered Aeration)

Step-Aeration

เพื่อไม่ให้ความต้องการออกซิเจนที่หัวถังเติมอากาศมากจนเกินไป ในระบบ AS แบบนี้ น้ำทิ้งจะถูกแบ่งระบายเข้าถังอากาศหลายจุด นอกจากจะทำให้การใช้ออกซิเจนมีประสิทธิภาพสูงขึ้นแล้วยังทำให้ค่า F/M สม่ำเสมอตลอดถังเติมอากาศด้วย วิธีนี้ใช้กันแพร่หลายในการเพิ่มประสิทธิภาพของระบบ AS แบบธรรมดา

High-Rate

หลักการเหมือนแบบธรรมดา แต่ต่างกันตรงที่ใช้เวลาในการเติมอากาศสั้นมากประมาณ 1.5-3 ชั่วโมง และค่า MLSS ในถังเติมอากาศต่ำมากเพียง 200-500 มก./ล. เมื่อเทียบกับค่า MLSS ที่เกินกว่า 1,500 มก./ล. ในระบบ AS แบบอื่น ๆ ดังนั้นค่า F/M จึงสูงมาก ทำให้การเจริญเติบโตของแบคทีเรียอยู่ในช่วงระหว่าง Log Growth Phase และ Declining Growth Phase แบคทีเรียจึงทำลายบีโอดีได้รวดเร็ว แต่การตกตะกอนของตะกอนจุลินทรีย์ไม่ดีจึงทำให้น้ำทิ้งขุ่น ระบบนี้มีประสิทธิภาพในการลดค่า BOD ต่ำคือประมาณ 60-70% ระบบ High-Rate AS จึงเหมาะสำหรับกำจัดน้ำทิ้งที่มีค่าบีโอดีต่ำ

Biosorption หรือ Contact Stabilization

ระบบนี้อาศัยหลักการที่ว่า การลดของค่าบีโอดีในระบบ AS นั้นแบ่งออกได้เป็น 2 ระยะ คือ ระยะแรกเกิดขึ้นในช่วงเวลา 20-40 นาทีแรก เมื่อน้ำทิ้งผสมกับตะกอนจุลินทรีย์ สารอินทรีย์ในน้ำทิ้งก็จะถูกแบคทีเรียดูดซึมเข้าไว้ในเซลล์อย่างรวดเร็ว ระยะที่สอง แบคทีเรียจะปล่อยน้ำย่อยออกมาทำลายสารอินทรีย์ที่ดูดซึมไว้ สารอินทรีย์บางส่วนจึงละลายกลับออกมาในน้ำทิ้งอีก ทำให้ค่าบีโอดีกลับเพิ่มสูงขึ้น จากนั้นแบคทีเรียก็จะทำลายสารอินทรีย์ต่อไป จึงทำให้ค่าบีโอดีลดลง

ในระบบ AS แบบทั่ว ๆ ไป การลดของค่าบีโอดีทั้งสองระยะนี้เกิดขึ้นในถังเติมอากาศเดียวกัน แต่สำหรับระบบ Contact Stabilization จะออกแบบให้ทั้งสองระยะแยกจากกัน โดยใช้ถังเติมอากาศสองถัง โดยน้ำทิ้งจะถูกระบายมาเข้าถังเติมอากาศถังแรกเรียกว่า Contact Tank ซึ่งมีค่า MLSS สูงกว่า 4,000 มก./ล. ใช้เวลาเติมอากาศนาน 30-90 นาที เพื่อให้แบคทีเรียดูดซึมสารอินทรีย์ จากนั้นนำ Mixed Liquor มาตกตะกอนแยกตะกอนจุลินทรีย์ออก แล้วนำตะกอนจุลินทรีย์ซึ่งดูดซึมสารอินทรีย์ไว้แล้วไปเข้าถังเติมอากาศถังที่สองเรียกว่า Reaeration Tank เพื่อให้แบคทีเรียทำลายบีโอดีที่ดูดซึมไว้ ใช้เวลาในการเติมอากาศนานประมาณ 3-6 ชั่วโมง จนแบคทีเรียพร้อมที่จะดูดซึมสารอินทรีย์อีกครั้ง จึงนำตะกอนจุลินทรีย์กลับไปเข้า Contact Tank

ข้อดีของระบบ Contact Stabilization คือ สามารถลดค่าก่อสร้างลงได้ เนื่องจากใช้ถังเติมอากาศที่มีปริมาตรน้อยกว่าถังเติมอากาศในระบบ AS แบบอื่น ๆ ส่วนแบบ Contact Stabilization เหมาะสำหรับกำจัดน้ำทิ้งที่สารอินทรีย์ส่วนใหญ่อยู่ในรูปของอนุภาคคอลลอยด์ที่แบคทีเรียดูดซึมได้ง่าย

Complete Mix

ลักษณะทางชลศาสตร์ของระบบนี้เป็นแบบ Complete Mix คือ ออก-แบบให้น้ำทิ้งและตะกอนจุลินทรีย์ไหลเข้าถังเติมอากาศสม่ำเสมอตลอดถัง เพื่อให้ Mixed Liquor ในถังเติมอากาศเป็นเนื้อเดียวกันหมด(homogeneous) ทำให้ความต้องการออกซิเจนและอัตราการเติมออกซิเจนเท่ากันทุกจุด ระบบนี้จึงมีเสถียรภาพต่อ Shock loads สูงมาก และสามารถกำจัดน้ำทิ้งที่มีค่าบีโอดีสูงประมาณ 5,000-10,000 มก./ล. ได้

Extended Aeration

ระบบนี้ออกแบบให้การเจริญเติบโตของแบคทีเรียอยู่ใน Endogeneous Phase จึงใช้ค่า F/M ต่ำและเวลาในการเติมอากาศนานมาก เพื่อให้ประสิทธิภาพในการกำจัดสูงและต้องการให้ตะกอนจุลินทรีย์ส่วนเกินที่ต้องแยกออกมากำจัดมีน้อยที่สุด เพราะต้องการลดค่าก่อสร้างระบบกำจัดตะกอนส่วนเกิน แต่เนื่องจากระยะเวลาในการเติมอากาศนานมาก ถังเติมอากาศจึงต้องมีขนาดใหญ่ ถ้าปริมาณน้ำทิ้งมีมากแล้ว ผลที่ได้จากการใช้แบบ Extended Aeration เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการกำจัดตะกอนส่วนเกินจะไม่คุ้มกับผลเสียที่เกิดขึ้นจากการที่ต้องใช้ถังเติมอากาศขนาดใหญ่ ในสหรัฐอเมริกาพบว่าระบบแบบนี้เหมาะสำหรับกำจัดน้ำทิ้งประมาณไม่เกิน 1 ล้านแกลลอน/วัน (3,785 $ม^3$/วัน)

Oxidation-Ditch

ระบบแบบนี้โดยแท้จริงแล้วเป็นระบบ Extended Aeration AS แต่แทนที่จะใช้ถังเติมอากาศเป็นถังลึก 3-4 เมตร รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าเหมือนระบบ AS แบบอื่น ๆ จะใช้คูรูปวงรีลึกเพียง 1.50 เมตรแทนถังเติมอากาศเพื่อต้องการให้การก่อสร้างง่าย ดังนั้น Oxidation Ditch จึงใช้พื้นที่มากกว่า AS แบบอื่น ๆเหมาะสำหรับกำจัดน้ำทิ้งปริมาณไม่มากนัก และที่ดินราคาไม่แพงเกินไป

Pure Oxygen

เป็นระบบ AS ที่ใหม่ที่สุดโดยใช้ก๊าซออกซิเจนอัดลงไปใน Mixed-Liquor โดยตรงแทนที่จะใช้อากาศ ทำให้แบคทีเรียเจริญเติบโตได้เร็วยิ่งขึ้น ตะกอนจุลินทรีย์จมตัวได้ดีมาก และระบบกำจัดสามารถทำงานที่มีค่า F/M สูงได้ ทำให้สามารถลดขนาดของถังเติมอากาศได้

Sequencing Batch Reactor

เป็นระบบบำบัดน้ำเสียที่ใช้ถังเติมอากาศเพียงถังเดียวสามารถทำหน้าที่ทั้งการเติมอากาศเพื่อย่อยสลายสารอินทรีย์ และทำหน้าที่แยกตะกอนด้วยการตกตะกอนภายในถังเดียวกันนี้ เป็นระบบที่ปล่อยให้น้ำเสียไหลเข้าถังที่มีตะกอนอยู่ภายในถังแล้วและกำลังเติมอากาศอยู่ หลังจากนั้นจะหยุดเติมอากาศทำให้ตกตะกอน จะได้น้ำใสส่วนบนที่สามารถปล่อยทิ้งออกได้ เป็นอันเสร็จสิ้นกระบวนการบำบัด จากนั้นสามารถนำน้ำเสียชุดใหม่เข้ามาบำบัดต่อไป และเพื่อให้การดำเนินการบำบัดน้ำเสียได้อย่างต่อเนื่อง อาจมีถังบำบัดน้ำเสีย 2 ถัง ขึ้นไปทำงานสลับกันไป และระบบนี้ยังสามารถกำจัด

ไนโตรเจนและฟอสฟอรัสได้ระดับหนึ่งและยังพบว่าระบบนี้จะป้องกันการเกิดปัญหาตกตะกอนไม่ดี คือ ปัญหาสลัดจ์อืด (Bulking Sludge) และป้องกันการเกิดฟอง (Foam) ขึ้นจนล้นถังออกมาได้อีกด้วย

4. <u>ระบบโปรยกรอง</u> (Trickling Filters)

ระบบนี้ประกอบด้วยตัวกลางบรรจุอยู่ในถัง เพื่อให้จุลินทรีย์เกาะอยู่ตามผิวตัวกลาง การเติมอากาศจะอาศัยออกซิเจนจากอากาศผสมกับน้ำเสียก่อนที่จะไหลผ่านผิวตัวกลางที่มีจุลินทรีย์เกาะอยู่ ซึ่งมีลักษณะเป็นเมือกหนาพอเพียงที่จะให้ออกซิเจนแทรกซึมเข้าไปได้ น้ำเสียจะถูกนำมาโปรยลงบนผิวหน้าของถังปฏิกิริยา และจะไหลหยด (Trickling) ผ่านตัวกลางลงสู่ก้นถัง ในขณะที่น้ำทิ้งไหลผ่านเมือกจุลินทรีย์รอบตัวกลาง จุลินทรีย์จะดูดซึมสารอินทรีย์ต่าง ๆ เข้าไป ในขณะเดียวกันก็ทำลายสารอินทรีย์ด้วยปฏิกิริยาแบบใช้ออกซิเจน เมือกจุลินทรีย์จึงเติบโตหนาขึ้น จนในที่สุดจุลินทรีย์ชั้นในที่เกาะกับก้อนหินจะตายเนื่องจากขาดอาหาร จึงทำให้เมือกจุลินทรีย์หลุดออกจากก้อนหินปะปนไปกับน้ำทิ้ง น้ำทิ้งที่ระบายออกจากถังปฏิกิริยาจะผ่านไปเข้าถังตกตะกอนเพื่อแยกตะกอนเมือกจุลินทรีย์ออก ตะกอนที่แยกออกมาได้ต้องนำไปกำจัดต่อด้วยวิธีการที่เหมาะสม

ระบบนี้มักจะมีระบบให้น้ำล้นไหลเวียนกลับสู่ระบบอีกครั้งเป็นวงจร (Recirculation) เพื่อประโยชน์ต่าง ๆ ดังนี้

1) เพื่อให้น้ำเสียได้ไหลผ่านจุลชีพที่เกาะบนผิวตัวกลางมากกว่าหนึ่งครั้ง ซึ่งทำให้ประสิทธิภาพในการบำบัดน้ำเสียดีขึ้น
2) เพื่อเพิ่มปริมาณออกซิเจนในน้ำเสีย (DO) ที่ไหลเข้าระบบ
3) เพื่อปรับสภาพของน้ำเสียที่อาจมีค่าบีโอดี หรือ pH สูงหรือต่ำเกินไปสำหรับระบบ
4) ช่วยเสริมประสิทธิภาพในการกระจายของน้ำเสียที่ไหลผ่านผิวตัวกลาง ซึ่งมีแนวโน้มช่วยลดปัญหาอุดตันขึ้นในระบบ และลดปัญหาเกี่ยวกับแมลงเกาะตอมได้บ้าง
5) เพื่อให้น้ำไหลผ่านจุลินทรีย์ที่เกาะผิวกลางอยู่ตลอดเวลา แม้จะมีน้ำเสียไหลเข้ามาในบางช่วงน้อยมากก็ตาม ซึ่งป้องกันการเกิดจุลินทรีย์แห้งตายหลุดออกไป

5. <u>ระบบแผ่นหมุนชีวภาพ</u> (Rotating Biological Contactor, RBC)

RBC อาศัยหลักเกณฑ์คล้ายระบบ Tricking Filter (TF) แต่ทำการปรับปรุงให้ตัวกลาง (ซึ่งเป็นที่ยึดเกาะของแผ่นฟิล์มจุลินทรีย์) สามารถหมุนรอบตัวเองได้ ตัวกลางมีลักษณะเป็นแผ่นทำจากพลาสติกหรือสารสังเคราะห์ชนิดต่าง ๆ เช่น โพลิเอทิลีน (PE), โพลิไวนิลคลอไรด์ (PVC) และไฟเบอร์กลาส (Fiberglass) เป็นต้น รูปทรงกระบอกประกอบด้วยแผ่นตัวกลางเป็นลอน

จัดเรียงติดต่อกันเป็นรูพรุนเพื่อเพิ่มพื้นที่ผิวยึดเกาะแก่เมือกจุลินทรีย ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 2.0-3.6 เมตร และตัวกลางนี้จะถูกวางให้จมอยู่ในน้ำเสียส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งจะสัมผัสกับอากาศ

เมื่อผ่านน้ำเสียสู่ถังปฏิกิริยา ตะกอนที่ปะปนมาก็จะตกอยู่สู่ข้างล่างของถัง ส่วนสารอินทรีย์ที่ละลายหรืออยู่ในสภาพแขวนลอย (Colloidal Organic) จะถูกย่อยสลายโดยจุลินทรีย์ซึ่งอาศัยออกซิเจนในอากาศเป็นตัวเร่งปฏิกิริยาเพื่อการเจริญเติบโตและสร้างเซลล์ใหม่ จุลินทรีย์ที่เกิดขึ้นจะเกาะอยู่บริเวณผิวของตัวกลางซึ่งหมุนรอบตัวเองอย่างช้า ๆ ด้วยความเร็ว 1-2 รอบ/นาที เพื่อป้องกันไม่ให้แผ่นจุลินทรีย์ที่ติดอยู่กับตัวกลางหลุดออกและทำหน้าที่คล้ายเครื่องเติมอากาศ (mechanical aerator)เพราะเมื่อตัวกลางหมุนรอบตัวเองก็จะทำให้ส่วนที่จมอยู่ในน้ำเสียขึ้นมาสัมผัสอากาศรับออกซิเจน เพื่อใช้ในการเจริญเติบโตของจุลินทรีย์ และเปลี่ยนส่วนที่อยู่ในอากาศลงไปสัมผัสกับน้ำเสียเพื่อให้เกิดการย่อยสลายสารอินทรีย์ในน้ำเสียสลับกันไป ทำให้สามารถรักษาสภาพการย่อยสลายสารอินทรีย์ในน้ำเสียแบบใช้ออกซิเจนอยู่ได้ตลอดไป เมื่อจุลินทรีย์เจริญเติบโตมากขึ้นเรื่อย ๆ ก็จะเกาะอยู่บริเวณรอบผิวของตัวกลางทำให้แผ่นฟิล์ม (Slime) หนาขึ้นเรื่อย ๆ ขณะที่สภาพของจุลินทรีย์ด้านในที่ติดกับตัวกลางมีความแข็งแรงลดลง เนื่องจากขาดอาหาร มีอายุนาน และอยู่สภาวะไร้ออกซิเจน แผ่นฟิล์มจุลินทรีย์ก็จะหลุดจากตัวกลางตกลงสู่ส่วนล่างของถัง ซึ่งตะกอนจุลินทรีย์จะทับถมกันเป็นจำนวนมากและออกซิเจนไม่สามารถละลายซึมผ่านลงไปถึง ทำให้เกิดสภาพไร้ออกซิเจนบริเวณตอนล่างของถังปฏิกิริยา น้ำเสียส่วนบนจะไหลไปสู่ถังตกตะกอนเพื่อแยกตะกอนออกไปกำจัดต่อไป

6. <u>การเปรียบเทียบระบบบำบัดน้ำเสียแบบใช้อากาศ</u>

ระบบบำบัดน้ำเสียแต่ละประเภทต่างก็สามารถบำบัดให้น้ำทิ้งที่ออกจากระบบมีค่าเป็นไปตามมาตรฐานน้ำทิ้งของทางราชการ แต่ระบบใดจะมีความเหมาะสมมากที่สุดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น พื้นที่ เงินลงทุน บุคลากร คุณภาพของน้ำทิ้งที่ต้องการ เป็นต้น ดังนั้นในตารางที่ 5-2 ได้แสดงข้อดี-ข้อเสียของระบบบำบัดน้ำเสียแบบใช้อากาศแต่ละประเภทไว้ เพื่อประกอบการพิจารณาในเบื้องต้นในการเลือกระบบบำบัดน้ำเสียที่มีความเหมาะสมของโรงงานแต่ละแห่งได้

ตารางที่ 5-2 เปรียบเทียบข้อดีและข้อเสียของระบบบำบัดแบบใช้อากาศประเภทต่าง ๆ

ประเภทของระบบบำบัดน้ำเสีย / ข้อดี-ข้อเสีย	ระบบบ่อธรรมชาติ (OP)	ระบบบ่อเติมอากาศ (AL)	ระบบตะกอนเร่ง (AS)	ระบบโปรยกรอง (TF)	ระบบแผ่นหมุนชีวภาพ (RBC)
ข้อดี	1. ไม่ต้องใช้ผู้ควบคุมที่มีความรู้สูง (น้อยที่สุดเมื่อเทียบกับระบบอื่น ๆ) 2. สิ้นเปลืองพลังงานน้อยกว่าระบบอื่น ๆ 3. สิ้นเปลืองค่าก่อสร้างน้อย 4. ค่าดำเนินการต่ำที่สุด 5. รับภาระแปรปรวนของความเข้มข้นของบีโอดีได้สูง	1. ไม่ต้องใช้ผู้ควบคุมที่มีความรู้สูง เพราะไม่ต้องควบคุมตะกอนจุลินทรีย์ 2. สิ้นเปลืองพลังงานน้อยกว่าระบบอื่น ๆ 3. ก่อสร้างง่ายไม่ต้องสูบตะกอนกลับ 4. มีตะกอนส่วนเกินที่ต้องกำจัดน้อย	1. ระบบมีประสิทธิภาพสูงมากกว่า 90% 2. ใช้พื้นที่น้อยกว่าระบบบ่อเติมอากาศ 3. ไม่มีปัญหาเรื่องกลิ่น 4. คุณภาพน้ำทิ้งได้ตามมาตรฐาน	1. ระบบมีประสิทธิภาพสูงมากกว่า 90% 2. ไม่มีปัญหาเรื่องการตกตะกอนจุลินทรีย์ 3. ไม่ต้องใช้ผู้ควบคุมที่มีความรู้ความชำนาญสูง 4. ประหยัดพลังงานกว่าระบบตะกอนเร่ง เนื่องจากใช้ออกซิเจนจากอากาศที่อยู่ในช่องระหว่างตัวกลาง 5. ทนทานต่อ Shock load และการเปลี่ยนแปลงของปริมาณน้ำเสียได้ดี	1. ระบบมีประสิทธิภาพสูงใกล้เคียงกับระบบตะกอนเร่ง 2. ใช้พลังงานน้อยกว่าประมาณครึ่งหนึ่งของระบบตะกอนเร่ง 3. ไม่มีปัญหาเรื่องตะกอนลอย 4. ไม่ต้องใช้ผู้ควบคุมดูแลระบบที่มีความรู้ความชำนาญสูงมาก
ข้อเสีย	1. ใช้พื้นที่มากกว่าระบบอื่น ๆ 2. ประสิทธิภาพการบำบัดต่ำกว่าระบบอื่น ๆ 3. ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงได้ยากกว่าระบบอื่น ๆ 4. สภาพดินฟ้าอากาศมีผลต่อการทำงานของระบบ	1. มีตะกอนหลุดออกไปกับน้ำทิ้ง 2. ประสิทธิภาพการบำบัดต่ำกว่าระบบอื่น ๆ 3. ใช้พื้นที่มาก 4. การบำบัดไม่เท่ากันทุกจุดเพราะออกซิเจนกระจายไม่ทั่วถึง 5. อาจเกิดฟองจากการกวนของเครื่องเติมอากาศ 6. ขอบบ่อและก้นบ่อชำรุดง่ายหากเป็นบ่อดิน	1. เป็นระบบที่ใช้พลังงานสูงกว่าระบบบ่อเติมอากาศ 2. มีตะกอนส่วนเกินที่ต้องกำจัดเป็นประจำ 3. ต้องใช้ผู้ควบคุมระบบที่มีความรู้ความชำนาญ 4. มักมีปัญหาเรื่องการตกตะกอนในถังตกตะกอนสุดท้าย 5. ค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างและดำเนินการสูงกว่าระบบบ่อเติมอากาศ	1. ค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างสูงกว่าระบบตะกอนเร่ง 2. ในบางครั้งจะมีกลิ่น 3. เป็นที่เพาะยุงและแมลงซึ่งยังทำให้เกิดการอุดตันของตัวกรองและท่อกระจายน้ำเสียได้ง่าย 4. ตะกอนจุลินทรีย์หนาตากแห้งได้ช้า 5. อากาศและอาหารเป็นข้อจำกัดการเจริญเติบโตของจุลินทรีย์ที่เกาะอยู่กับตัวกลางบริเวณด้านใน	1. ค่าก่อสร้างสูงกว่าระบบอื่น ๆ 2. หากระบบไม่มีหลังคาคลุมจะเกิดสาหร่ายคลุมผิวหน้าจานทำให้ประสิทธิภาพลดลง 3. ออกซิเจนเป็นปัจจัยจำกัดที่สำคัญของการทำงานของระบบนี้

5.3 การกำจัดตะกอนส่วนเกินจากระบบบำบัดน้ำเสีย

จากรายละเอียดเรื่องวิธีการบำบัดน้ำเสียที่เกิดจากกระบวนการฆ่าสุกร และโคและสุกรในหัวข้อ 5.2.1 และ 5.2.2 นั้น จะเห็นได้ว่ามีตะกอนส่วนเกินเกิดขึ้นทั้งในระบบบำบัดแบบไร้อากาศและแบบใช้อากาศ ซึ่งตะกอนส่วนเกินจะมีมากหรือน้อยนั้น ผลส่วนหนึ่งมาจากของแข็งแขวนลอยที่มีอยู่ในน้ำเสียเริ่มต้นที่ไม่สามารถย่อยสลายได้สมบูรณ์และตกจมลงสู่ด้านล่าง

ในระบบบ่อไร้อากาศแบบเปิดหรือบ่อหมัก การกำจัดตะกอนส่วนเกินควรดำเนินการเป็นช่วง ๆ ขึ้นอยู่กับสภาวะของแต่ละโรงงาน โดยส่วนใหญ่โรงงานควรจะขุดลอกบ่อหมักบ่อแรกทุก ๆ 3-5 ปี ส่วนตะกอนส่วนเกินที่อยู่ในถังตกตะกอนขั้นสุดท้ายจะถูกกำจัดออกไปอย่างต่อเนื่อง

กากตะกอนที่เกิดจากระบบบำบัดขั้นทุติยภูมิ จะประกอบด้วยมวลชีวภาพของจุลินทรีย์เป็นส่วนใหญ่ และมีของแข็งแขวนลอยที่ยากต่อการกำจัดปนเปื้อนในปริมาณน้อย อีกทั้งน้ำเสียที่เกิดจากโรงงานฆ่าสัตว์ จะไม่มีปัญหาการปนเปื้อนจากโลหะหนักจนส่งผลให้ตะกอนส่วนเกินในบ่อบำบัดมีการสะสมของโลหะหนัก ดังนั้น จึงสามารถนำกากตะกอนส่วนเกินเหล่านี้กลับไปใช้ในพื้นที่เกษตรกรรมในส่วนของการเป็นปุ๋ย (fertilizer) ได้

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากในกากตะกอนมีปริมาณของน้ำอยู่สูง ดังนั้นจำเป็นต้องทำให้กากตะกอนมีความเข้มข้นขึ้นด้วยอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น เครื่องรีดตะกอน หรือลานตากตะกอน กากตะกอนที่แห้งพอสมควรแล้วสามารถนำไปใช้เป็นปุ๋ยในพื้นที่การเกษตรได้โดยไถพรวนคลุกไปกับดิน

5.4 ตัวอย่างการออกแบบระบบบำบัดน้ำเสียจากโรงงานฆ่าโคและสุกร

บริษัทที่ปรึกษาได้ออกแบบระบบบำบัดน้ำเสียสำหรับโรงงานฆ่าโคและสุกร โดยแบ่งเป็น 3 กรณีตามกำลังการผลิต ดังนี้

<u>กรณีที่ 1</u>เมื่อโรงงานมีกำลังการผลิต 100 ตัว/วัน

ข้อมูลที่ใช้ในการออกแบบ ได้แก่

- ปริมาณน้ำเสีย	=	50	ลบ.ม./วัน
- ค่าบีโอดีน้ำเสีย	=	3,000	มิลลิกรัม/ลิตร

<u>กรณีที่ 2</u>เมื่อโรงงานมีกำลังการผลิต 300 ตัว/วัน

ข้อมูลที่ใช้ในการออกแบบ ได้แก่

- ปริมาณน้ำเสีย	=	150	ลบ.ม./วัน
- ค่าบีโอดีน้ำเสีย	=	3,000	มิลลิกรัม/ลิตร

<u>กรณีที่ 3</u>เมื่อโรงงานมีกำลังการผลิต 500 ตัว/วัน

ข้อมูลที่ใช้ในการออกแบบ ได้แก่

- ปริมาณน้ำเสีย	=	250	ลบ.ม./วัน
- ค่าบีโอดีน้ำเสีย	=	3,000	มิลลิกรัม/ลิตร

ทั้งนี้ทั้ง 3 กรณีกำหนดค่าบีโอดีน้ำทิ้งหลังผ่านการบำบัด = 20 มิลลิกรัม/ลิตร ส่วนค่าคงที่ ที่ใช้สำหรับออกแบบระบบบำบัดน้ำเสียสำหรับโรงงานฆ่าโคและสุกรแสดงดังตารางที่ 5-3 สำหรับรายละเอียดของระบบบำบัดน้ำเสียแต่ละชนิด มีดังนี้

5.4.1 ระบบบำบัดแบบบ่อไร้อากาศติดตามด้วยบ่อกึ่งไร้อากาศและบ่อบ่ม

รูปแบบขั้นตอนการทำงานของระบบบำบัดชนิดนี้ แสดงดังรูปที่ 5-4 ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ น้ำเสียจะไหลรวมกันมาตามท่อระบายน้ำซึ่งปลายท่อจะมีตะแกรงกรองละเอียด หลังจากนั้นน้ำเสียจะไหลเข้าสู่บ่อดักไขมันแล้วไหลลงสู่บ่อสูบ ซึ่งจะสูบส่งน้ำเสียไปยังบ่อไร้อากาศหรือบ่อหมัก บ่อที่ 1, 2 และ 3 ติดตามด้วยบ่อกึ่งไร้อากาศ หรือบ่อกึ่งหมัก จำนวน 6 บ่อ และบ่อผึ่ง ตามลำดับ ผลการคำนวณองค์ประกอบของระบบบำบัดน้ำเสียทั้ง 3 กรณี แสดงดังตารางที่ 5-4 (รายการคำนวณโดยละเอียดนำเสนอในภาคผนวก ง.)

5.4.2 ระบบบำบัดแบบบ่อไร้อากาศติดตามด้วยบ่อเติมอากาศและบ่อผึ่ง

รูปแบบขั้นตอนการทำงานของระบบบำบัดชนิดนี้ แสดงดังรูปที่ 5-5 ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ น้ำเสียจะไหลรวมกันมาตามท่อระบายน้ำซึ่งปลายท่อจะมีตะแกรงกรองละเอียด หลังจากนั้นน้ำเสียจะไหลเข้าบ่อดักไขมันแล้วไหลลงสู่บ่อสูบ ซึ่งจะสูบส่งน้ำเสียไปยังบ่อไร้อากาศหรือบ่อหมัก จากบ่อหมักน้ำเสียจะไหลเข้าสู่บ่อเติมอากาศบ่อที่ 1 และบ่อที่ 2 ก่อนจะไหลเข้าสู่บ่อผึ่ง และบ่อเติมคลอรีน ตามลำดับ ผลการคำนวณองค์ประกอบของระบบบำบัดน้ำเสียทั้ง 3 กรณี แสดงดังตารางที่ 5-5 (รายการคำนวณโดยละเอียดนำเสนอในภาคผนวก ง.)

5.4.3 ระบบบำบัดแบบบ่อไร้อากาศติดตามด้วยระบบตะกอนเร่ง

รูปแบบขั้นตอนการทำงานของระบบบำบัดชนิดนี้แสดงดังรูปที่ 5-6 ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ ภายหลังจากน้ำเสียไหลผ่านตะแกรงกรอง บ่อดักไขมัน และบ่อสูบแล้ว น้ำเสียจะถูกสูบส่งเข้าสู่บ่อไร้อากาศ จากบ่อนี้น้ำเสียจะถูกสูบเข้าสู่ระบบตะกอนเร่ง ซึ่งประกอบด้วยถังเติมอากาศ (Aeration Tank) และถังตกตะกอน (Sedimentation Tank) น้ำเสียจะถูกจุลินทรีย์ในถังเติมอากาศย่อยสลายสารอินทรีย์ในน้ำเสียทำให้น้ำมีความสกปรกลดลง แล้วน้ำที่ผ่านการบำบัดแล้วจะไหลเข้าสู่ถังตกตะกอนเพื่อแยก

ตะกอนออกจากน้ำทิ้งที่ผ่านการบำบัดแล้ว ผลการคำนวณองค์ประกอบของระบบบำบัดน้ำเสียทั้ง 3 กรณี แสดงดังตารางที่ 5-6 (รายการคำนวณโดยละเอียดนำเสนอในภาคผนวก ง.)

สำหรับค่าใช้จ่ายในการบำบัดน้ำเสียจากโรงงานฆ่าสุกร และโคและสุกร สุกร และโคและสุกร และกระบือ โดยเฉพาะค่าอุปกรณ์เครื่องจักร และค่าเดินระบบบำบัดน้ำเสียทั้ง 3 ระบบและ 3 กรณีสรุปได้ดังตารางที่ 5-7 ถึง 5-9

ตารางที่ 5-3 การเปรียบเทียบค่าคงที่เพื่อใช้ออกแบบระบบบำบัดน้ำเสียสำหรับโรงงานฆ่าโคและสุกร

ระบบบำบัดน้ำเสีย	ค่าคงที่	ค่าทางทฤษฎี	ค่าจากภาคสนาม	ค่าที่เลือกใช้
Anaerobic Pond	VLR (kg BOD/m^3-d)	0.15-0.04 [1]	0.30	0.30
Facultative Pond	SLR (kg BOD/ha-d)	380 [2]	356	บ่อแรก 380 บ่อสอง 300
Aerated Lagoon	K (d^{-1})	0.5-3.0 [3]	2.3	บ่อแรก 2.0 บ่อสอง 1.5
Activated Sludge	F/M (d^{-1})	0.02-0.4 [1]	0.31, 0.25	0.2
	MLVSS (mg/l)	1,500-3,000[1]	1,000และ 3,000	2,400 และ 2,800

หมายเหตุ : 1 Metcalf & Eddy

2 Mc.Garry & Pescod

3 W.Wesley Eckenfelder,Jr.

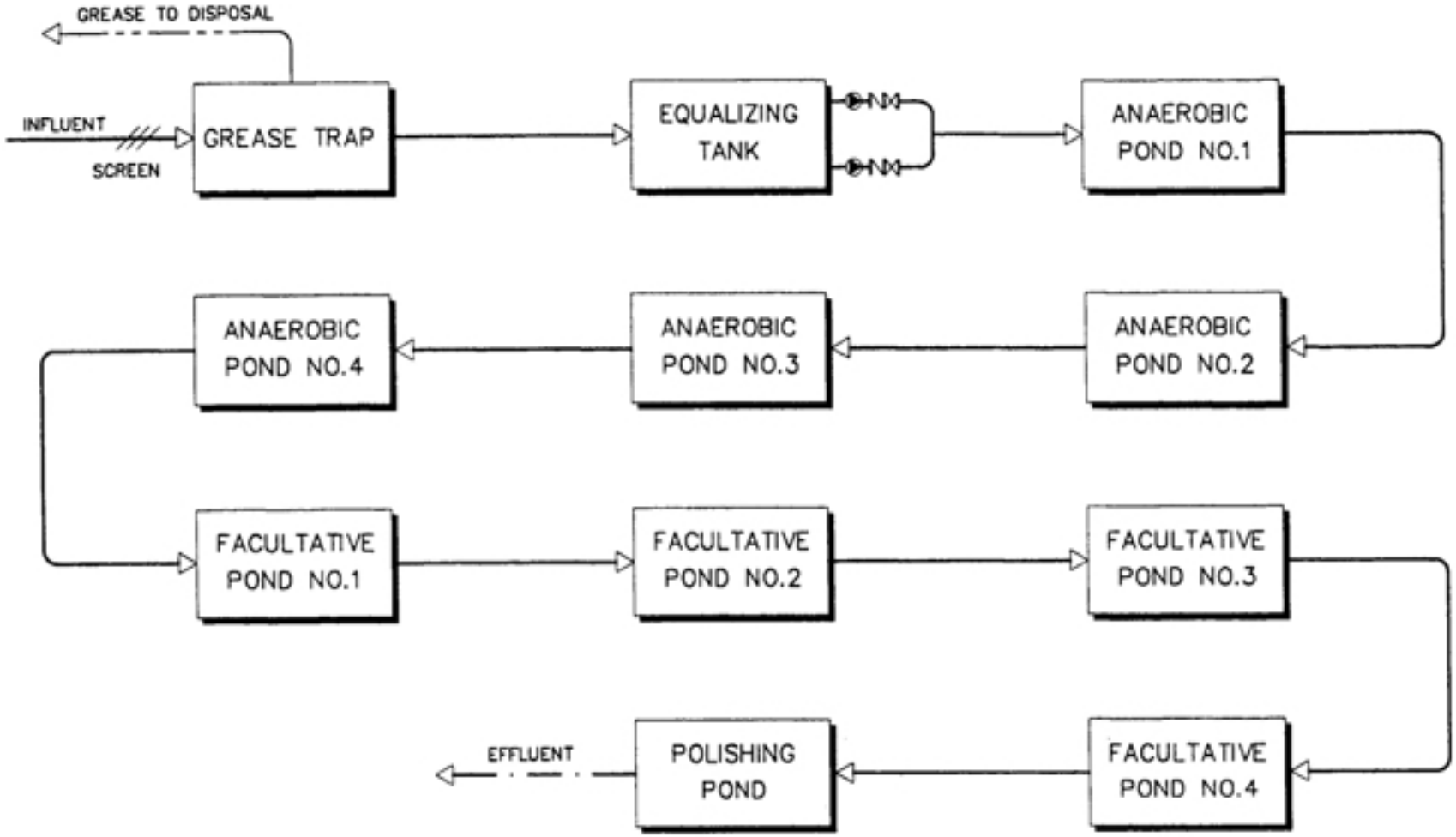

รูปที่ 5-4 (ก) Flow Diagram ระบบบำบัดน้ำเสีย (ขนาดพื้นที่มาก)
ของโรงงานฆ่าสุกร โค และกระบือ (100 และ 300 ตัว/วัน)

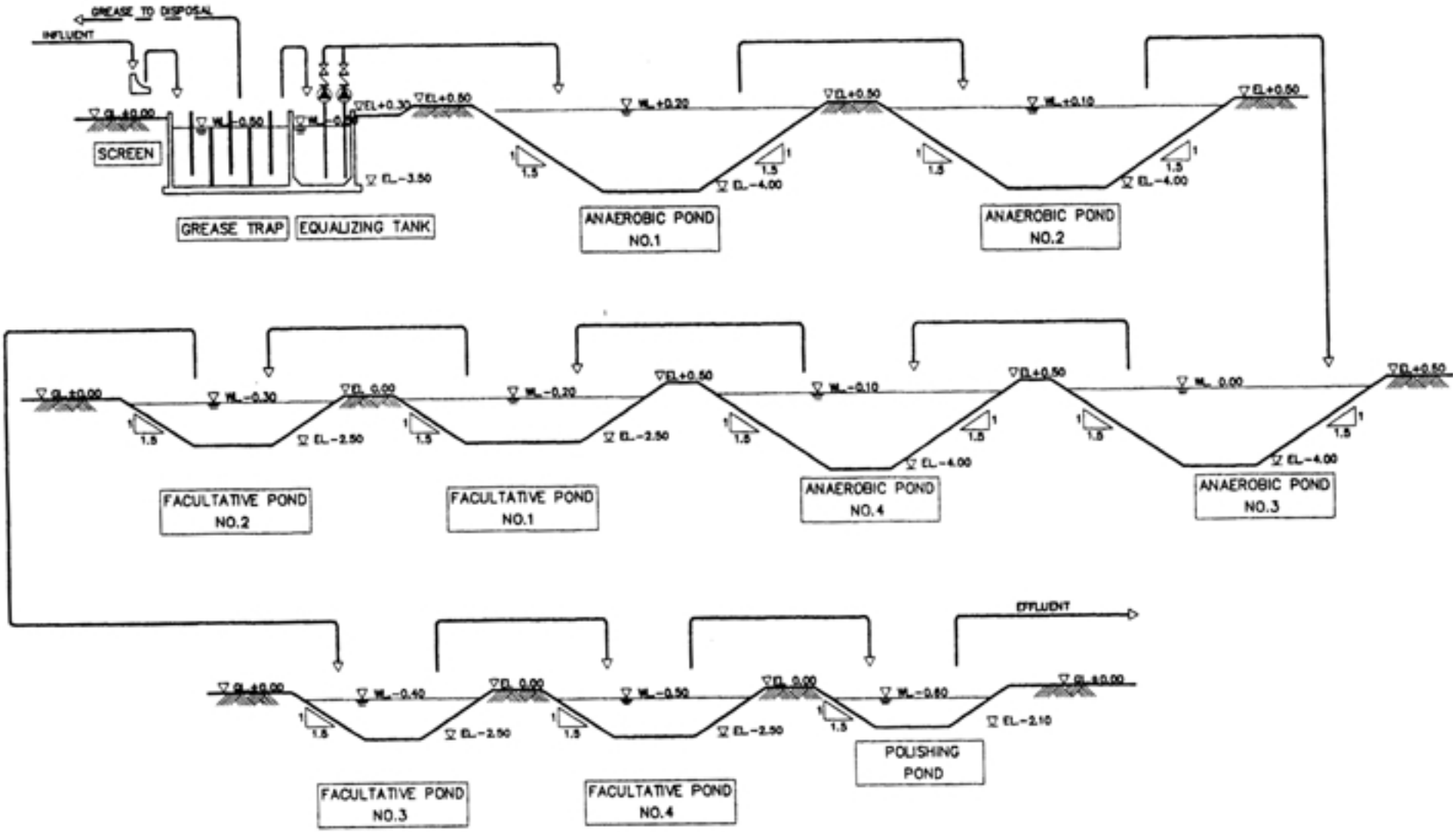

รูปที่ 5-4 (ข) Hydraulic Profile ระบบบำบัดน้ำเสีย (ขนาดพื้นที่มาก)
ของโรงงานฆ่าสุกร โค และกระบือ (100 และ 300 ตัว/วัน)

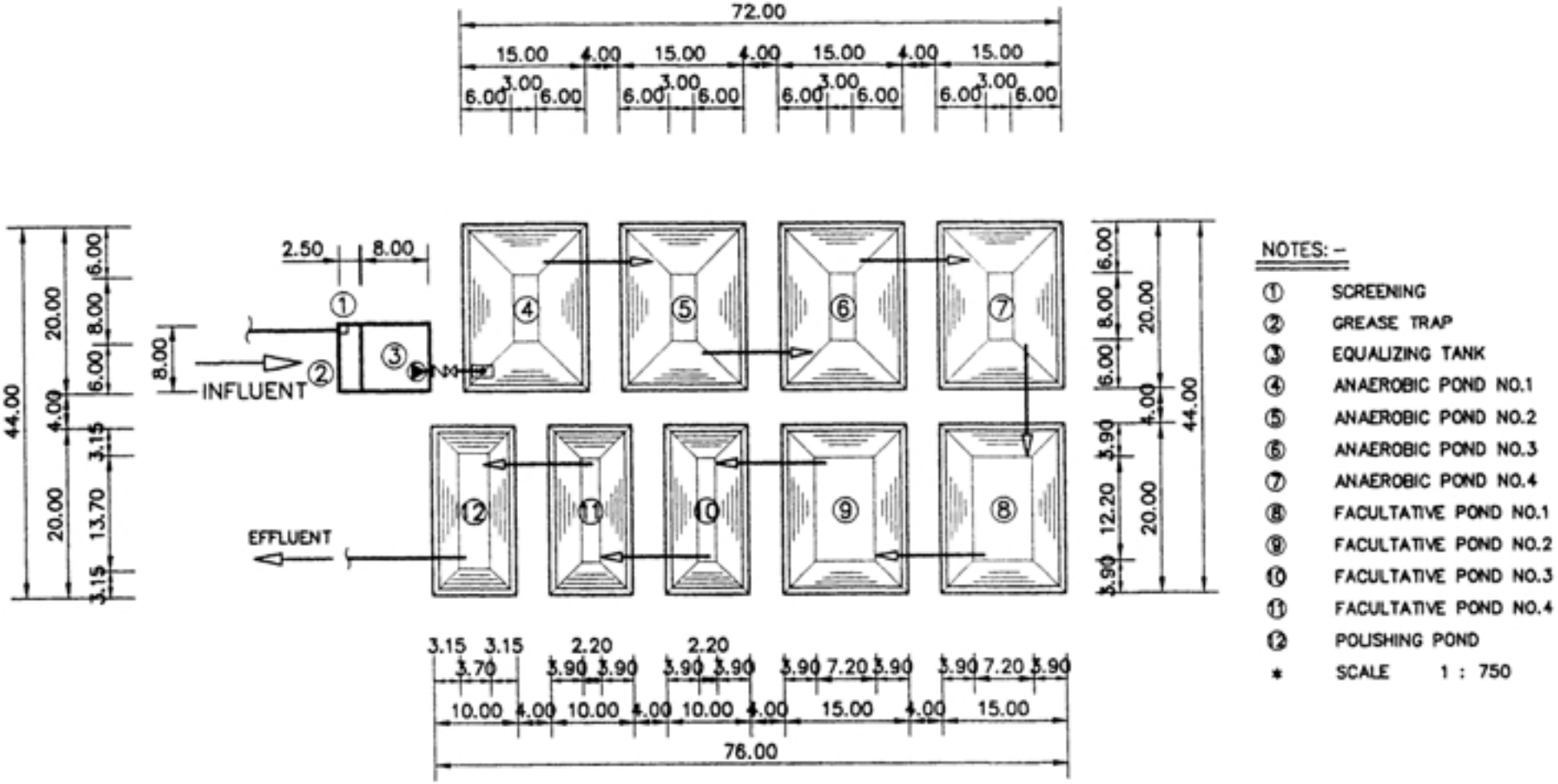

รูปที่ 5-4 (ค) Plant Lay-out ระบบบำบัดน้ำเสีย (ขนาดพื้นที่มาก)
ของโรงงานฆ่าสุกร โค และกระบือ (100 ตัว/วัน)

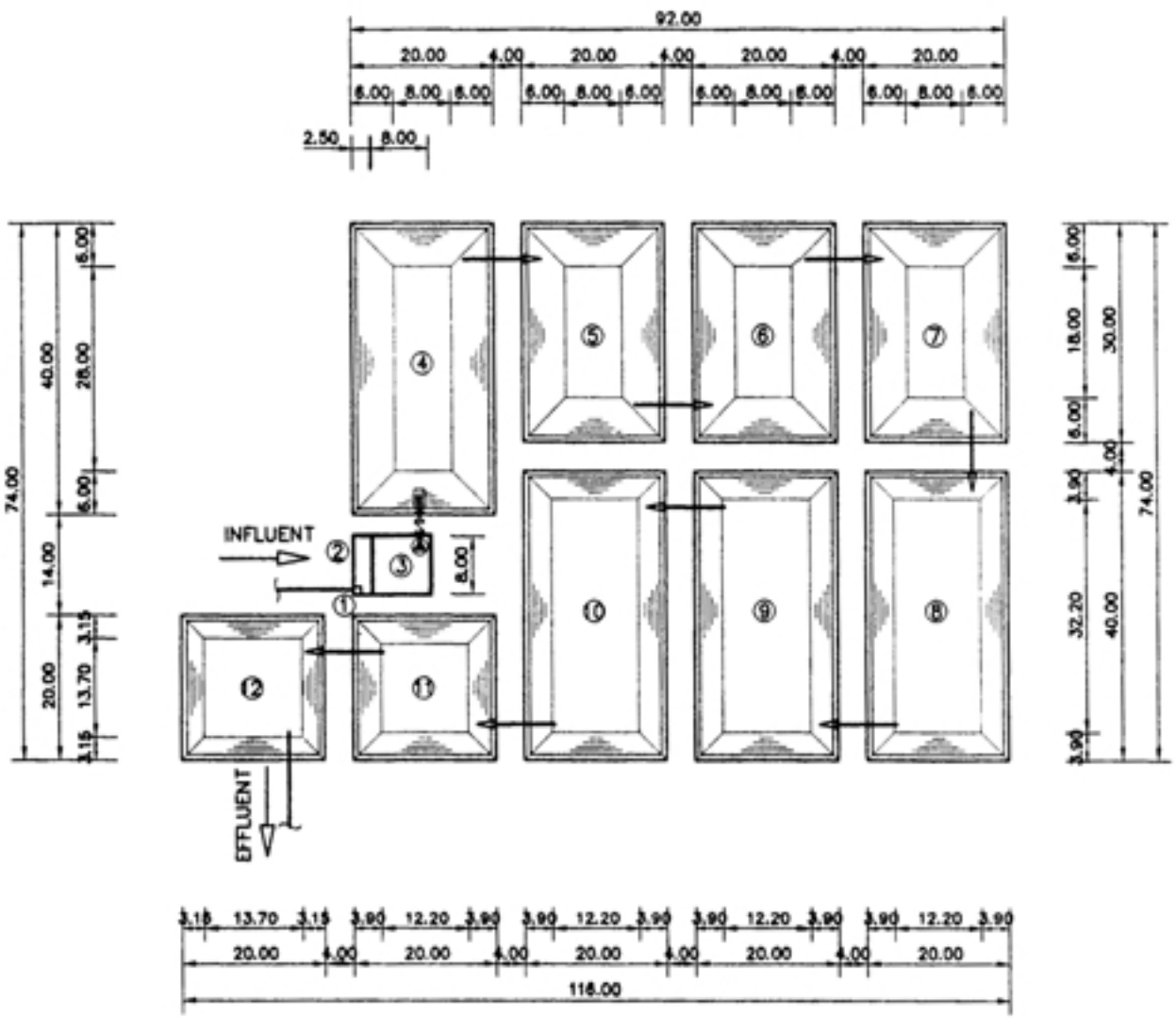

NOTES: –

① SCREENING
② GREASE TRAP
③ EQUALIZING TANK
④ ANAEROBIC POND NO.1
⑤ ANAEROBIC POND NO.2
⑥ ANAEROBIC POND NO.3
⑦ ANAEROBIC POND NO.4
⑧ FACULTATIVE POND NO.1
⑨ FACULTATIVE POND NO.2
⑩ FACULTATIVE POND NO.3
⑪ FACULTATIVE POND NO.4
⑫ POLISHING POND
* SCALE 1 : 1000

รูปที่ 5-4 (3) Plant Lay-out ระบบบำบัดน้ำเสีย (ขนาดพื้นที่มาก)
ของโรงงานฆ่าสุกร โค และกระบือ (300 ตัว/วัน)

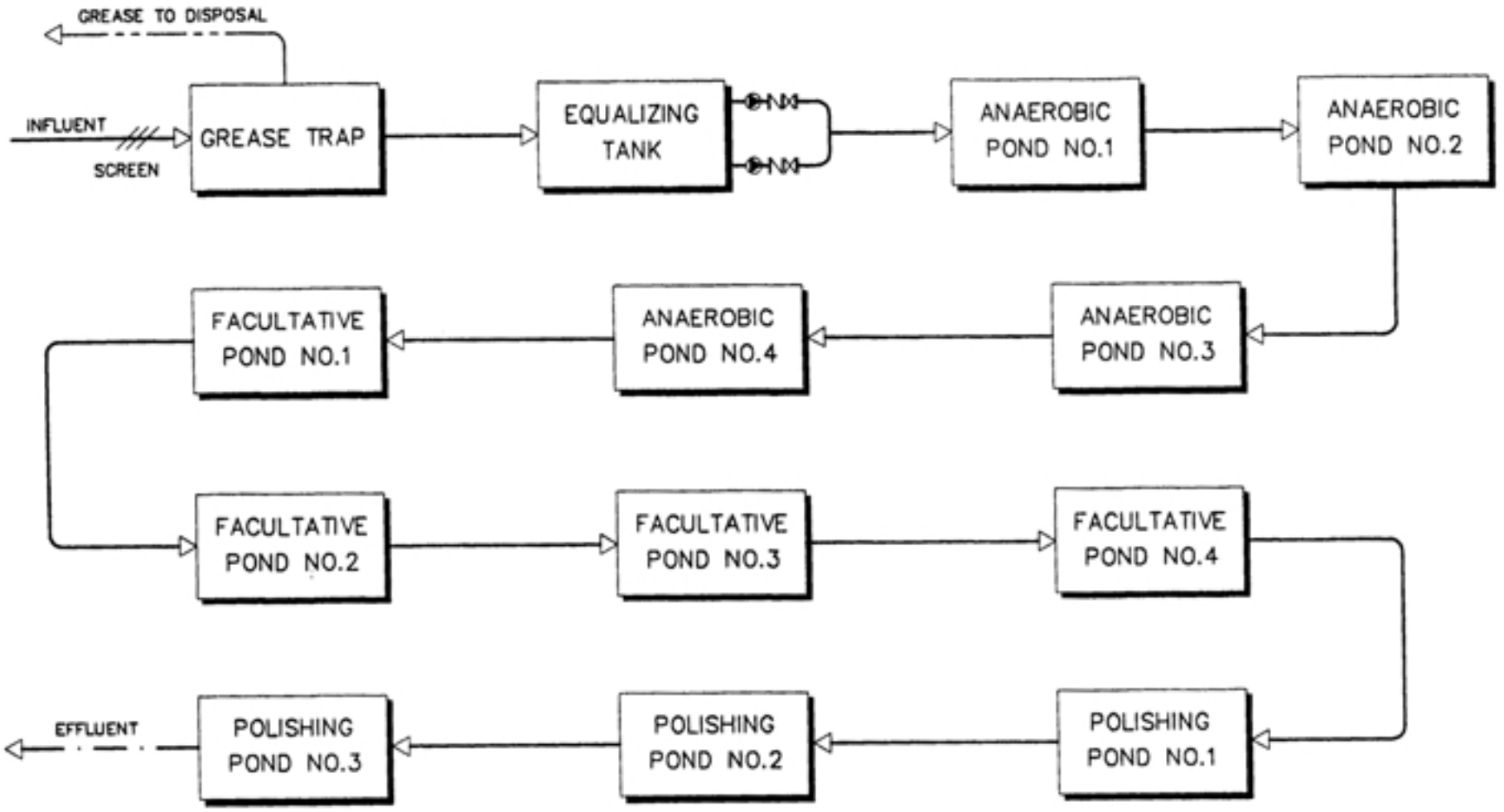

รูปที่ 5-4 (ข) Flow Diagram ระบบบำบัดน้ำเสีย (ขนาดพื้นที่มาก)
ของโรงงานฆ่าสุกร โค และกระบือ (500 ตัว/วัน)

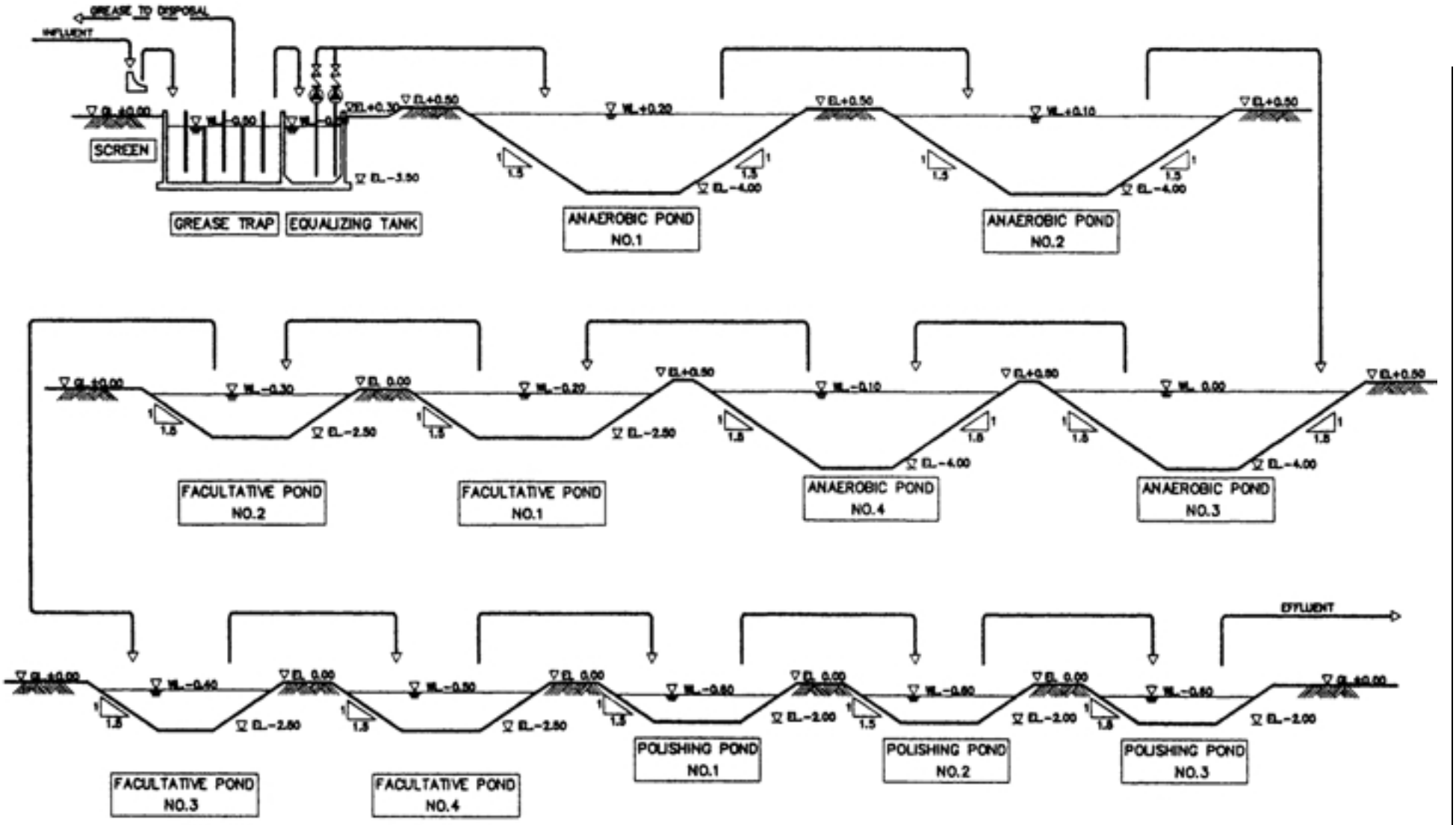

รูปที่ 5-4 (ฉ) Hydraulic Profile ระบบบำบัดน้ำเสีย (ขนาดพื้นที่มาก)
ของโรงงานฆ่าสุกร โค และกระบือ (500 ตัว/วัน)

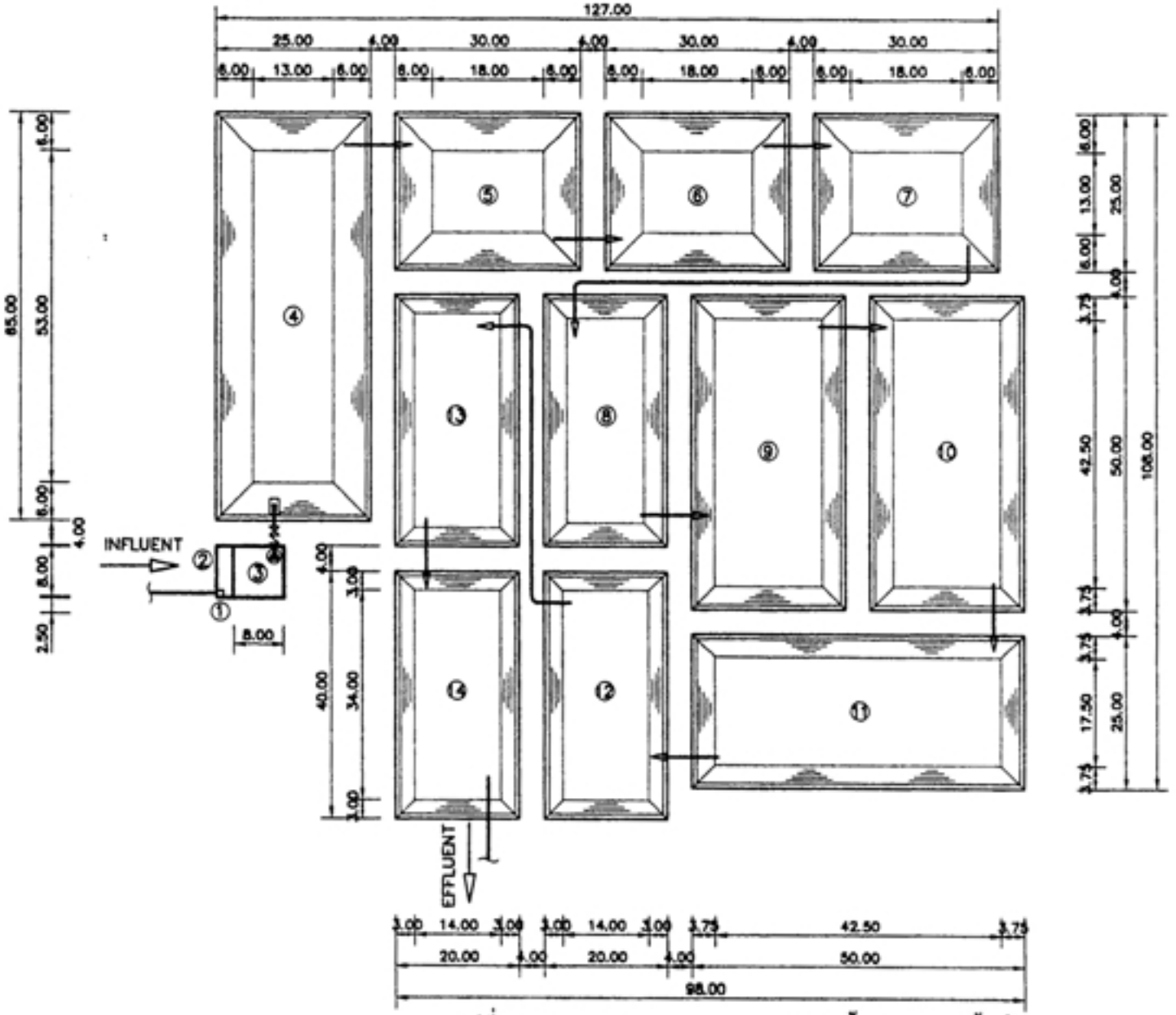

NOTES: –

① SCREENING
② GREASE TRAP
③ EQUALIZING TANK
④ ANAEROBIC POND NO.1
⑤ ANAEROBIC POND NO.2
⑥ ANAEROBIC POND NO.3
⑦ ANAEROBIC POND NO.4
⑧ FACULTATIVE POND NO.1
⑨ FACULTATIVE POND NO.2
⑩ FACULTATIVE POND NO.3
⑪ FACULTATIVE POND NO.4
⑫ POLISHING POND NO.1
⑬ POLISHING POND NO.2
⑭ POLISHING POND NO.3
★ SCALE 1 : 1,000

รูปที่ 5-4 (ข) Plant Lay-out ระบบบำบัดน้ำเสีย (ขนาดพื้นที่มาก)
ของโรงงานฆ่าสุกร โค และกระบือ (500 ตัว/วัน)

[CMS-1997\IWD-009\500\PLANT-1 (SPK)]

ตารางที่ 5-4 สรุปผลการคำนวณระบบบำบัดน้ำเสียที่ใช้พื้นที่มากของโรงงานฆ่าสุกร ไคและกระบือที่มีกำลังการผลิต 100, 300 และ 500 ตัว/วัน

องค์ประกอบของระบบบำบัด	โรงงานที่มีกำลังการผลิต (กำลังการผลิต 100 ตัว/วัน)					โรงงานที่มีกำลังการผลิต (กำลังการผลิต 300 ตัว/วัน)					โรงงานที่มีกำลังการผลิต (กำลังการผลิต 500 ตัว/วัน)				
อัตราการไหล (ลบ.ม./วัน)	50					150					250				
ปริมาณความสกปรกในรูปบีโอดี (กก./วัน)	150					450					750				
	UNIT	WIDTH (m.)	LENGTH (m.)	DEPTH (m.)	SF.AREA (m2)	UNIT	WIDTH (m.)	LENGTH (m.)	DEPTH (m.)	SF.AREA (m2)	UNIT	WIDTH (m.)	LENGTH (m.)	DEPTH (m.)	SF.AREA (m2)
ตะแกรงละเอียด	1					1					1				
บ่อดักไขมัน	1	1.5	3.7	2.5	5.55	1	2.5	6.2	2.5	15.5	1	3.2	8.0	2.5	25.6
บ่อไร้อากาศบ่อที่ 1	1	15	20	3.7	300	1	20	40	3.7	800	1	25	50	3.7	1,250
บ่อไร้อากาศบ่อที่ 2	1	15	20	3.6	300	1	20	30	3.6	600	1	25	30	3.6	750
บ่อไร้อากาศบ่อที่ 3	1	15	20	3.5	300	1	20	30	3.5	600	1	25	30	3.5	750
บ่อไร้อากาศบ่อที่ 4	1	15	20	3.4	300	1	20	30	3.4	600	1	25	30	3.5	750
บ่อกึ่งไร้อากาศบ่อที่ 1	1	15	20	2.0	300	1	20	40	2.0	800	1	25	50	2.0	1,250
บ่อกึ่งไร้อากาศบ่อที่ 2	1	15	20	2.0	300	1	20	40	2.0	800	1	25	50	2.0	1,250
บ่อกึ่งไร้อากาศบ่อที่ 3	1	10	20	2.0	200	1	20	40	2.0	800	1	25	50	2.0	1,250
บ่อกึ่งไร้อากาศบ่อที่ 4	1	10	20	2.0	200	1	20	20	2.0	400	1	25	50	2.0	1,250
บ่อบ่มบ่อที่ 1	1	10	20	1.5	200	1	20	20	1.5	400	1	20	40	1.5	800
บ่อบ่มบ่อที่ 2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	20	40	1.5	800
บ่อบ่มบ่อที่ 3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	20	40	1.5	800
พื้นที่การบำบัด (ตร.ม.)	2,400					5,800					10,900				
พื้นที่การบำบัด (ไร่)	1.50					3.63					6.81				
พื้นที่ระบบบำบัด (ไร่)	2.09					5.36					8.57				
อัตราการไหล : พื้นที่ (ลบ.ม./วัน:ไร่)	23.92					27.98					29.17				
ปริมาณความสกปรกในรูปบีโอดี : พื้นที่ (กก./วัน:ไร่)	71.77					83.96					87.51				

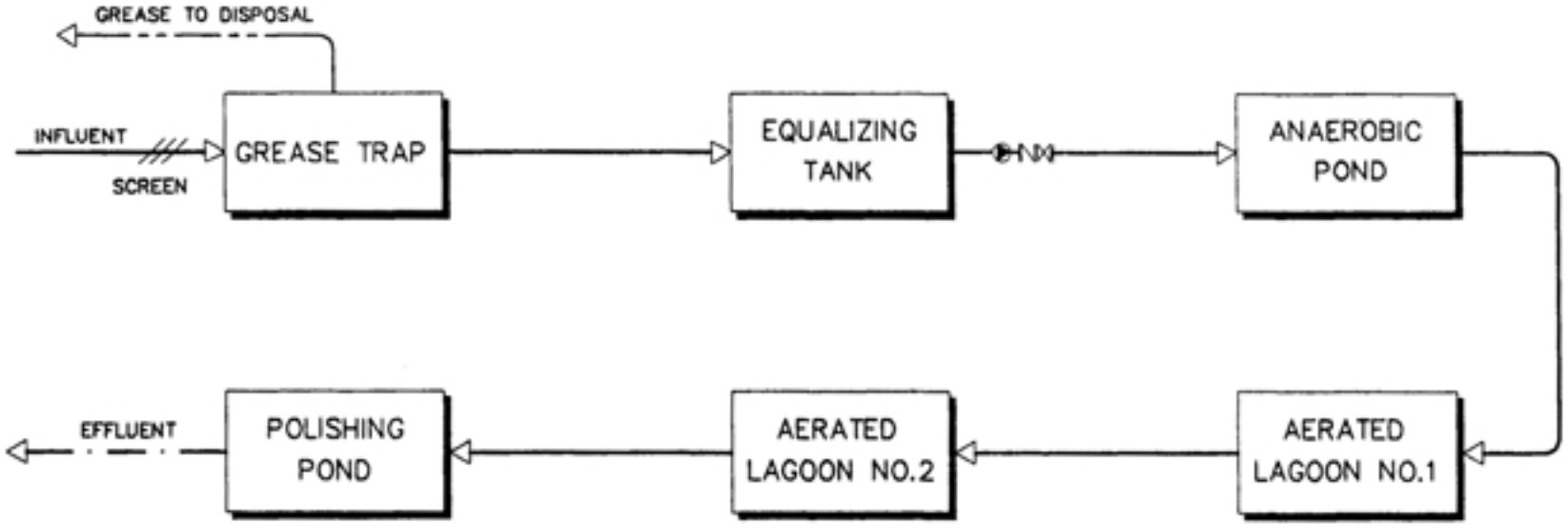

รูปที่ 5-5 (ก) Flow Diagram ระบบบำบัดน้ำเสีย (ขนาดพื้นที่ปานกลาง)
ของโรงงานฆ่าสุกร ไก่ และกระบือ

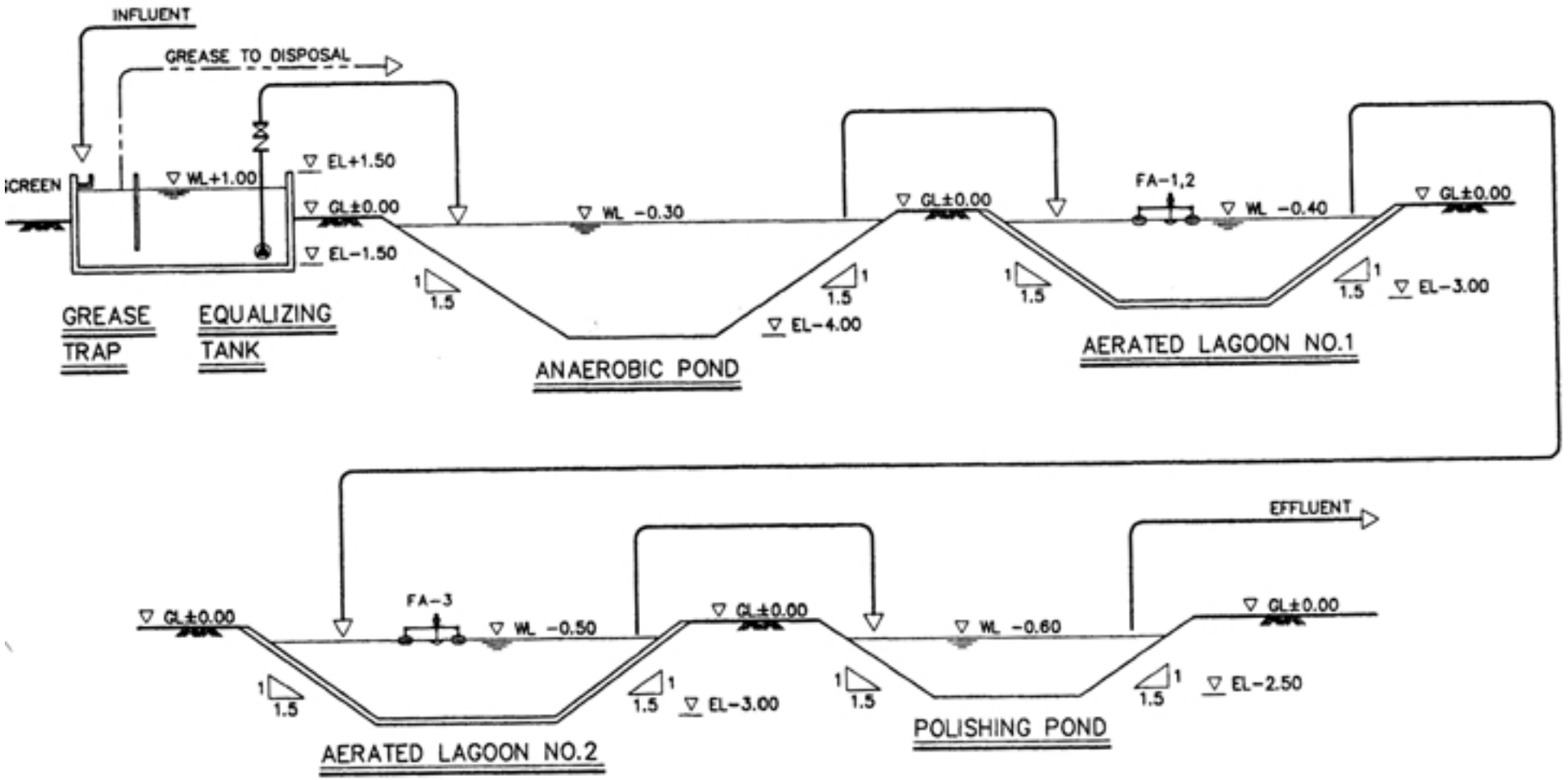

รูปที่ 5-5 (ข) Hydraulic Profile ระบบบำบัดน้ำเสีย (ขนาดพื้นที่ปานกลาง)
ของโรงงานฆ่าสุกร โค และกระบือ

SCALE V. = 1:200
H. = NOT TO SCALE

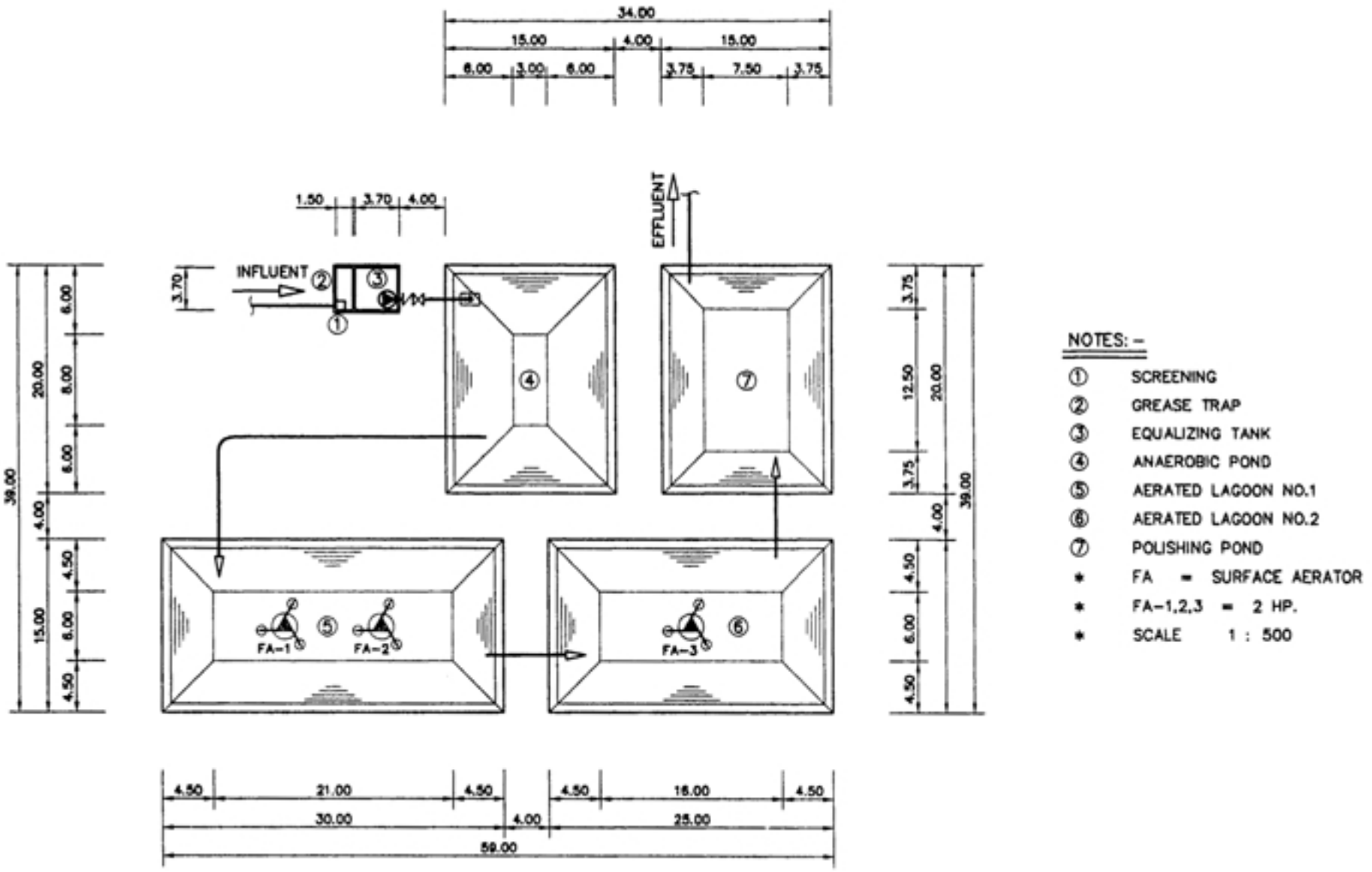

รูปที่ 5-5 (ค) Plant Lay-out ระบบบำบัดน้ำเสีย (ขนาดพื้นที่ปานกลาง)
ของโรงงานฆ่าสุกร โค และกระบือ (100 ตัว/วัน)

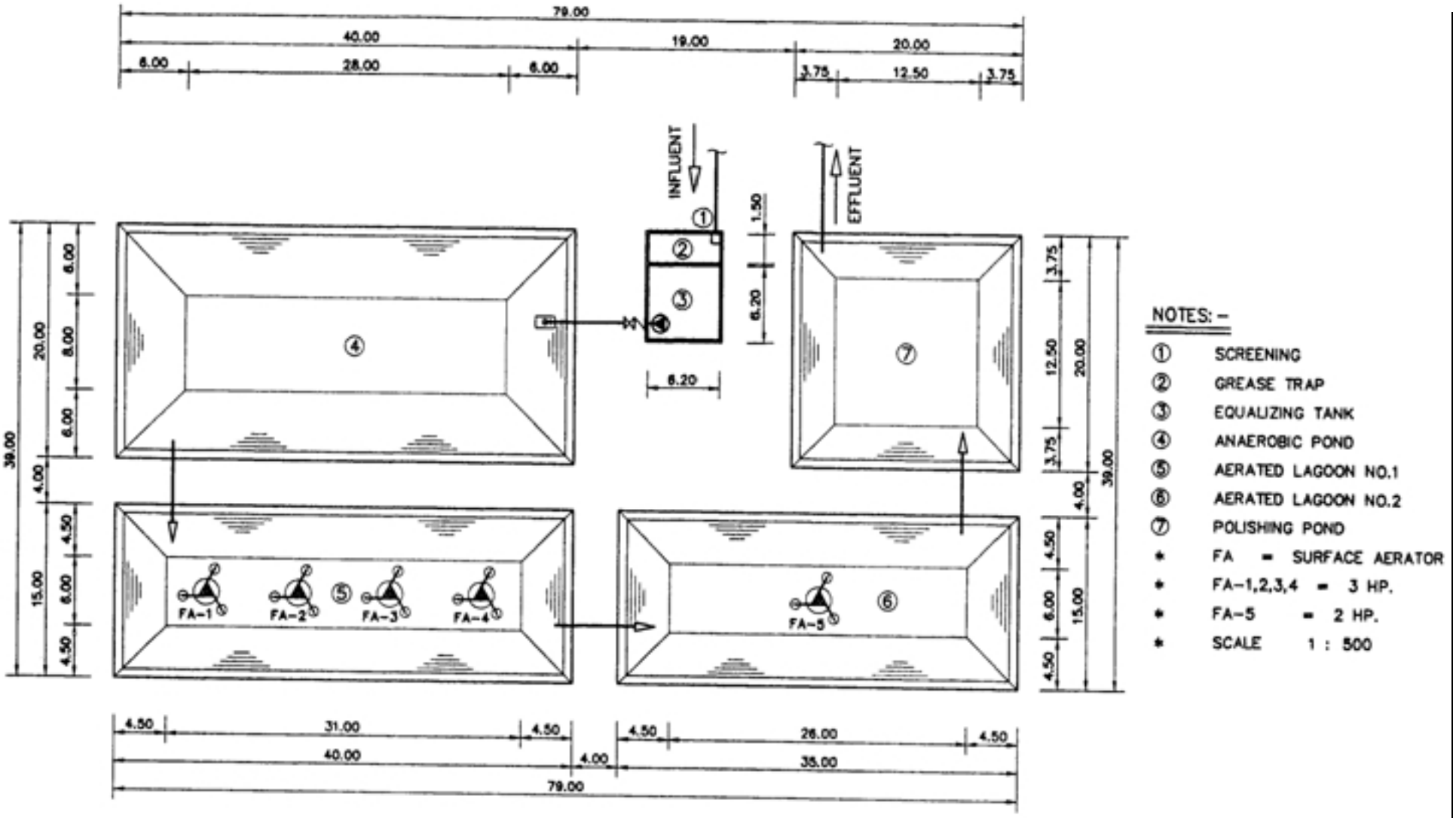

รูปที่ 5-5 (ง) Plant Lay-out ระบบบำบัดน้ำเสีย (ขนาดพื้นที่ปานกลาง)
ของโรงงานฆ่าสุกร โค และกระบือ (300 ตัว/วัน)

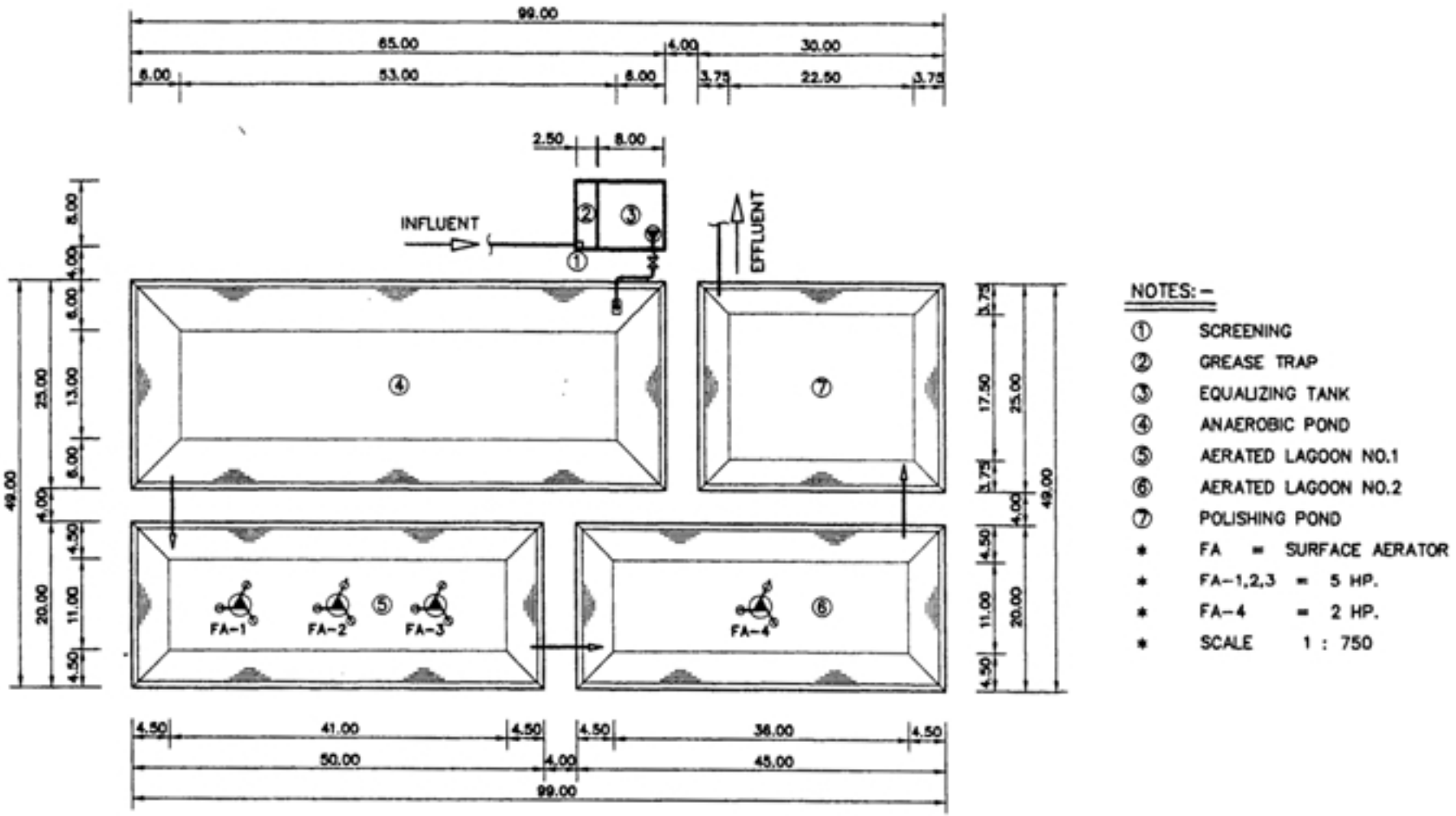

รูปที่ 5-5 (9) Plant Lay-out ระบบบำบัดน้ำเสีย (ขนาดพื้นที่ปานกลาง)
ของโรงงานฆ่าสุกร โค และกระบือ (500 ตัว/วัน)

<u>ตารางที่ 5-5</u> สรุปผลการคำนวณระบบบำบัดน้ำเสียที่ใช้พื้นที่มากของโรงงานฆ่าสุกร โคและกระบือที่มีกำลังก

องค์ประกอบของระบบบำบัด	โรงงานที่มีกำลังผลิต 100 ตัว/วัน				
อัตราไหล (ลบ.ม./วัน)	50				
ปริมาณความสกปรกในรูปบีโอดี (กก./วัน)	150				
	UNIT	**WIDTH (m.)**	**LENGTH (m.)**	**DEPTH (m.)**	**SF. AREA (m^2)**
ตะแกรงละเอียด	1				
บ่อดักไขมัน	1	1.5	3.7	2.5	5.55
บ่อไร้อากาศ	1	15	20	3.7	300
บ่อเติมอากาศ บ่อที่ 1	1	30	15	2.5	450
บ่อเติมอากาศ บ่อที่ 2	1	25	15	2.5	375
บ่อผึ่ง	1	20	15	2.0	300
พื้นที่การบำบัด (ตร.ม.)	1,425				
พื้นที่การบำบัด (ไร่)	0.89				
พื้นที่ระบบบำบัด (ไร่)	1.44				
อัตราไหล : พื้นที่ (ลบ.ม./วัน:ไร่)	34.72				
ปริมาณความสกปรกในรูปบีโอดี : พื้นที่ (กก./วัน:ไร่)	104.17				

ารผลิต 100 , 300 และ 500 ตัว/วัน

โรงงานที่มีกำลังผลิต 300 ตัว/วัน					โรงงานที่มีกำลังผลิต 500 ตัว/วัน				
150					250				
450					750				
UNIT	**WIDTH (m)**	**LENGTH (m)**	**DEPTH (m)**	**SF. AREA (m^2)**	**UNIT**	**WIDTH (m)**	**LENGTH (m)**	**DEPTH (m)**	**SF. AREA (m^2)**
1					1				
1	2.5	6	2.5	15.5	1	3.2	8.0	2.5	25.6
1	20	40	3.7	800	1	25	50	3.7	1,250
1	40	15	2.5	600	1	50	20	2.5	1,000
1	35	15	2.5	525	1	45	20	2.0	900
1	20	20	2.0	400	1	29	25	2.0	725
2,325					3,875				
1.45					2.42				
1.92					3.03				
78.12					82.51				
234.38					247.52				

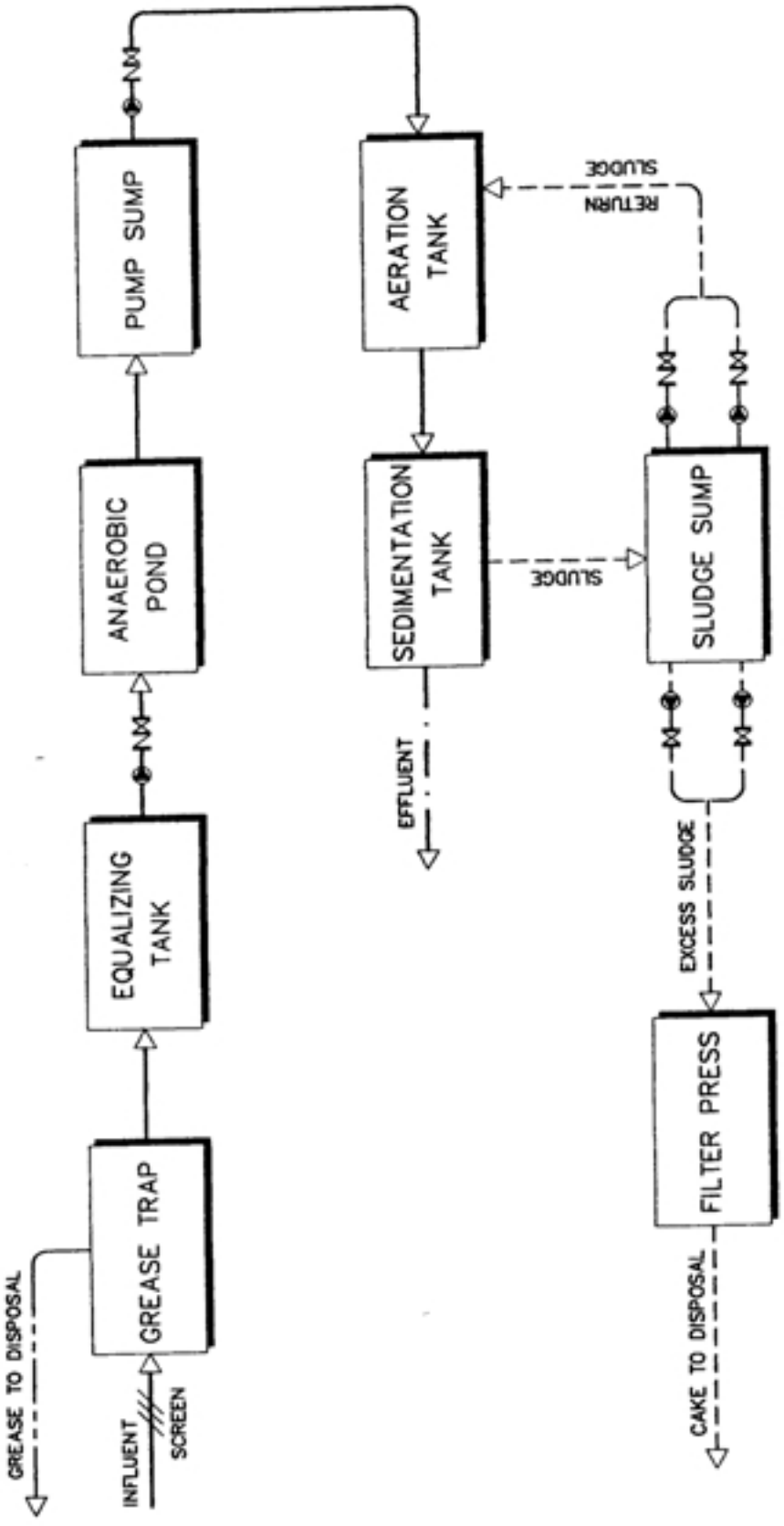

รูปที่ 5-8 (ก) Flow Diagram ระบบบำบัดน้ำเสีย (ขนาดพื้นที่น้อย)
ของโรงงานฟ้าทุกร ไก่ และกระป๋อ

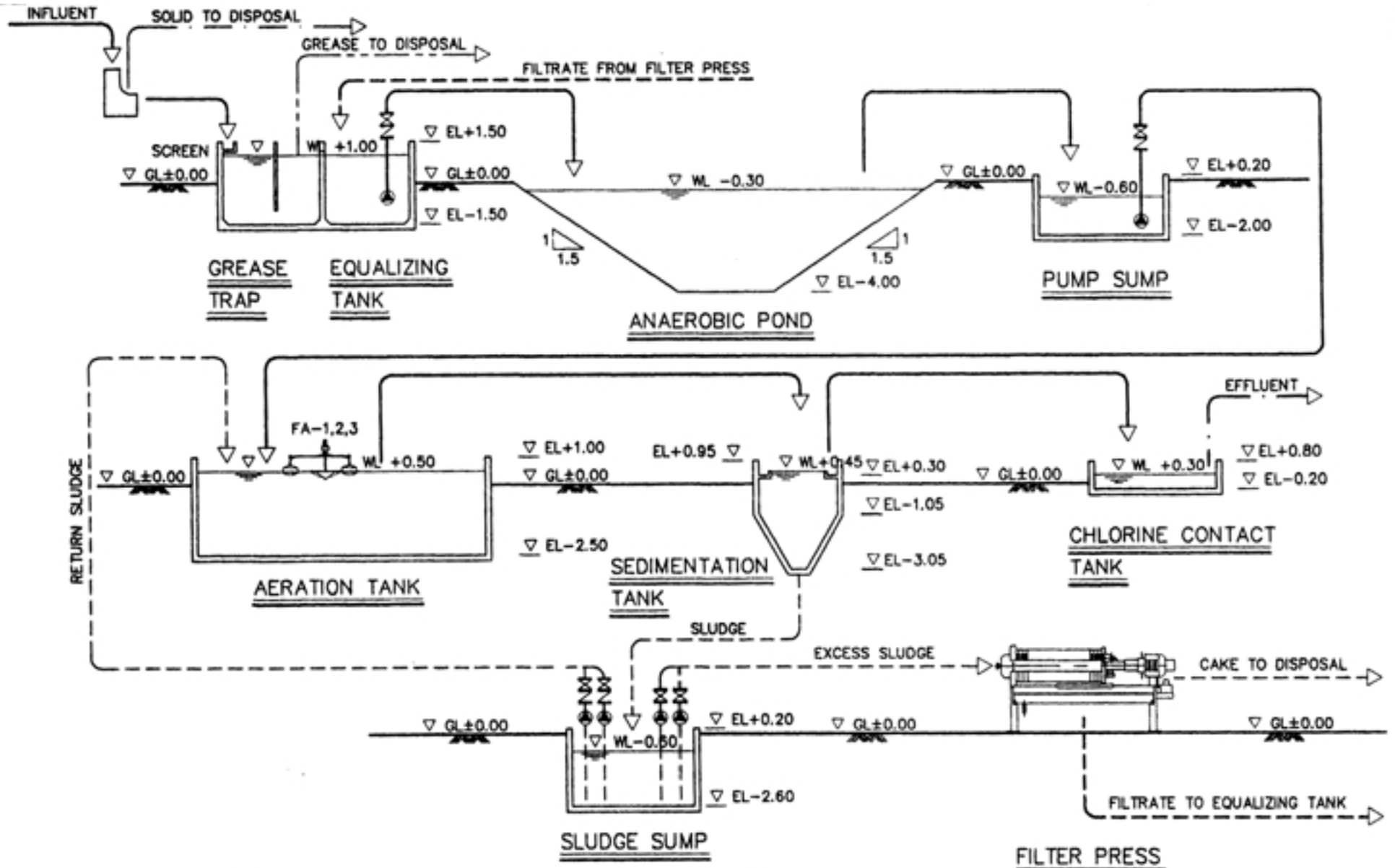

รูปที่ 5-6 (ข) Hydraulic Profile ระบบบำบัดน้ำเสีย (ขนาดพื้นที่น้อย)
ของโรงงานฆ่าสุกร โค และกระบือ

SCALE V. = 1:200
H. = NOT TO SCALE

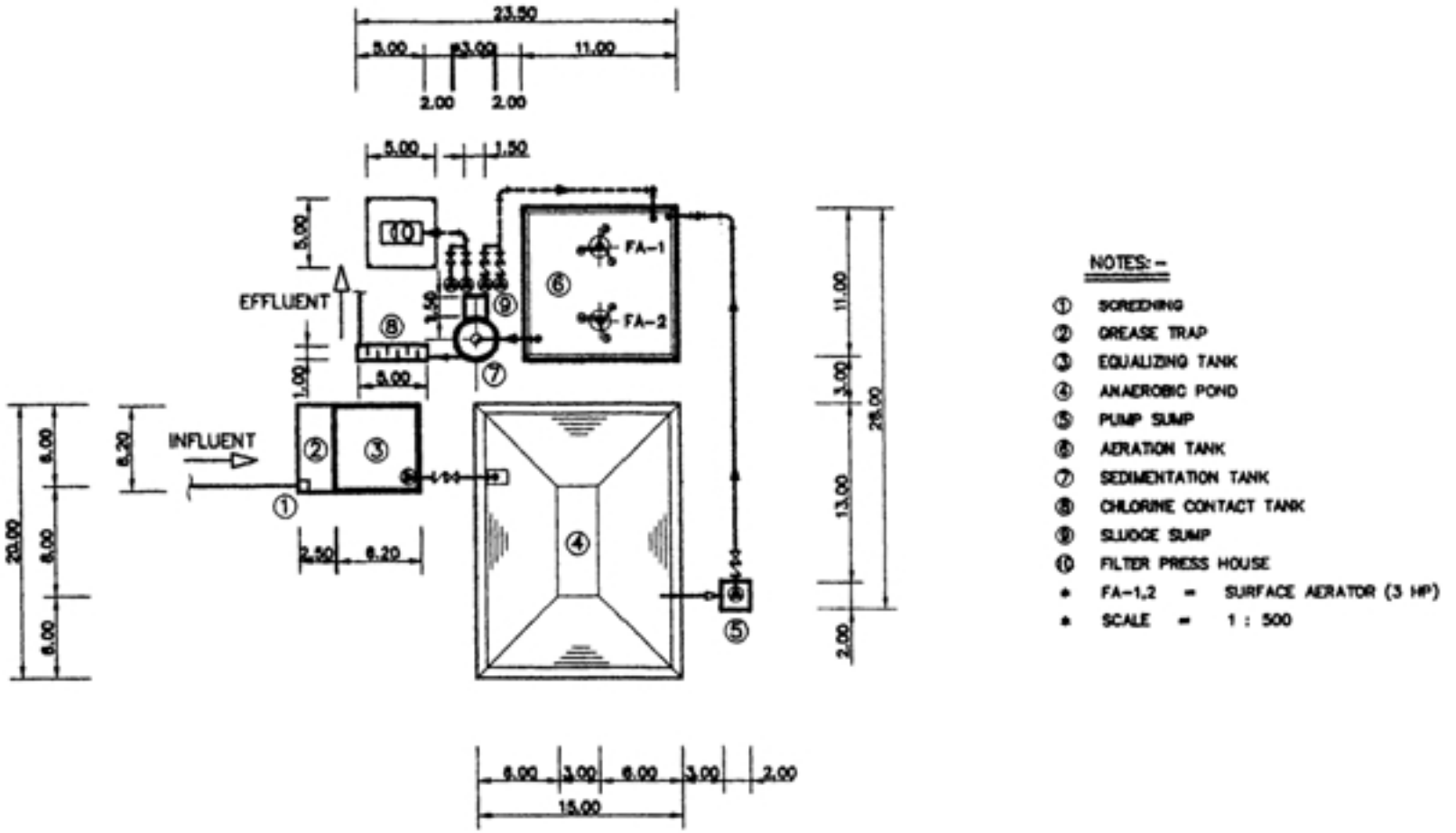

รูปที่ 5-6 (ค) Plant Lay-out ระบบบำบัดน้ำเสีย (ขนาดพื้นที่น้อย)
ของโรงงานฆ่าสุกร โค และกระบือ (100 ตัว/วัน)

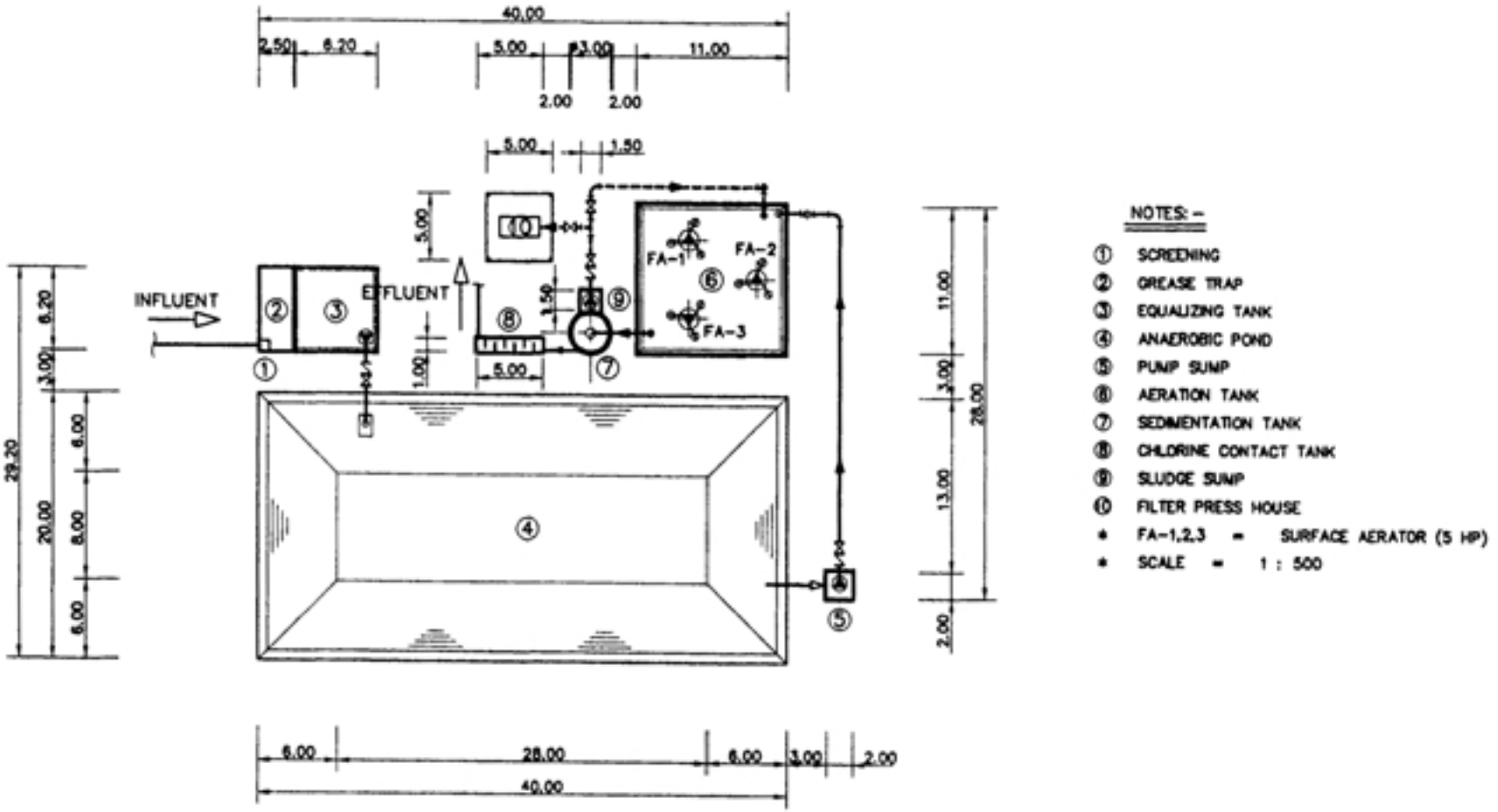

รูปที่ 5-6 (ง) Plant Lay-out ระบบบำบัดน้ำเสีย (ขนาดพื้นที่น้อย)
ของโรงงานฆ่าสุกร โค และกระบือ (300 ตัว/วัน)

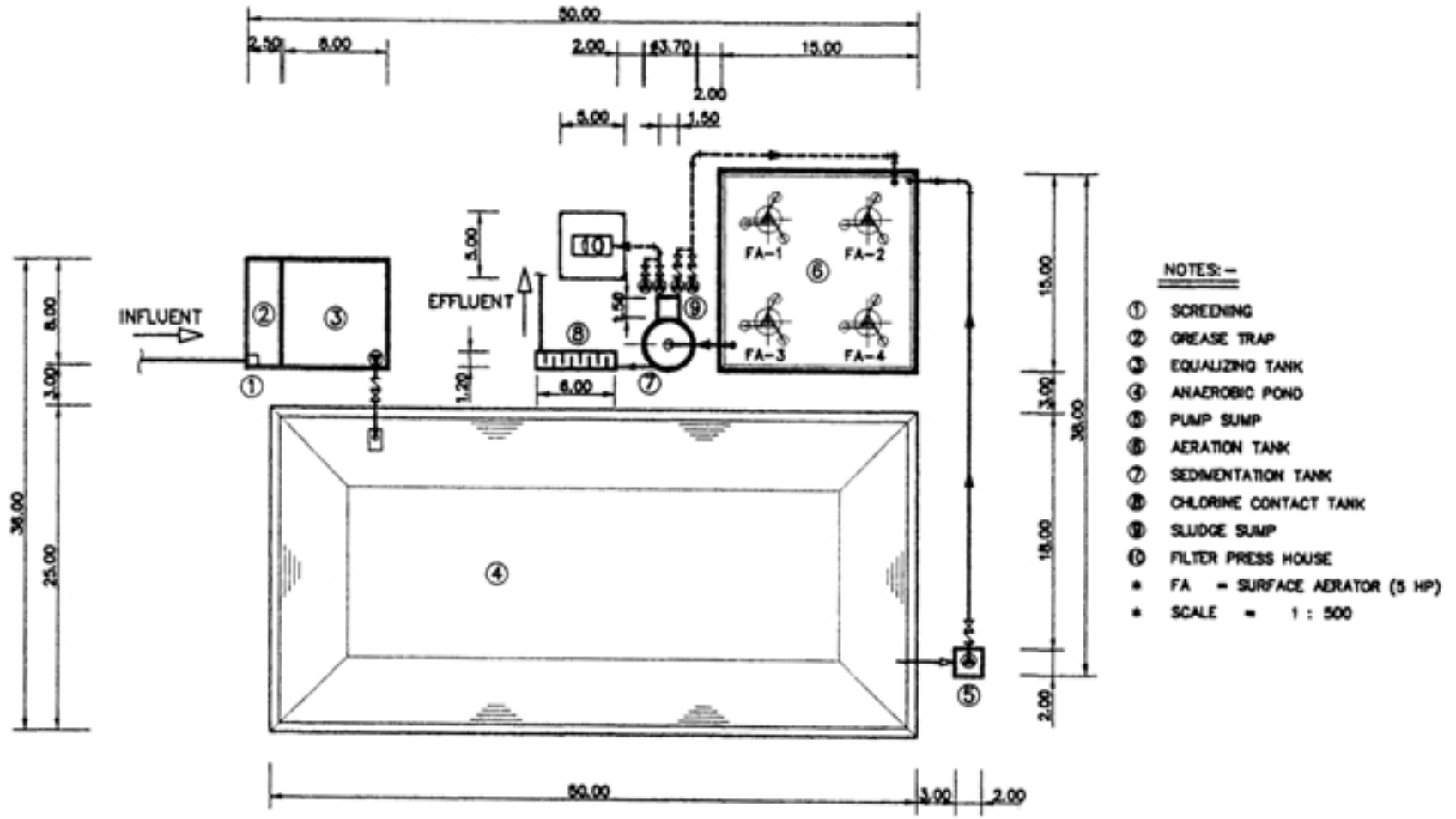

รูปที่ 5-6 (ข) Plant Lay-out ระบบบำบัดน้ำเสีย (ขนาดพื้นที่น้อย)
ของโรงงานฆ่าสุกร โค และกระบือ (500 ตัว/วัน)

ตารางที่ 6-13 ผลการคำนวณระบบบำบัดน้ำเสียที่ใช้พื้นที่น้อยของโรงงานฆ่าและชำแหละสุกร โค และกระบือที่มีกำลังการผลิต 100, 300 และ 500 ตัว/วัน

ค์ประกอบของระบบบำ	100 ตัว/วัน					300 ตัว/วัน					500 ตัว/วัน				
อัตราไหล (ลบ.ม./วัน)	50					150					250				
ปริมาณความสกปรกในรูปบีโอดี (กก./วัน	120					450					750				
	UNIT	WIDTH (m.)	LENGTH (m.)	DEPTH (m.)	S.F. AREA (m^2)	UNIT	WIDTH (m.)	LENGTH (m.)	DEPTH (m.)	F. ARE (m^2)	UNIT	WIDTH (m.)	LENGTH (m.)	DEPTH (m.)	S.F. AREA (m^2)
บ่อไร้อากาศ	1	15	20	3.7	300	1	20	40	3.7	800	1	25	50	3.7	1,250
บ่อเติมอากาศ	1	6	6	3.0	36	1	11	11	3.0	121	1	15	15	3.0	225
ถังตกตะกอน	1	ϕ 2	-	-	-	1	3.0	-	-	-	1	3.7	-	3.5	-
พื้นที่การบำบัด (ตร.ม.)	336					921					1,475				
พื้นที่ระบบบำบัด (ไร่)	0.21					0.58					0.92				
พื้นที่ระบบบำบัด (ไร่)	0.27					0.75					1.20				
อัตราไหล : พื้นที่ (ลบ.ม./วัน:ไร่)	238.10					260.59					271.19				
ปริมาณความสกปรกในรูปบีโอดี : พื้นที่ (	571.43					781.76					813.56				

ตารางที่ 5-7 สรุปค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียและค่าใช้จ่ายในการเดินระบบของโรงงานฆ่าและชำแหละสุกร โค และกระบือ ที่มีกำลังการผลิต 100 ตัว/วัน

รายการ	ใช้พื้นที่มาก	ใช้พื้นที่ปานกลาง	ใช้พื้นที่น้อย
ขนาดของระบบบำบัด (ลบ.ม./วัน)	50.00	50.00	50.00
พื้นที่ (ไร่)	2.09	1.44	0.41
ค่าก่อสร้าง : ล้านบาท			
งานโยธาโครงสร้าง (a)	0.890	0.793	1.490
งานอุปกรณ์เครื่องกล (b)	0.760	1.710	2.410
งานไฟฟ้าและท่อ (c)	0.123	0.192	0.297
ราคาเบื้องต้น (a+b+c)	1.773	2.695	4.197
OVERHEAD+PROFIT 10%	0.177	0.270	0.420
ค่าเผื่อขาดเหลือ 10%	0.195	0.296	0.462
รวมค่าก่อสร้างทั้งหมด	2.145	3.261	5.078
ราคาค่าก่อสร้าง (บาท/ลบ.ม.)	42,906.600	65,219.000	101,567.400
ค่าซ่อมแซมและบำรุงรักษา (O&M) : ล้านบาท			
ค่าบำรุงรักษา/เดือน*	0.001	0.003	0.006
ค่าไฟฟ้า/เดือน**	0.001	0.003	0.0045
ค่าสารเคมี/เดือน	0.002	0.009	0.014
ค่าบุคลากร/เดือน	0.006	0.006	0.006
รวมค่า O&M/เดือน	0.010	0.021	0.031
ค่า O&M/ปี	0.120	0.252	0.366
ค่า O&M บาท/ลบ.ม.	6.667	14.000	20.333
NPV (ล้านบาท)	**2.49**	**4.11**	**6.28**

หมายเหตุ : * ค่าบำรุงรักษาต่อปี 1.5% ของ (a) และ 2% ของ (b+c)

** ค่าไฟฟ้า 3.00 บาท/กิโลวัตต์-ชม.

ระยะเวลาโครงการ 10 ปี

ตารางที่ 5-8 สรุปค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียและค่าใช้จ่ายในการเดินระบบ ของโรงงานฆ่าและชำแหละสุกร โค และกระบือ ที่มีกำลังการผลิต 300 ตัว/วัน

รายการ	ใช้พื้นที่มาก	ใช้พื้นที่ปานกลาง	ใช้พื้นที่น้อย
ขนาดของระบบบำบัด (ลบ.ม./วัน)	150.00	150.00	150.00
พื้นที่ (ไร่)	5.36	1.92	0.73
ค่าก่อสร้าง : ล้านบาท			
งานโยธาโครงสร้าง (a)	2.160	1.390	3.080
งานอุปกรณ์เครื่องกล (b)	0.780	1.760	2.720
งานไฟฟ้าและท่อ (c)	0.214	0.238	0.433
ราคาเบื้องต้น (a+b+c)	3.154	3.388	6.233
OVERHEAD+PROFIT 10%	0.315	0.339	0.623
ค่าเผื่อขาดเหลือ 10%	0.347	0.373	0.686
รวมค่าก่อสร้างทั้งหมด	3.816	4.099	7.542
ราคาค่าก่อสร้าง (บาท/ลบ.ม.)	25,442.267	27,329.867	50,279.533
ค่าซ่อมแซมและบำรุงรักษา (O&M) : ล้านบาท			
ค่าบำรุงรักษา/เดือน*	0.002	0.005	0.011
ค่าไฟฟ้า/เดือน**	0.0023	0.009	0.014
ค่าสารเคมี/เดือน	0.0054	0.017	0.021
ค่าบุคลากร/เดือน	0.010	0.010	0.010
รวมค่า O&M/เดือน	0.020	0.041	0.056
ค่า O&M/ปี	0.236	0.492	0.672
ค่า O&M บาท/ลบ.ม.	4.378	9.111	12.444
NPV (ล้านบาท)	**4.34**	**5.54**	**9.53**

หมายเหตุ : * ค่าบำรุงรักษาต่อปี 1.5% ของ (a) และ 2% ของ (b+c)

** ค่าไฟฟ้า 3.00 บาท/กิโลวัตต์-ชม.

ระยะเวลาโครงการ 10 ปี

ตารางที่ 5-9 สรุปค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียและค่าใช้จ่ายในการเดินระบบ ของโรงงานฆ่าและชำแหละสุกร โค และกระบือ ที่มีกำลังการผลิต 500 ตัว/วัน

รายการ	ใช้พื้นที่มาก	ใช้พื้นที่ปานกลาง	ใช้พื้นที่น้อย
ขนาดของระบบบำบัด (ลบ.ม./วัน)	250.00	250.00	250.00
พื้นที่ (ไร่)	8.57	3.03	1.54
ค่าก่อสร้าง : ล้านบาท			
งานโยธาโครงสร้าง (a)	3.005	2.045	4.715
งานอุปกรณ์เครื่องกล (b)	0.790	2.120	3.260
งานไฟฟ้าและท่อ (c)	0.273	0.313	0.591
ราคาเบื้องต้น (a+b+c)	4.068	4.478	8.566
OVERHEAD+PROFIT 10%	0.407	0.448	0.857
ค่าเผื่อขาดเหลือ 10%	0.447	0.493	0.942
รวมค่าก่อสร้างทั้งหมด	4.922	5.418	10.365
ราคาค่าก่อสร้าง (บาท/ลบ.ม.)	19,689.120	21,673.520	41,459.440
ค่าซ่อมแซมและบำรุงรักษา (O&M) : ล้านบาท			
ค่าบำรุงรักษา/เดือน*	0.003	0.007	0.016
ค่าไฟฟ้า/เดือน**	0.005	0.015	0.030
ค่าสารเคมี/เดือน	0.009	0.024	0.0285
ค่าบุคลากร/เดือน	0.016	0.016	0.016
รวมค่า O&M/เดือน	0.033	0.062	0.091
ค่า O&M/ปี	0.396	0.744	1.086
ค่า O&M บาท/ลบ.ม.	4.400	8.267	12.067
NPV (ล้านบาท)	**6.28**	**8.38**	**14.42**

หมายเหตุ : * ค่าบำรุงรักษาต่อปี 1.5% ของ (a) และ 2% ของ (b+c)

** ค่าไฟฟ้า 3.00 บาท/กิโลวัตต์-ชม.

ระยะเวลาโครงการ 10 ปี

บทที่ 6

การบริหารจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อม สำหรับโรงงานฆ่าโคในประเทศไทย

การจัดการสิ่งแวดล้อมของโรงงานฆ่าโคตามข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่ได้กล่าวแล้วนั้น จะประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ หากผู้ประกอบการให้ความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่กำกับดูแลในการติดตามและควบคุมกระบวนการผลิตและระบบบำบัดน้ำเสีย

6.1 การควบคุมกระบวนการผลิต

การสูญเสียผลิตภัณฑ์และผลพลอยได้ในระหว่างกระบวนการผลิตนั้น นอกจากจะทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นแล้วยังทำให้ต้นทุนของการกำจัดของเสียเพิ่มขึ้นอีกด้วย ดังนั้น เจ้าหน้าที่ที่ควบคุมกระบวนการผลิตควรจะต้องมีความเข้าใจในกระบวนการผลิตทั้งหมด และความสัมพันธ์ของแต่ละขั้นตอนการผลิต เพื่อที่จะสามารถดำเนินการผลิตตามวิธีการที่กำหนดอย่างมีประสิทธิภาพ

ในขณะเดียวกันผู้ประกอบการควรจะมีการติดตามตรวจสอบในเรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้เป็นพิเศษคือ

1) การติดตามความสม่ำเสมอของการผลิตและการปรับปรุงการผลิต ได้แก่
   - การพัฒนากระบวนการผลิต
   - การเพิ่มประสบการณ์และทักษะของเจ้าหน้าที่ฝ่ายผลิต
   - การปรับปรุงระบบติดตามและควบคุม
   - การตรวจสอบประสิทธิภาพของอุปกรณ์ในการผลิต
2) การระมัดระวังเกี่ยวกับเหตุการณ์ผิดปกติในการผลิต ได้แก่
   - การติดตั้งสัญญาณเตือนภัยเมื่อมีเหตุการณ์ผิดปกติ
   - การฝึกเจ้าหน้าที่เตรียมรับสถานการณ์ต่าง ๆ
3) การทำสมดุลย์มวลสารของโรงงาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ
   - ตรวจสอบปริมาณและลักษณะสมบัติของวัสดุเศษเหลือในแต่ละขั้นตอนการผลิตเพื่อวางแผนการจัดการวัสดุเศษเหลือที่เกิดขึ้น
   - ตรวจสอบอุปกรณ์เครื่องจักรต่าง ๆ ที่มีผลให้ประสิทธิภาพการผลิตลดลง

4) การจัดทำแผนการจัดการในการใช้ประโยชน์จากวัสดุเศษเหลือ ได้แก่

- การตรวจวิเคราะห์ปริมาณธาตุอาหารที่มีในวัสดุเศษเหลือ และความต้องการธาตุอาหารของพืชในพื้นที่ที่จะนำวัสดุเศษเหลือไปใช้เป็นปุ๋ย
- ระบบรองรับวัสดุเศษเหลือที่ใช้ประโยชน์ให้มีอยู่อย่างสม่ำเสมอ

อย่างไรก็ตาม การป้องกันและควบคุมมลภาวะในกระบวนการผลิตจะประสบผลสำเร็จต้องมีการบันทึกการทำงานต่าง ๆ ในกระบวนการผลิตและติดตามประสิทธิภาพของระบบอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

- ประสิทธิภาพของการผลิต ในรูปของผลผลิตที่ได้ต่อปริมาณวัตถุดิบ
- ปริมาณของวัสดุเศษเหลือทั้งในรูปของแข็งและของเหลว
- ลักษณะสมบัติของน้ำเสียที่เข้าสู่ระบบบำบัดน้ำเสีย
- ปัจจัยสำคัญที่ใช้ในการผลิต เช่น ปริมาณน้ำใช้ และระยะเวลาที่ใช้ในการผลิต เป็นต้น
- ลักษณะการทำงานของระบบบำบัดน้ำเสีย
- ลักษณะสมบัติของน้ำทิ้งหลังผ่านการบำบัดแล้ว

แผนป้องกันและควบคุมวัสดุเศษเหลือจากกระบวนการผลิตของโรงงานฆ่าโค แสดงดังตารางที่ 6-1

6.2 การควบคุมและติดตามตรวจสอบระบบบำบัดน้ำเสียของโรงงานฆ่าโค

เนื่องจากระบบบำบัดน้ำเสียเป็นขั้นตอนสุดท้ายของการจัดการน้ำเสียที่เกิดขึ้นในโรงงานฆ่าโค ดังนั้น จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องควบคุมและติดตามตรวจสอบระบบบำบัดเพื่อให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

6.2.1 ระบบบำบัดแบบไร้อากาศ

ระบบบำบัดน้ำเสียแบบไร้อากาศที่มีการใช้งานอยู่ในโรงงานฆ่าโคและสุกรหลายแห่งเป็นระบบบ่อไร้อากาศแบบเปิด ซึ่งวิธีการควบคุมและติดตามตรวจสอบที่สำคัญ ได้แก่

- ควบคุมให้มีสารอินทรีย์เข้า 1.5-6.2 กิโลกรัม/ลูกบาศก์เมตร-วัน
- ควบคุมค่า pH อยู่ระหว่าง 6.8-7.4 และไม่ควรต่ำกว่า 6.5
- อัตราส่วนของกรดระเหยต่อด่างเท่ากับ 0.1-0.3
- ด่าง 2,000-3,000 มิลลิกรัม/ลิตร
- คาร์บอนไดออกไซด์ 30-35% (ไม่เกิน 40%)

ตารางที่ 6-1 แผนการป้องกันและควบคุมวัสดุเศษเหลือจากกระบวนการผลิตของโรงงานฆ่าสัตว์

งาน	ความถี่	ค่าที่ตรวจสอบ
1. ตรวจสอบการผลิต	ทุกวัน	ปริมาณวัตถุดิบ ปริมาณผลผลิต ปริมารน้ำใช้ กระบวนการผลิต
2. ตรวจสอบการจัดการเศษวัสดุของแข็ง	ทุกวัน	ปริมาณเศษวัสดุแต่ละชนิด ปริมาณเศษวัสดุทั้งหมด
3. ตรวจสอบการจัดการเศษวัสดุของเหลว	ทุกวัน	ปริมาณเศษวัสดุแต่ละชนิด ปริมาณเศษวัสดุทั้งหมด ปริมาณที่เข้าระบบบำบัดน้ำเสีย
4. ตรวจสอบประสิทธิภาพการทำงานของระบบบำบัดน้ำเสีย	สัปดาห์ละครั้ง	ลักษณะน้ำเสียก่อนเข้าและออกจากระบบบำบัดน้ำเสีย (เช่น BOD_5, COD, SS, TKN)
5. การตรวจสอบตะกอนในบ่อ	เดือนละครั้ง	% ความสูงของตะกอนในบ่อ

- แอมโมเนียต้องไม่เกิน 1,500 มิลลิกรัม/ลิตร
- ซัลไฟด์ไม่เกิน 100 มิลลิกรัม/ลิตร
- อัตราส่วนบีโอดีต่อไนโตรเจนต่อฟอสฟอรัส (BOD : N : P) = 100 :1 : 0.2
- อุณหภูมิอยู่ระหว่าง 30±5 องศาเซลเซียส
- ระยะเวลาเก็บกักน้ำเสียในบ่อประมาณ 10-30 วัน
- ปริมาณของสารอนินทรีย์ที่ปนมากับน้ำเสียหากมีมากเกินไปจะเป็นพิษทำให้แบคทีเรียตายได้ ปริมาณที่เหมาะสมคือ

  แคลเซียม (Ca) 100-200 มิลลิกรัม/ลิตร

  แมกนีเซียม (Mg) 75-150 มิลลิกรัม/ลิตร

  โปแตสเซียม (K) 200-400 มิลลิกรัม/ลิตร

  โซเดียม (Na) 100-200 มิลลิกรัม/ลิตร

6.2.2 ระบบบำบัดแบบใช้อากาศ

6.2.2.1 ระบบบ่อเติมอากาศ (Aerated Lagoon)

- ควบคุมน้ำเสียให้เข้าบ่อสม่ำเสมอ
- ตรวจค่าออกซิเจนให้ละลายอยู่อย่างน้อย 1 มิลลิกรัม/ลิตร
- ควบคุม pH ให้อยู่ในช่วง 6.8-8.0
- ควบคุมไม่ให้เกิดฟองด้วยการฉีดน้ำ
- ตรวจจุลินทรีย์ ระวังไม่ให้มีสัตว์เซลล์เดียวพวก Rotifer ซึ่งจะกินจุลินทรีย์และสาหร่ายในบ่อ
- ตรวจสอบเครื่องเติมอากาศให้ทำงานได้ดีอยู่เสมอ

6.2.2.2 ระบบบ่อผึ่งหรือบ่อธรรมชาติ (Oxidation Pond)

- ต้องควบคุม pH ในบ่อไม่ให้เป็นกรด หากพบว่า pH ในบ่อต่ำลงจะต้องปรับด้วยปูนขาว
- จะต้องดูแลความหนาแน่นของสาหร่ายไม่ให้มีมากเกินไป มิฉะนั้นตอนกลางคืนอาจทำให้มีออกซิเจนไม่พอเพียง
- หากบ่อมีกลิ่นเหม็นให้เติมสารโซเดียมไนเตรทดับกลิ่น แล้วตรวจความเข้มข้นของสารอินทรีย์ที่เข้าในบ่อ อาจเกินเกณฑ์ที่กำหนดไว้
- หมั่นตัดหญ้าขอบบ่อเพื่อไม่ให้เป็นแหล่งเพาะยุงและหนูหรือสัตว์อื่น

6.2.2.3 ระบบตะกอนเร่ง (Activated Sludge)

ปัญหาสำคัญที่พบในการใช้ระบบ AS ก็คือ การควบคุมระบบให้สามารถทำงานได้ตามที่ได้ออกแบบไว้ ปัญหาดังกล่าวของผู้ควบคุมระบบ ได้แก่

- ไม่เห็นความสำคัญของการหมุนเวียนกลับของตะกอนเลน จึงปล่อยให้ตกค้างอยู่ก้นถังตกตะกอนเป็นเวลานาน
- ไม่ทราบปริมาณของตะกอนเลนส่วนเกินซึ่งต้องระบายทิ้ง
- ไม่ทราบปริมาณตะกอนเลนที่ต้องหมุนเวียนกลับ

การแก้ปัญหาสามารถกระทำได้โดย

- ทำการหมุนเวียนตะกอนเลนกลับคืนสู่ถังเติมอากาศเพื่อรักษาปริมาณตะกอนจุลชีพให้มีอยู่ในถังเติมอากาศให้มากที่สุด โดยอัตราการหมุนเวียนตะกอนเลนคืนกลับควรมีค่าประมาณร้อยละ 30 ของอัตราการไหลของน้ำเสียและต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง แต่ไม่จำเป็นต้องกระทำติดต่อกันตลอดเวลา โดยอาจกระทำเป็นระยะ ๆ ก็ได้
- การทิ้งตะกอนเลนส่วนเกินจากระบบ เป็นสิ่งที่ควรกระทำแต่ไม่จำเป็นต้องกระทำทุกวัน และหากไม่ระบายทิ้งและระบบบำบัดไม่เกิดปัญหาก็ไม่จำเป็นต้องระบายทิ้ง

ในการตรวจสอบเพื่อดูว่าต้องระบายตะกอนเลนทิ้งหรือไม่อาจกระทำได้ง่าย ๆ ดังนี้ ตักน้ำที่มีตะกอนในถังเติมอากาศขณะกำลังทำงานอยู่เทใส่ในกระบอกตวงแก้วขนาด 1 ลิตรให้เต็มถัง ทิ้งไว้ 30 นาที จึงอ่านปริมาตรของตะกอนในกระบอกตวง ถ้าปริมาตรของตะกอนไม่เกิน 750 มล. แสดงว่าไม่ต้องระบายตะกอนเลนทิ้ง แต่ถ้าปริมาตรน้อยกว่า 100 มล. แสดงว่ามีตะกอนน้อยเกินไปหรืออาจแสดงว่ามีตะกอนหนีออกไปจากระบบมากเกินไป หากจำเป็นต้องระบายตะกอนเลนให้ระบายตะกอนเลนออก ไม่เกินร้อยละ 5 ของปริมาตรถังเติมอากาศต่อวัน หลังจากนั้นให้ตรวจสอบปริมาตรของตะกอนในกระบอกตวงใหม่ในวันต่อไป

การติดตามตรวจสอบระบบบำบัดน้ำเสีย ได้แก่

- ตรวจสอบ Lay-out เปรียบเทียบกับโครงสร้างจริงว่ามีการก่อสร้างตรงตามที่มีในแบบหรือไม่ ในส่วนของการติดตั้งอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้ตรวจสอบตั้งแต่จุดน้ำเข้าระบบ จนถึง จุดสุดท้ายคือจุดน้ำออก ว่ามีการติดตั้งครบถ้วนหรือไม่
- ตรวจสอบความสมบูรณ์ของอุปกรณ์ ถ้าเป็นอุปกรณ์ที่มองเห็นได้ก็ไม่มีปัญหา แต่ถ้าเป็นอุปกรณ์ที่มองไม่เห็น เช่น เครื่องเติมอากาศใต้น้ำ หรือปั๊มใต้น้ำอาจทดสอบได้จากการสังเกตลักษณะฟอง หรือฟังเสียงการทำงานของเครื่อง หรือตรวจสอบกระแสไฟฟ้าที่ตู้ควบคุม ซึ่งในการตรวจสอบนี้อาจต้องลองเปิดเครื่องที่ยังไม่ได้ใช้งานในขณะนั้นเพื่อดูว่ายังสามารถทำงานได้ครบทุกเครื่องหรือไม่

- การตรวจสอบลักษณะทางกายภาพต่าง ๆ ที่เป็นตัวชี้วัดสภาพการทำงานของระบบมีดังนี้

สี : สีของน้ำตะกอนที่ดีควรจะเป็นสีน้ำตาลเข้มคล้ายสีของช็อกโกแลต ยกเว้นโรงบำบัดน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรมที่น้ำเสียมีสีเจือปนมามาก เช่น โรงงานย้อมผ้า จะทำให้สีของน้ำตะกอนเปลี่ยนแปลงไปตามสีของน้ำเสียได้

กลิ่น: ระบบที่ได้รับการควบคุมที่ดีจะไม่มีกลิ่นเหม็น ถ้าตักตัวอย่างน้ำตะกอนจุลินทรีย์ในถังเติมอากาศมาดมจะมีเพียงกลิ่นจาง ๆ คล้ายกลิ่นดินเท่านั้น

ฟอง: ระบบที่ดีจะต้องไม่มีฟองเกิดขึ้นในระบบบำบัด หรือถ้ามีฟองก็มีไม่มาก คือ ประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่ผิวน้ำ

การเจริญเติบโตของสาหร่าย: สาหร่ายที่เกิดขึ้นมักจะอยู่ตามผนังของถัง ซึ่งระบบบำบัดที่ระบบเดินปกติจะไม่มีสาหร่ายเกิดขึ้นให้เห็นมากนัก

ลักษณะการเติมอากาศ : สำหรับเครื่องกลเติมอากาศ ใบพัดควรจะตีน้ำกระจายอย่างสม่ำเสมอและทั่วถึงทั้งบ่อ และถ้าเป็นแบบเครื่องเป่าอากาศ ฟองจะต้องลอยขึ้นมาสู่ผิวน้ำและลักษณะการกวนของน้ำในถังเติมอากาศอย่างสม่ำเสมอ

การสะสมของตะกอน : ไม่ควรมีการสะสมของตะกอนที่มุมถัง หรือช่วงกลางระหว่างเครื่องเติมอากาศ

ลักษณะการไหลของน้ำ : ระบบที่ดีจะไม่มีการไหลในลักษณะที่เรียกว่าไหลลัดวงจร

การกวน : การกวนให้ตะกอนจุลินทรีย์สัมผัสกับน้ำเสีย เป็นปัจจัยที่สำคัญในการบำบัดน้ำเสีย ระบบที่ดีจึงควรมีการกวนอย่างทั่วถึงในถังเติมอากาศ

- การตรวจสอบถังตกตะกอน ถังตกตะกอนมีหน้าที่เป็นส่วนให้น้ำนิ่ง ซึ่งจะใช้ตกตะกอนเชื้อเพื่อแยกน้ำใสออก ดังนั้น ถังตกตะกอนที่มีประสิทธิภาพดี จะเห็นน้ำใสแยกชั้นกับตะกอนได้อย่างชัดเจน จะไม่มีตะกอนลอย หรือตะกอนแขวนลอย แล้วไหลหลุดออกไปกับน้ำทิ้งส่วนอุปกรณ์ในถังตกตะกอน เช่น ใบกวาดตะกอนก็จะต้องตรวจสอบว่าอุปกรณ์เดินได้ดีหรือไม่

- การกำจัดตะกอนส่วนเกินของระบบบำบัดน้ำเสีย มีหลักการคือ ถ้าตะกอนยังไม่เสถียรก็จะต้องทำให้ตะกอนเสถียรด้วยการย่อยสลายแบบมีอากาศ หรือไม่มีอากาศ หรือการใช้สารเคมี ต่อจากนั้นก็จะมีการแยกน้ำออกด้วย เครื่องจักร เช่น Filter press หรือ Belt press หรือ ตากในลานทราย และหลังจากนั้นก็จะนำตะกอนไปกำจัดที่อื่น เช่น การถมที่ หรือทำปุ๋ยต่อไป ในการตรวจสอบจะต้องดูว่ามีการบำบัดตะกอนที่ถูกต้องหรือไม่ และการกำจัดสุดท้ายส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมหรือไม่

- การตรวจสอบด้วยกล้องจุลทรรศน์ ถ้าหากโรงงานมีกล้องจุลทรรศน์ ก็อาจจะใช้ตรวจสอบสมรรถภาพ (Acitivity) ดุลยภาพ (Balance) และชนิดของจุลินทรีย์ที่ทำงานอยู่ในระบบ ก็สามารถบอกปัญหาที่กำลังจะเกิดขึ้นและวิเคราะห์ปัญหาได้อย่างถูกต้อง

จุลินทรีย์ที่เลี้ยงไว้ในถัง ส่วนใหญ่จะเป็นแบคทีเรีย (Bacteria) ชนิดต่าง ๆ จำนวนมากน้อยไม่เท่ากัน ขึ้นกับชนิดของสารอินทรีย์ที่มีอยู่ในน้ำเสีย เพราะแบคทีเรียต่างชนิดจะย่อยสารอินทรีย์แตกต่างกันไป นอกจากนี้ยังมีรา (Fungi) สาหร่าย (Algae) แต่ก็มีบทบาทในการย่อยสลายสารอินทรีย์ไม่มากนัก แต่หากมีเป็นจำนวนมากจะเป็นตัวก่อกวนระบบ ส่วนโปรโตซัว (Protozoa) และโรติเฟอร์ (Rotifer) จะเป็นตัวลดจำนวนแบคทีเรีย จัดอยู่ในพวกก่อกวนถ้ามีในจำนวนมาก อย่างไรก็ตามจุลินทรีย์ชนิดนี้มีประโยชน์ในการใช้เป็นดัชนีบอกระดับการทำงานของระบบได้ ถ้ามีพวกโปรโตซัวที่มีขน (Ciliata Protozoa) มากแสดงว่าระบบสมบูรณ์ดี ถ้ามีโปรโตซัวที่มีก้าน (Stalk Protozoa) แสดงว่าระบบไม่ค่อยสมบูรณ์ หากพบจุลินทรีย์ชนิดเป็นเส้นใย (Filamentous microorganisms) เป็นจำนวนมาก ซึ่งจะลอยตัวไม่เกาะเป็นกลุ่ม จะพบว่าตะกอนจมตัวได้ยาก และเป็นปัญหาในถังตกตะกอน

สำหรับข้อสรุปการติดตามตรวจสอบการทำงานของระบบบำบัดน้ำเสีย แสดงดังตารางที่ 6-2

6.3 การติดตามและควบคุมมลภาวะจากโรงงานฆ่าโคโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ

เจ้าหน้าที่ของรัฐที่ควบคุมในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อมในโรงงานฆ่าโค ต้องมีความรู้ความเข้าใจเทคโนโลยีของกระบวนการผลิต และระบบบำบัดน้ำเสียของโรงงานเป็นอย่างดี เพื่อที่จะได้สามารถให้คำแนะนำแก่ผู้ประกอบการได้เมื่อกระบวนการผลิตมีปัญหาหรือระบบบำบัดน้ำเสียผิดปกติ

ในการติดตามและควบคุมให้ผู้ประกอบการปฏิบัติตามแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมสำหรับโรงงานฆ่าโค โดยเฉพาะในด้านการจัดการวัสดุเศษเหลือที่เกิดจากกระบวนการผลิตทั้งในรูปของแข็งและของเหลวนั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐควรทำรายละเอียดของกิจกรรมที่จะต้องติดตามและควบคุมสำหรับแต่ละโรงงาน ซึ่งอย่างน้อยควรประกอบไปด้วย

- สภาพการทำงานโดยทั่วไปของโรงงาน
- กระบวนการผลิตที่ใช้ รวมถึงวิธีการป้องกันและควบคุมมลภาวะในกระบวนการผลิต
- การจัดการวัสดุเศษเหลือที่เกิดจากการผลิต
- ข้อมูลเกี่ยวกับความถี่และสภาวะการเก็บตัวอย่างและผลการวิเคราะห์

สำหรับความถี่การเก็บตัวอย่างน้ำทิ้งจากโรงงานฆ่าโคควรอยู่ระหว่าง 3-4 ครั้ง/ปี ทั้งนี้ขึ้นกับสภาพการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมของโรงงานแต่ละแห่งด้วย

ตารางที่ 6-2 พารามิเตอร์ที่ต้องวิเคราะห์เพื่อติดตามตรวจสอบการทำงานของระบบบำบัดน้ำเสีย

ขั้นตอน	พารามิเตอร์	หน่วย
บ่อไร้อากาศ	ระดับตะกอน	% ของความลึก
น้ำเสียจากระบบบำบัดแบบไร้อากาศ	COD BOD_5 SS Settable solids อุณหภูมิ pH	มิลลิกรัม/ลิตร มิลลิกรัม/ลิตร มิลลิกรัม/ลิตร มิลลิกรัม/ลิตร องศาเซลเซียส
การกำจัดตะกอนของบ่อไร้อากาศ	ปริมาตรตะกอน	ลูกบาศก์เมตร/เดือน กรัม/ลิตร
ในระบบบำบัดแบบใช้อากาศ	VSS Settable solids Sludge volume index DO การใช้พลังงาน อุณหภูมิ	กรัม/ลิตร มิลลิกรัม/ลิตร มิลลิกรัม/ลิตร มิลลิกรัม/ลิตร กิโลวัตต์/วัน องศาเซลเซียส
การกำจัดตะกอนของบ่อตะกอน (Polishing Pond) การกำจัดตะกอนส่วนเกิน	ระดับตะกอน ปริมาตรตะกอน	% ของความลึก ลูกบาศก์เมตร/เดือน กรัม/ลิตร
น้ำทิ้งที่ผ่านการบำบัดแล้ว	COD (regularly) BOD (occasionally) TKN (occasionally) Grease & Oil (occasionally) SS Temperature pH	มิลลิกรัม/ลิตร มิลลิกรัม/ลิตร มิลลิกรัม/ลิตร มิลลิกรัม/ลิตร มิลลิกรัม/ลิตร องศาเซลเซียส

บทที่ 7

มาตรฐานน้ำทิ้งที่เหมาะสมสำหรับโรงงานฆ่าสัตว์

มาตรฐานน้ำทิ้งที่เสนอแนะสำหรับน้ำทิ้งที่ออกจากโรงงานฆ่าสัตว์ที่ได้กำหนดขึ้นนั้น ได้พิจารณาข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ร่วมกัน ซึ่งได้แก่

- มาตรฐานน้ำทิ้งของกรมโรงงานอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม
- มาตรฐานน้ำทิ้งที่ระบายออกจากแหล่งกำเนิดของกรมควบคุมมลพิษ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม
- ประสิทธิภาพของระบบบำบัดน้ำเสียที่เหมาะสมสำหรับใช้ในปัจจุบัน
- ลักษณะสมบัติน้ำทิ้งที่ผ่านการบำบัดแล้วและความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีวิเคราะห์ต่าง ๆ ที่มีในมาตรฐานน้ำทิ้งที่เสนอแนะ

สำหรับดัชนีวิเคราะห์คุณภาพน้ำทิ้งจากโรงงานฆ่าสัตว์ที่สำคัญ ได้แก่ บีโอดี ซีโอดี ของแข็งแขวนลอย ไขมันและน้ำมัน และไนโตรเจนทั้งหมดนั้นเป็นดัชนีวิเคราะห์น้ำทิ้งทั่วไป

7.1 มาตรฐานน้ำทิ้งที่เสนอแนะ

ข้อเสนอเกี่ยวกับมาตรฐานน้ำทิ้งสำหรับลักษณะสมบัติน้ำทิ้งจากโรงงานฆ่าสัตว์นี้ (ตารางที่ 7-1) ให้ใช้กับน้ำทิ้งของโรงงานที่ระบายลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ ตัวอย่างน้ำทิ้งที่จะเก็บมาวิเคราะห์ให้เก็บ ณ จุดที่ออกจากระบบบำบัดน้ำเสีย การเก็บตัวอย่างและการเก็บตัวอย่างให้เป็นไปตามวิธีการที่กำหนด

จากตารางที่ 7-1 จะเห็นได้ว่ามาตรฐานน้ำทิ้งที่เสนอแนะมีค่าแตกต่างจากมาตรฐานน้ำทิ้งปัจจุบันของกรมโรงงานอุตสาหกรรมเฉพาะค่าบีโอดีเท่านั้น โดยเหตุผลในการเสนอแนะมาตรฐานน้ำทิ้งดังกล่าวได้แสดงรายละเอียดไว้ในหัวข้อ 7.3 สำหรับตารางที่ 7-2 แสดงการเปรียบเทียบมาตรฐานน้ำทิ้งที่เสนอแนะใช้สำหรับโรงงานฆ่าสัตว์กับมาตรฐานน้ำทิ้งของประเทศต่าง ๆ

ตารางที่ 7-1 มาตรฐานน้ำทิ้งที่เสนอแนะสำหรับโรงงานฆ่าสัตว์ที่ระบายลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ

ดัชนีวิเคราะห์	มาตรฐานน้ำทิ้งที่เสนอแนะ (หน่วย มิลลิกรัม/ลิตร)	มาตรฐานน้ำทิ้งปัจจุบัน (หน่วย มิลลิกรัม/ลิตร)	วิธีวิเคราะห์
บีโอดี (BOD_5)	≯ 30	≯ 60	ใช้วิธีวิเคราะห์
ซีโอดี (COD)	≯ 120	≯ 120	ตามวิธีมาตรฐาน
ของแข็งแขวนลอย (SuspendedSolids; SS)	≯ 50	≯ 50	สำหรับวิเคราะห์น้ำทิ้งของประเทศ
ทีเคเอ็น (Total Kjeldahl Nitrogen; TKN)	≯ 100	≯ 100	สหรัฐอเมริกา
ไขมันและน้ำมัน (Grease and Oil; G&O)	> 5	> 5	(APHA,AWWA, WPCF 1989)

7.2 คำอธิบายศัพท์

1) บีโอดี (Biochemical Oxygen Demand, BOD)

ค่าบีโอดีเป็นค่าที่บอกถึงปริมาณความสกปรกของน้ำเสีย โดยคิดเปรียบเทียบในรูปของงปริมาณออกซิเจนที่จุลินทรีย์ต้องใช้ในการย่อยสลายสารอินทรีย์ในระหว่างการย่อยสลายสารประกอบคาร์บอนอินทรีย์ที่ 20 องศาเซลเซียส เป็นเวลา 5 วัน

ยังมีสารประกอบชนิดอื่นที่ต้องคำนึงถึง เช่น ไนโตรเจน (โปรตีน) และฟอสฟอรัส (ฟอสโฟลิปิด) การย่อยสลายสารประกอบเหล่านี้ นอกจากจะปล่อยไนโตรเจนและฟอสฟอรัสแล้วยังทำให้ค่าบีโอดีเพิ่มด้วย (ดูในเรื่องของแข็งแขวนลอย)

2) ซีโอดี (Chemical Oxygen Demand, COD)

ค่าซีโอดี เป็นค่าที่บอกถึงปริมาณความสกปรกของน้ำเสีย โดยคิดเปรียบเทียบในรูปของปริมาณออกซิเจนที่ต้องการในการออกซิไดซ์สารอินทรีย์อย่างสมบูรณ์ โดยใช้โปแตสเซียมไดโครเมทในสารละลายที่เป็นกรด

อัตราส่วนระหว่างซีโอดีต่อบีโอดีในน้ำเสียก่อนเข้าระบบบำบัด และน้ำทิ้งหลังการบำบัดโดยวิธีชีวภาพ มีค่าอยู่ในช่วง 1.4-2.5 และ 3.5-7.0 ตามลำดับ ซึ่งการที่น้ำทิ้งที่ผ่านการบำบัดแล้วมี

ตารางที่ 7-2 เปรียบเทียบมาตรฐานน้ำทิ้งที่เสนอแนะสำหรับโรงงานฆ่าสัตว์ที่ระบายลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะกับมาตรฐานน้ำทิ้งของต่างประเทศ

ดัชนีวิเคราะห์	หน่วย	มาตรฐานน้ำทิ้งที่เสนอแนะสำหรับโรงงานฆ่าสัตว์	มาตรฐานน้ำทิ้งจากต่างประเทศ						
			เกาหลี	ญี่ปุ่น	เยอรมัน	อินเดีย	สิงคโปร์		
							1	2	3
บีโอดี	(มก./ล.)	> 30	> 50-100	> 160 (เฉลี่ยต่อวัน > 120)	> 25	>20	>400	>50	>20
ซีโอดี	(มก./ล.)	> 120	> 80-100	> 160 (เฉลี่ยต่อวัน > 120)	> 110	>20	>600	>100	>60
ของแข็งแขวนลอย	(มก./ล.)	> 50	> 80-100	> 200 (เฉลี่ยต่อวัน > 150)	ไม่ได้กำหนด	>30	>400	>50	>30
ทีเคเอ็น	(มก./ล.)	> 100	ไม่ได้กำหนด	ไม่ได้กำหนด	ไม่ได้กำหนด[ก]	ไม่ได้กำหนด[ข]	ไม่ได้กำหนด		ไม่ได้กำหนด[ค]
ไขมันและน้ำมัน	(มก./ล.)	> 5	ไม่ได้กำหนด	ไม่ได้กำหนด	ไม่ได้กำหนด	>5	>60	>10	>5

หมายเหตุ ก = กำหนดเฉพาะแอมโมเนีย-ไนโตรเจน > 10 มก./ล.

ข = กำหนดแอมโมเนีย-ไนโตรเจน > 10 มก./ล. และไนเตรท-ไนโตรเจน > 10 มก./ล.

ค = กำหนดเฉพาะไนเตรท-ไนโตรเจน > 20 มก./ล.

1 = Sewer 2 = Watercourse 3 = Controlled Watercourse

อัตราส่วนซีโอดีต่อบีโอดีแตกต่างกันสูงมากนี้ แสดงว่าในน้ำเสียมีของแข็งแขวนลอยเกิดขึ้นใหม่ในระบบ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสาหร่าย จึงแสดงว่าสาหร่ายที่เกิดขึ้นในระบบบำบัดมีผลอย่างยิ่งต่อคุณภาพน้ำทิ้ง

3) ของแข็งแขวนลอย (Suspended Solids, SS)

ของแข็งแขวนลอย หมายถึง ปริมาณของแข็งแขวนลอยที่กรองได้ด้วยกระดาษกรองใยแก้ว (Whatman GF/C) แล้วอบให้แห้งในน้ำเสียหรือน้ำทิ้งที่ไม่ได้กรอง ของแข็งแขวนลอยมีผลทำให้ค่าบีโอดีและซีโอดีสูงขึ้นด้วย ในกรณีของน้ำเสียของแข็งแขวนลอยมีทั้งสารอินทรีย์ เช่น เศษขนสัตว์ เศษหนัง เศษเนื้อ และเศษอาหารและชิ้นส่วนอวัยวะของสัตว์ แต่น้ำทิ้งหลังการบำบัดของแข็งแขวนลอยเป็นสารอินทรีย์พวกมวลชีวภาพจากเซลล์จุลินทรีย์

4) ทีเคเอ็น (Total Kjeldahl Nitrogen)

ทีเคเอ็น หมายถึง ไนโตรเจนที่อยู่ในรูปสารอินทรีย์ไนโตรเจนและแอมโมเนียไนโตรเจน ซึ่งสามารถทำได้โดยย่อยให้สารประกอบอินทรีย์ไนโตรเจนในตัวอย่างน้ำทั้งหมดเปลี่ยนเป็นแอมโมเนีย แล้วจึงนำน้ำตัวอย่างที่ถูกย่อยแล้วไปวิเคราะห์หาค่าของแอมโมเนียไนโตรเจนทั้งหมด โดยการเพิ่ม pH และกลั่นให้แอมโมเนียที่มีอยู่ในน้ำออกไปพร้อม ๆ กับไอน้ำแล้วเคี่ยวไอน้ำที่มีแอมโมเนียอยู่จนเป็นของเหลวอีกครั้ง จากนั้นนำไปวิเคราะห์โดยการไตเตรท หรือใช้เครื่องสเปคโตรโฟโตมิเตอร์ (Spectrophotometer) วัดความเข้มข้นของสี ธาตุไนโตรเจนเป็นธาตุที่จำเป็นสำหรับการเจริญเติบโตของพืชและจุลินทรีย์ต่าง ๆ ดังนั้น หากมีการระบายน้ำทิ้งที่มีไนโตรเจนในปริมาณสูง จะทำให้มีการเจริญเติบโตของสาหร่ายมาก (Algae blooms) ในแม่น้ำลำคลองที่รองรับน้ำทิ้งนั้น ๆ

5) ไขมันและน้ำมัน (Grease and Oil)

ไขมันเป็นสารอินทรีย์ที่คงตัวอย่างหนึ่งที่ถูกย่อยสลายโดยแบคทีเรียได้ยากสามารถถูกสกัดได้ด้วยเฮกเซน

ไขมันและน้ำมันนี้เมื่อลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติจะจับเป็นคราบแน่นคลุมผิวน้ำ (Oil film) ซึ่งจะมีผลในการขัดขวางการถ่ายเทหรือการเติมอากาศ เช่น ออกซิเจนจากบรรยากาศลงสู่น้ำได้ ในขณะที่หากอยู่ในระบบบำบัดน้ำเสีย นอกจากจะจับเป็นคราบคลุมผิวน้ำแล้ว บางส่วนจะไปจับอยู่กับกาก-ตะกอน (Sludge) ซึ่งเป็นของแข็งแขวนลอยที่เกิดขึ้นในระหว่างการบำบัดและสามารถส่งผลกระทบต่อการย่อยสลายสารอินทรีย์ในระบบได้

7.3 เหตุผลในการเสนอแนะมาตรฐานน้ำทิ้งสำหรับโรงงานฆ่าสัตว์

กระบวนการฆ่าสัตว์จะมีน้ำเสียออกจากกระบวนการผลิตในปริมาณมาก และเป็นน้ำเสียที่มีค่าบีโอดีและของแข็งแขวนลอยสูง ระบบบำบัดน้ำเสียของโรงงานฆ่าสัตว์ส่วนใหญ่จึงเป็นแบบที่ใช้พื้นที่มาก คือ เป็นระบบบ่อหมักติดตามด้วยบ่อกึ่งหมักและบ่อผึ่ง หรืออาจเป็นแบบที่ใช้พื้นที่ขนาดปานกลาง คือเป็นระบบบ่อหมักติดตามด้วยบ่อเติมอากาศและบ่อผึ่ง ซึ่งในบ่อผึ่งมักจะมีการเติบโตของสาหร่ายจำนวนมากและสาหร่ายเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้ค่าของของแข็งแขวนลอย บีโอดี และซีโอดีในน้ำทิ้งของโรงงานฆ่าสัตว์มีค่าสูงกว่ามาตรฐานของน้ำทิ้งโดยทั่วไป

ดังนั้น ในการเสนอแนะมาตรฐานน้ำทิ้งสำหรับโรงงานฆ่าสัตว์ จึงได้นำเสนอผลการวิเคราะห์คุณภาพน้ำทิ้งที่เป็นจริงของโรงงานต่าง ๆ มาพิจารณาร่วมด้วย (ตารางที่ 7-3) และค่าที่เสนอจำเป็นต้องมีช่วงปลอดภัย เมื่อมีการผลิตสูงสุด นอกจากนี้ยังจำเป็นต้องพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างดัชนีวิเคราะห์ต่าง ๆ ร่วมด้วย

7.3.1 <u>ของแข็งแขวนลอย</u>

ค่าของแข็งแขวนลอยที่กำหนดพิจารณาจากน้ำทิ้งที่ออกจากบ่อพักก่อนที่จะปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะ ในระบบบำบัดที่ใช้เวลายาวนานของแข็งแขวนลอยจะเป็นพวกแบคทีเรียโปรโตซัวและสาหร่าย การเกิดสาหร่ายในบ่อพักนอกจากจะเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้แล้ว ยังเป็นสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นเพื่อเป็นแหล่งที่จะให้ออกซิเจนและบำบัดในขั้นสุดท้าย นอกจากนี้ประสิทธิภาพในการบำบัดน้ำทิ้งของสาหร่ายยังถูกจำกัดด้วยวิธีทางเทคนิคและเศรษฐศาสตร์

จากข้อมูลผลวิเคราะห์คุณภาพน้ำทิ้งจากโรงงานฆ่าสัตว์จำนวน 19 แห่ง (ตารางที่ 7-3) เมื่อนำค่าของแข็งแขวนลอยมาวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อเลือกค่าที่มีโอกาสที่จะยอมรับ 80% ของข้อมูลทั้งหมด พบว่าค่าของแข็งแขวนลอยเท่ากับ 44 มิลลิกรัม/ลิตร

ดังนั้นจึงกำหนดค่าของแข็งแขวนลอยของน้ำทิ้งมีค่าไม่มากกว่า 50 มิลลิกรัม/ลิตร

7.3.2 <u>บีโอดี (BOD)</u>

จากผลการวิเคราะห์คุณภาพน้ำทิ้งของโรงงานฆ่าสัตว์ที่ค่าบีโอดีจะต่ำกว่ามาตรฐานกำหนด หากได้กรองสาหร่ายออกก่อนนั้น ในทางปฏิบัติการกรองน้ำทิ้งด้วยชั้นทรายหยาบก่อนระบายออกสู่ลำน้ำสาธารณะอาจจะช่วยแก้ไขปัญหาได้บ้าง แต่ประสิทธิภาพในการบำบัดน้ำทิ้งของสาหร่ายจะถูกจำกัดด้วยวิธีทางเทคนิคและเศรษฐศาสตร์

ค่าบีโอดีที่กำหนดได้มาจาก

ค่าบีโอดีของสารอินทรีย์ที่ละลายอยู่	⊦	10 มิลลิกรัม/ลิตร
ค่าบีโอดีของของแข็งแขวนลอย : 0.3* [SS]	=	15 มิลลิกรัม/ลิตร
รวม	⊦	25 มิลลิกรัม/ลิตร
ดังนั้น จึงกำหนดให้ใช้ค่าบีโอดีของน้ำทิ้งเป็น	⊦	**30 มิลลิกรัม/ลิตร**

(ผลการวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อเลือกค่าบีโอดีที่มีโอกาสที่จะยอมรับ 80% จากข้อมูลผลวิเคราะห์คุณภาพน้ำทิ้งจากโรงงานฆ่าสัตว์ในตารางที่ 7-3 มีค่าเท่ากับ 29 มิลลิกรัม/ลิตร)

* เป็นค่าที่จำกัดมากจากการย่อยสลายโดยกระบวนการชีวภาพ (Firk, et al., 1991)

7.3.3 ซีโอดี (COD)

ค่าซีโอดีคำนวณจากค่าบีโอดีดังนี้

ค่าซีโอดีของสารละลาย*	⊦	80 มิลลิกรัม/ลิตร
ค่าซีโอดีของของแข็งแขวนลอย**	⊦	40 มิลลิกรัม/ลิตร
รวม	⊦	120 มิลลิกรัม/ลิตร
ดังนั้น จึงกำหนดให้ค่าซีโอดีของน้ำทิ้งเป็น >		**120 มิลลิกรัม/ลิตร**

(ผลการวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อเลือกค่าซีโอดีที่มีโอกาสที่จะยอมรับ 80% จากข้อมูลผลวิเคราะห์คุณภาพน้ำทิ้งจากโรงงานฆ่าสัตว์ในตารางที่ 7-3 มีค่าเท่ากับ 111.82 มิลลิกรัม/ลิตร)

* ประมาณการจากอัตราส่วนของซีโอดีต่อบีโอดีของน้ำทิ้ง $\simeq$ 8.0

** ประมาณการซีโอดีของแข็งแขวนลอย = 0.8 [SS]

(Firk,et at., 1991 กำหนดของแข็งแขวนลอย 1 มิลลิกรัม/ลิตร = ซีโอดี 0.8-1.6 มิลลิกรัม/ลิตร)

7.3.4 ทีเคเอ็น (TKN)

ในน้ำเสียก่อนการบำบัดมีค่าความสัมพันธ์ของสารอาหารในรูปบีโอดีต่อไนโตรเจนเป็น 36 ต่อ 1 หรือ 100 ต่อ 3 แต่ในการบำบัดน้ำเสียโดยการใช้อากาศมีค่านี้เป็น 100 ต่อ 10

ดังนั้น หากเลือกระบบบำบัดแบบไร้อากาศและแบบมีอากาศอย่างเหมาะสมก็จะกำจัดไนโตรเจนเกือบทั้งหมดในน้ำเสียออกไปอยู่ในรูปของมวลชีวภาพได้และที่เหลือก็จะถูกออกซิไดซ์ เมื่อระบบบำบัดมีความจุของบ่อเติมอากาศและบ่อพักเพียงพอ การที่น้ำทิ้งมีค่าไนโตรเจนสูงเนื่องมาจากไนโตรเจนของมวลชีวภาพ (ประมาณร้อยละ 30) รวมอยู่ในของแข็งแขวนลอย ทำให้ค่าทีเคเอ็นในทางทฤษฎีของน้ำทิ้งไม่ควรมากกว่า 15 มิลลิกรัม/ลิตร แต่เนื่องจากผลการวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อเลือกค่าทีเคเอ็นที่มีโอกาสที่จะยอมรับ 80% จากข้อมูลผลวิเคราะห์คุณภาพน้ำทิ้งจากโรงงานฆ่าสัตว์ในตารางที่ 7-3 มีค่าเท่ากับ 76.3 มิลลิกรัม/ลิตร

ดังนั้น จึงกำหนดให้ค่าทีเคเอ็นในน้ำทิ้งเป็น ≯100 มิลลิกรัม/ลิตร

7.3.5 ไขมันและน้ำมัน (Grease and Oil)

การบำบัดน้ำเสียด้วยระบบบำบัดทางชีวภาพที่ดีหรือปกติ ไขมันและน้ำมันในน้ำทิ้งสุดท้ายไม่ได้มาจากไขมันและน้ำมันของสัตว์ที่ออกจากกระบวนการผลิต แต่มีสาเหตุมาจากสารประกอบประเภทไขมันและน้ำมันของมวลชีวภาพซึ่งเป็นของแข็งแขวนลอยที่เกิดขึ้นในระหว่างการบำบัดโดยมวลชีวภาพมีสารประกอบประเภทนี้อยู่ร้อยละ 10

ค่าไขมันและน้ำมันประมาณ 0.1[SS] = 5 มิลลิกรัม/ลิตร

ดังนั้น จึงกำหนดให้ไขมันและน้ำมันในน้ำทิ้งเป็น ≯5 มิลลิกรัม/ลิตร

(ผลการวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อเลือกค่าไขมันและน้ำมันมีโอกาสที่จะยอมรับ 80% จากข้อมูลผลวิเคราะห์คุณภาพน้ำทิ้งจากโรงงานฆ่าสัตว์ในตารางที่ 7-3 มีค่าเท่ากับ 0.84 มิลลิกรัม/ลิตร)

ตารางที่ 7-3 ข้อมูลลักษณะสมบัติของน้ำเสียและน้ำทิ้งจากโรงงานฆ่าสัตว์

ประเภทโรงงาน	BOD_5 (mg/l)		COD (mg/l)		SS (mg/l)		COD/BOD5		TKN (mg/l)		G&O (mg/l)	
	In	Out	In	Out	In	Out	In	Out	In	Out	In	Out
ฆ่าสัตว์ปีก	556	5.2	889	65	504	21	1.6	12.5	1240	14	205	<0.1
	420	11	885	36	500	16	2.11	3.27	95.48	31.9	71	<0.1
	792	10.8	1,750	33	504	8	2.21	3.06	97.4	9.6	284.8	<0.1
	559	4.1	968	42	414	48	1.73	10.24	87.6	3.4	132.4	<0.1
	927	21.2	1,713	267	730	37	1.85	12.6	133.6	53.1	224.7	1.6
	-	7.7	-	43	-	30	-	-	-	2.5	-	<0.1
	-	49.4	-	145	-	45	-	-	-	26.9	-	1.6
	-	18.7	-	-	-	93	-	-	-	64.1	-	-
	599	-	1,078	-	197	-	-	-	-	-	-	-
	615	16.2	1,040	80	1,082	32	1.69	4.94	-	-	-	-
	800	15	1,200	50	400	25	1.5	3.33	-	-	-	-
	901	20	1,434	126	1,014	34	1.59	6.3	-	-	-	-
	548	19.6	-	-	80	31	-	-	-	-	-	-
	800	20	-	-	600	50	-	-	-	-	-	-
	-	6	-	-	-	15	-	-	-	-	-	-
ฆ่าสุกร	1,167	39	1,576	121	662	71	1.35	3.1	192	148	110	<0.1
	2,500	100	3,475	-	700	45	1.39	3.48	520	140	20	2
ฆ่าโค	2,950	9	7,080	61	660	23	2.4	6.78	588	14	14	nil
ฆ่าทั้งสุกรและโค	1,139	43	1,976	85	668	68	1.73	1.98	192	150	10	nil
	1,168	16	-	-	565	26	-	-	-	-	-	-
ค่าเฉลี่ย	**1,027.60**	**22.7**	**1,928**	**88.77**	**580**	**37.8**	**1.76**	**5.96**	**225.56**	**54.8**	**119.1**	**0.54**
SD.	**706.89**	**22.58**	**1,695.94**	**64.85**	**254.73**	**21.42**	**0.33**	**3.81**	**190.87**	**58.11**	**100.83**	**0.77**
ค่าที่มีโอกาสยอมรับ 80%	**1,230**	**29**	**2,412**	**111.82**	**653**	**44**	**1.86**	**7.06**	**307.1**	**76.3**	**200.64**	**0.84**